

Lilly Stammer

**ONE COMPILATION FROM THE *LIFE OF ANDREW THE FOOL*
IN SOUTH SLAVONIC TRANSLATION**

MA Thesis in Late Antique, Medieval and Early Modern Studies

Central European University

Budapest

May 2019

ONE COMPILATION FROM THE *LIFE OF ANDREW THE FOOL*

IN SOUTH SLAVONIC TRANSLATION

by

Lilly Stammer

(Bulgaria)

Thesis submitted to the Department of Medieval Studies,
Central European University, Budapest, in partial fulfillment of the requirements
of the Master of Arts degree in Late Antique, Medieval and Early Modern Studies.

Accepted in conformance with the standards of the CEU.

Chair, Examination Committee

Thesis Supervisor

Examiner

Examiner

ONE COMPILATION FROM THE *LIFE OF ANDREW THE FOOL*

IN SOUTH SLAVONIC TRANSLATION

by

Lilly Stammer

(Bulgaria)

Thesis submitted to the Department of Medieval Studies,
Central European University, Budapest, in partial fulfillment of the requirements
of the Master of Arts degree in Late Antique, Medieval and Early Modern Studies.

Accepted in conformance with the standards of the CEU.

External Reader

ONE COMPILATION FROM THE *LIFE OF ANDREW THE FOOL*
IN SOUTH SLAVONIC TRANSLATION

by

Lilly Stammer

(Bulgaria)

Thesis submitted to the Department of Medieval Studies,
Central European University, Budapest, in partial fulfillment of the requirements
of the Master of Arts degree in Late Antique, Medieval and Early Modern Studies.

Accepted in conformance with the standards of the CEU.

External Supervisor

I, the undersigned, **Lilly Stammer**, candidate for the MA degree in Medieval Studies, declare herewith that the present thesis is exclusively my own work, based on my research and only such external information as properly credited in notes and bibliography. I declare that no unidentified and illegitimate use was made of the work of others, and no part of the thesis infringes on any person's or institution's copyright. I also declare that no part of the thesis has been submitted in this form to any other institution of higher education for an academic degree.

Budapest, 16 May 2019

Signature

Abstract

The study brings to light one hitherto unknown Slavonic compilation of episodes excerpted from the *Life of Andrew the Fool*, attempts to establish the time and place of its origin, and to find its role within the genre system of Slavonic and Byzantine literature, posing questions concerning authorship, translation, literary transmission. It offers a list of all so far known copies of the compilation and analyses their structure and content. It establishes that the text was transmitted in a stable tradition, and was not subjected to editorial changes or reworking. Comparing the work to the extended *Life of Andrew the Fool* and to other variants of it, conclusions are drawn as to the compositional strategies of the compiler, and role of the work in the transformation of literary traditions in Byzantine literature.

Acknowledgements

This thesis took far too long to be completed and without the support, collaboration and spirit of others perhaps it would not be possible at all. Firstly, I am particularly grateful to the Department of Medieval Studies at the CEU for the fantastic year I spent there as a graduate student. I would like to thank especially Prof. Gábor Klaniczay for being my supervisor, and for his helpful guidance and encouragement.

Over the past ten years it has been a privilege to collaborate with the wonderful colleagues at the Institute for Literature, Bulgarian Academy of Sciences, to enjoy their support and stimulus. More specifically, I owe gratitude to Prof. Anissava Miltenova, for providing me with the opportunity to travel to Moscow and work at hard-to- access libraries, and to Assoc. Prof. Maya Petrova for her willingness to review the text, and for her patience and friendship.

Table of contents

Introduction.....	4
Chapter 1 - The <i>Life of Andrew the Fool for Christ's sake</i> (BHG 115z) in Byzantine letters and in Slavonic translation.....	8
1. The <i>Life of Andrew the Fool</i> and its Byzantine manuscript tradition	8
2. Slavonic translations of the <i>Life of Andrew the Fool</i>	12
Chapter 2 – “п житиѧ сѣго андреѧ иже х҃а ради оу҃р҃одиваго”: a compilation of episodes from the <i>Life of Andrew the Fool</i>	15
Chapter 3 - The genre of the compilation of episodes called “п житиѧ сѣго андреѧ иже х҃а ради оу҃р҃одиваго” and its possible Byzantine models.....	34
Chapter 4 - The last story of the compilation: <i>The woman deceived by the magician Vigrinos</i>	39
Conclusion	44
Bibliography	46
Appendix 1.....	50
Appendix 2.....	55

Introduction

Acclaimed as the most popular and probably the most influential literary genre, Byzantine hagiography has been the subject of numerous studies over many centuries. The *Lives of saints* have been 'discovered', reconstructed, edited, translated, and often subjected to debates about their hero, the time of composition and the identity of the author, their literary merit, historical value, and much else. The most recent research in the field aims to establish the periodization of hagiographic writings and their geographic dissemination, to examine different styles within the genre, to figure out literary tastes and trends.

The present study adds one unconventional dimension to the existing rich variety of approaches. Tracing late Byzantine and Slavonic manuscripts which preserve excerpts cut from the original text of the *Life of Andrew the Fool*, the thesis focuses on one particular trend, namely the appearance of stand-alone collections of short stories selected from the *Life of Andrew the Fool*, identifies its characteristics, and sets off to reveal its literary and cultural context.

My enthusiasm for the *Life of Andrew the Fool* began with the idea to research the fourteenth century Slavonic translation of the extended *Life*, completed somewhere on the Balkans, either in Bulgaria or in Serbia, or possibly in one of the Athonite monasteries.¹ To my great surprise, I found out that most of the manuscripts contained not the entire *Life* but portions of it, and that in question was not a single translation but at least four separate attempts, seemingly remodelling and transforming as much as rendering the Greek text into Slavonic. These texts

¹ [Klimentina Ivanova], Климента Иванова, *Bibliotheca Hagiographica Balcano-Slavica* (Sofia: Akad-no izd. Prof. Marin Drinov, 2008), 236; [Alexander Moldovan], Александр Молдован, *Житие Андрея Юродивого в славянской письменности* [The Life of Andrew the Fool in Slavonic letters] (Moscow: Azbukovnik, 2000); Anissava Miltenova, Lilly Stammer, "Owning the Byzantine literary tradition: Balkan adaptation and transformation," *Scripta & e-Scripta* 10-11 (2012), 245-267.

were largely unknown to the students of the *Life*, underappreciated, and often misunderstood.² Digging into the Byzantine manuscript tradition, I discovered that the state of affairs there was very similar. Whereas a critical edition of the complete *Life* existed³ and was well-known and widely cited, the vast corpus of codices preserving one or several excerpts of the original text had been more or less ignored. Once, I had an opportunity to ask Cyril Mango what he thought about this problem. He laughed and wished me luck!

Inevitably, the study of all the excerpts of the *Life of Andrew the Fool* preserved in Greek and Slavonic cannot be attempted in the limited space of the present thesis. Thus, I have chosen to focus on one quite popular compilation of episodes excerpted from the *Life*, which is preserved in a number of Slavonic manuscripts datable from the fourteenth to the eighteenth centuries, making brief references to some of its possible Greek counterparts. The aim is to elucidate the particularities of this compilation through presenting all witnesses known to me, outlining the content of the text, and comparing it to the extended *Life*. The detailed study of the available copies will allow to address the problem about the structure of the compilation, to investigate its textual transmission within the Slavonic tradition, and to inquire into the genre of the text and the literary context in which it is to be found.

The first chapter presents the original *Life of Andrew the Fool*, followed by an overview of the scholarly interest in the work and its modern editions. Then the state of research of the manuscript tradition of the text is reviewed. The second part of the chapter is dedicated to the Slavonic translations of the Byzantine *Life*. The presumably earliest translation has already merited a critical edition and meticulous examination of its language, structure, and relation to

² Nadezhda Lazarova, "Holy Fools in an Age of Hesychasm: a Comparison Between Byzantine and Bulgarian Vitae," *Scripta & e-Scripta* 2 (2004), 355-389.

³ Lennart Rydén, *The Life of St Andrew the Fool*, *Studia Byzantina Upsaliensia* 4, 2 vols. (Uppsala: Uppsala University, 1995).

the Greek version, assumed to be the closest to the source available to the translator.⁴ The opposite is true for all of the fourteenth century South Slavonic variants of the *Life*. Only the extended *Life* has been subjected to a linguistic study,⁵ and only one of the others has been edited so far, the rest remaining under the radar of scholarly research, not really known, rarely mentioned in publications, in most cases wrongly interpreted.

The second chapter introduces “Ћ житна ст҃го андреа иже х҃а ради оу҃р҃удиваго”, hitherto unedited and unknown Slavonic compilation of episodes from the *Life of Andrew the Fool*. The list of manuscripts containing the compilation is followed by an outline of its structure. A comparison of the witnesses revealed that the text was transmitted in a stable tradition, and that this compilation was probably not one of a kind but other similar compositions were also in circulation.

The third chapter addresses the question about the genre of the compilation and attempts to situate it within the literary trends of the Late Byzantine period. In order to illustrate the manner of remodelling of the inherited tradition employed by the anonymous compiler, Chapter four offers a summary and a more detailed presentation of the last one of the episodes in the compilation.

I am convinced that the impressive corpus of codices preserving portions from the *Life of Andrew the Fool* testifies to the fact that the process of excerpting was deliberate and subjected to certain regulations. The short variants of the *Life* were intended by the compilers as independent works, and were treated by their audience as self-standing compositions, characterised by their own genre and internal logic, shaped by a specific literary and cultural

⁴ [Moldovan], *Житие Андрея Юродивого*.

⁵ [Daria Tiuniaeva] Даря Тюняева, *Житие Андрея Юродивого в славянском переводе XIV века. Особенности языка и переводческой техники*. Автореферат [The Life of Andrew the Fool in Slavonic translation. Language peculiarities and translation strategies] (Moscow, 2008).

context. By presenting one Slavonic compilation of episodes from the *Life* and tracing its connections to similar compositions in the present thesis, it is suggested that a pattern might be at work for the adaptation and transformation of the inherited literary tradition. A further study of more excerpts, Slavonic as well as Greek, will establish more precisely to what extent such models were influential and productive and within what kind of a literary settings they were required.

Chapter 1 - The *Life of Andrew the Fool for Christ's sake* (BHG 115z) in Byzantine letters and in Slavonic translation

The first part of the chapter presents the original *Life of Andrew the Fool*, followed by an overview of the scholarly interest in the work and its modern editions. It discusses the state of research of the manuscript tradition of the text. The second part presents the Slavonic translations of the Byzantine *Life* and the problems with the study of the preserved copies.

1. The *Life of Andrew the Fool* and its Byzantine manuscript tradition

The *Life of Andrew the Fool for Christ's sake* (BHG 115z) was written in Constantinople, most likely in the tenth century⁶ by an otherwise unknown Nikephoros, a priest in St Sophia's Church. The work, containing more than a hundred episodes, addressed contemporary issues about ethics, morality, and Christian conduct, and answered questions on the natural and supernatural world. The *Life* captured the attention of the Byzantines with ease and today is preserved in a great number of copies, datable up to the 18th century.

The oldest manuscript containing a portion of the *Life of Andrew the Fool* is dated back to the tenth century and is believed to have been written by the hand of the author himself.⁷ The first edition of the *Life*, based on two manuscripts (Rome, Vatican library, Vat. gr. 1574 and Paris, National library, Par. gr. 1547), was published by C. Janning in *Acta Sanctorum*⁸ and later was reprinted in *Patrologia Graeca*.⁹ A critical edition of the extended version of the *Life* that is

⁶ The discussion about the dating of the *Life* is summarized in: Rydén, *Life of St Andrew the Fool*, vol. 1, 41-56.

⁷ Rydén, *Life of St Andrew the Fool*, vol. 1, 72-73.

⁸ *Acta Sanctorum*, May VI (Antwerp, 1688), 4-111.

⁹ PG: Migne, J. P. *Patrologiae cursus completus. Series graeca*. vol. 111 (Paris, 1863), cols. 628-888.

closest to Nikephoros' original was prepared by Lennart Rydén, accompanied by an introduction, study of the manuscript tradition, translation, commentary and indices.¹⁰

Perhaps as a consequence of the popularity of the complete *Life*, since the thirteenth century Byzantine men of letters have combed the text in order to highlight sections covering topics of special interest. Several parts of the original composition have been deemed appropriate for copying as independent texts and became influential in their own right. Thus, apart from the complete (or extended) version of the *Life*, the Byzantine literary tradition preserved a few different shortened variants of it. A closer look at the list of more than 110 manuscripts containing the *Life*¹¹ reveals that nearly half of the witnesses present us with an excerpt, intentionally cut from the original work and popularised as a stand-alone piece. Lennart Rydén, working on the reconstruction of the *Life* as it had come from the pen of the author in the tenth century, completely ignored these texts. His list of manuscripts is organised in chronological order, indicating whether a certain copy preserved the complete *Life* or a portion of it. Then, in separate tables he placed all the excerpted pieces, giving the numbers of the codices where they were to be found.¹² The system provides a clear account of the existing copies of each separate entry, but obscures the connections between the different parts of the *Life*. Excerpts from the *Life* were indeed cut out of the main text and treated as independent works. They were, however, not always copied on their own, and compilations were often rearranged differently in some selections, perhaps to draw more attention to one topic of interest or other. Seems that Rydén's catalogue highlights the antiquity of the original *Life* and implies that it had been falling apart, or shattered to pieces, through the following centuries. Clearly, this attitude has

¹⁰ Rydén, *Life of St Andrew the Fool*.

¹¹ As published in: Rydén, *The Life of St Andrew the Fool*, vol. 1, 151-157.

¹² Rydén, *Life of St Andrew the Fool*, vol. 1, 158-160

been adopted by the subsequent students of Byzantine hagiography since the late copies of excerpts from the *Life of Andrew the Fool* hitherto have not drawn scholarly attention.

As Lennart Rydén has calculated, the most popular of these short variants of the *Life* was the so-called *Apocalypse of Andrew the Fool*, in which the saint revealed his vision of the end of times (preserved in 27 manuscripts).¹³ Another well-known piece, named *Erotapokriseis*, is in the form of a dialogue between the disciple of Andrew the Fool asking questions, and the saint answering them, assuming the role of a teacher and a sage (found in 13 manuscripts).¹⁴ In addition, there are different compilations of episodes unrelated to one another (extant in about 18 manuscripts).¹⁵ It has to be noted that in many cases one and the same manuscript may contain more than one of these excerpts, and each one of the entries can be treated as a separate work, keeping its own title.

An overview of the recent research on Byzantine hagiography reveals that these reworked variants of the original composition have managed to remain unnoticed. The study of the *Life of Andrew the Fool* traditionally ignores the majority of late manuscripts containing pieces of the text. Indeed, already in 1974 Lennart Rydén published the *Apocalypse of Andrew the Fool*, with a translation and commentary.¹⁶ For the preparation of this edition, however, he relied on several witnesses, which were already known to be closely related to the earliest version of the extended *Life*.¹⁷ The scholar did not make use of any of the 27 copies of the *Apocalypse* as a self-standing work. Rydén's aim clearly was to present the eschatological text as part of the original *Life*, restoring its content, structure, and language as close as possible to the way they

¹³ Lennart Rydén, "The Andreas Salos Apocalypse. Greek text, translation and commentary," *Dumbarton Oaks Papers* 28 (1974), 197-261; Rydén, *The Life of St Andrew the Fool*, vol. 1, 159-160.

¹⁴ Rydén, *Life of St Andrew the Fool*, vol. 1, 159-160.

¹⁵ Rydén, *Life of St Andrew the Fool*, vol. 1, 159-161.

¹⁶ Rydén, "Apocalypse".

¹⁷ Rydén, "Apocalypse", 199-200.

were composed by Nikephoros. The later transmission (and possible transformation) of the *Apocalypse*, copied separate from the *Life*, did not inspire particular interest.

In his monograph on the phenomenon of Holy Fools Sergey Ivanov remarked on the exceptional popularity of the *Life of Andrew the Fool* and mentioned the great number of manuscripts preserving the work.¹⁸ It seems he did not acknowledge the fact that many of the later copies contain only excerpts of the hagiographic composition, and have little to do with its genre or with the intentions of its author.

The latest studies on the so-called spiritually beneficial tales (*narrationes animae utiles*) in Byzantine literature outline the history of the genre from the time of its appearance in Late Antiquity to the Palaiologan period, when the composition of new stories was rare and retelling or reshaping the inherited narratives became much more common.¹⁹ John Wortley compiled a repertoire of Byzantine "spiritually beneficial tales",²⁰ André Binggeli presented different collections of these stories,²¹ while Stephanos Efthymiadis brought out and discussed a few examples of such narrations being composed in a later period, from the twelfth century onward.²²

It is well-known that the *Life of Andrew the Fool* can not be treated as a straightforward hagiographic account, rather it should be regarded to a great extent as a compilation of short stories, sometimes only loosely related to the main hero and his conduct. Given the overwhelming thematic variety of these tales and their often extraordinary content, it is

¹⁸ Sergey Ivanov, *Holy Fools in Byzantium and Beyond* (Oxford: Oxford University Press, 2006), 156.

¹⁹ Stephanos Efthymiadis, Sergey Ivanov, Alexander Moldovan, Filippo Ronconi, John Wortley, "Spiritually beneficial tales in Byzantine and Slavic literature," *Scripta & e-Scripta* 8-9 (2010), 47-364.

²⁰ John Wortley, "The repertoire of Byzantine "Spiritually beneficial tales" (with indices)," *Scripta & e-Scripta* 8-9 (2010), 93-306.

²¹ André Binggeli, "Collections of edifying stories," in *The Ashgate research companion to Byzantine hagiography, vol. II: Genres and contexts*, ed. Stephanos Efthymiadis (Farnham, UK and Burlington, VT: Ashgate, 2014), 143-159.

²² Stephanos Efthymiadis, "Redeeming the genre's remnants: some beneficial tales written in the last centuries of Byzantium," *Scripta & e-Scripta* 8-9 (2010), 307-325.

surprising that none of them has been mentioned in relation to the *narrationes animae utiles*. To be sure, not all of them could fulfill the criteria for inclusion in the genre, as specified by Stephanos Efthymiadis,²³ but some would certainly fit well within the limitations, offering further insight into the possibilities of Byzantine story-telling.

2. Slavonic translations of the *Life of Andrew the Fool*

The Byzantine literary tradition of the *Life of St Andrew the Fool* was reiterated by the Orthodox Slavs. There is an assumption that the *Life* was translated for the first time into Slavonic as early as the eleventh century, or at the beginning of the twelfth, but this remains a matter of scholarly controversy.²⁴ The earliest version of the text preserved today is from the thirteenth century. There are at least two different translations of the complete *Life* into Slavonic, made at different times and independently from one another.

The so-called ‘first translation’ of the extended text was studied by Alexander Moldovan, who published it together with the Greek recension on which the translation was based.²⁵ The so-called ‘second translation’ is of South Slavonic origin and was probably made in the fourteenth century on the basis of a Greek recension close to the text of Vat. gr. 1574, published by Janning.²⁶

Some excerpts of the *Life* also appeared in South Slavonic translation in the fourteenth century. Alexander Moldovan noticed these and in the introductory part of his book listed three short

²³ Efthymiadis, “Redeeming the genre's remnants,” 309.

²⁴ [Anissava Miltenova] Анисава Милтенова, *История на българската средновековна литература* [History of Medieval Bulgarian literature] (Sofia: Iztok-Zapad, 2009); [Rostislav Stankov] Ростислав Станков, *Время и место древнейших славянских переводов* [Time and place of the oldest Slavic translations] (Sofia: University publishing house, 2002).

²⁵ [Moldovan], *Житие Андрея Юродивого*.

²⁶ This translation has not been properly studied hitherto. A preliminary list of the manuscripts containing it can be found in: [Moldovan], *Житие Андрея Юродивого*, 133-134. In her doctoral dissertation, D. Tiuniaeva studied the language of this translation on the basis of five of the manuscripts containing it ([Tiuniaeva], *Житие Андрея Юродивого*).

variants of the original work and in the manner of Lennart Rydén gave them specific headings: *Apocalypse of Andrew the Fool*, *Izbranie malo (Short selection) from the Life of Andrew the Fool*, and *Compilation of six episodes*.²⁷

Following the Byzantine example, no later than the fifteenth century, probably in the monastery of St Prohor of Pcinja (today in Serbia) the *Apocalypse* appeared in a South Slavonic translation. This version survived in a single copy, it has been edited and studied by Anissava Miltenova,²⁸; the most recent edition is accompanied by a detailed study in English, English translation of the text and a rendering in modern Bulgarian.²⁹ Comparing the South Slavonic variant to the *Apocalypse* published by Rydén, Miltenova concluded that the translator felt free to adapt and modify the Greek source.³⁰ According to Moldovan, this copy of the *Apocalypse* is related to the so-called 'first translation' of the extended *Life*, using the same Byzantine antibolon and even relying on the already available 'first translation'.³¹ However, this opinion is not really supported by the provided examples of the text.³² In my view, since the text is clearly not a translation from any of the Greek versions published so far, a further textological and linguistic examination of the surviving 27 Byzantine copies of the *Apocalypse* as a stand-alone work is required before we can establish more about the quality of the translation and its relations to any other variants of the *Life*.

The so-called *Izbranie malo* is a short selection of pieces from the *Life of Andrew the Fool* found in Middle Bulgarian sources under the title Избраніе мало ѿ житіа свѣта ѿца наше(г) а҃ндреа

²⁷ [Moldovan], *Житие Андрея Юродивого*, 135-142.

²⁸ [Anissava Miltenova] Анисава Милтенова, "Непроучен старобългарски превод на апокалипсиса на св. Андрей Юродиви" [Unstudied Medieval Bulgarian translation of the apocalypse of St. Andrew the Fool], *Родина I – II* (1997), 105-119.

²⁹ Vassilka Tapkova-Zaimova, Anissava Miltenova, *Historical and Apocalyptic Literature in Byzantium and Medieval Bulgaria* (Sofia: Istok - Zapad, 2011), 365-426.

³⁰ [Miltenova], "Непроучен старобългарски превод," 109.

³¹ [Moldovan], *Житие Андрея Юродивого*, 142.

³² [Moldovan], *Житие Андрея Юродивого*, 143.

АРОДИВАГО Х҃А РАДИ ИМѢЖЦЕЕ ВЪПРОСЫ С҃ГГО ЕПІФАНІА, СЪ ѠВѢТМИ С҃ГГО АНДРЕА ПОЛЕЗНО С҃БЛО³³ ("A small selection from the life of the holy father of ours, Andrew the Fool for Christ's sake, with the questions asked by Saint Epiphanius, and the answers of Saint Andrew, most beneficial"). It is a compilation of several erotapocritic and narrative pieces excerpted from the *Life*, characterised by Middle Bulgarian orthography and was most probably made in the fourteenth century. The work is preserved in at least eight manuscripts. On the basis of two of them it was first studied by Nadezhda Lazarova.³⁴ Recently, examining all of the witnesses, I was able to identify the peculiarities of the structure of this text, to establish the Greek recension, closest to the source used by the compiler, and to discuss the possibility of finding similar compilations in Byzantine manuscripts.³⁵

Following the Byzantine literary example, separate episodes were also excerpted from the *Life* and copied as independent compilations of tales. As a result of their popularity, such excerpts are extant in no less than 18 manuscripts. It is hoped that the initial presentation of this text offered here will stimulate further interest.

³³ According to MS 38, Synodal collection, State Historical Museum, Moscow, dated to 1345.

³⁴ Lazarova, "Holy Fools".

³⁵ Lilly Stammer, "Izbranie malo: a compilation from the *Life of Andrew the Fool for Christ's sake* in medieval Bulgarian translation" in *Vis et sapientia: Studia in honorem Anisavae Miltenova: Нови извори, интерпретации и подходи в медиевистиката*. [Vis et sapientia: Studia in honorem Anisavae Miltenova: New sources, interpretations and approaches in Medieval studies] (Sofia: Boyan Penev, 2016), 309-321; Under the date May 28 Klimentina Ivanova quoted a manuscript with this version of the *Life* but had not identified the text, see: [Ivanova], *Bibliotheca Hagiographica Balcano-Slavica*, 535.

Chapter 2 – “п житѣа ст҃го андреа иже х҃а ради оурѡдиваго”: a compilation of episodes from the *Life of Andrew the Fool*

My observations are based on an inspection of the following manuscripts, conducted from microfilm or *de visu*:

C Moscow, State Historical Museum, Khludov collection, No 237, middle of the fourteenth century, middle Bulgarian orthography;³⁶ fols. 68r-80r п ж(т)ѣа ст҃го андреа иже х҃а радї
жрѡдивог(о)

R Bucharest, Romanian Academy of Science, No 298, fourteenth century, middle Bulgarian orthography;³⁷ fols. 104v-107v п ж(т)ѣа ст҃го андреа повѣ(с) ѡ нѣкоемь сребролюбци

Z Mt. Athos, M. Zographou, No 83, middle of the fourteenth century, middle Bulgarian orthography;³⁸ fols. 330v-354v п житїа ст҃го андреа иже х҃а ради аурѡдиваго

³⁶ [A. Попов] A. Н. Попов, *Описание рукописей и каталог книг церковной печати библиотеки А. И. Хлудова* [Catalogue of the manuscripts and books of the ecclesiastic printing from the library of A. I. Khludov] (Moscow: Sinodal'naia tipografia, 1872), 462-475; [Svetlina Nikolova, Maria Yovčeva, Tania Popova, Lora Tasseva], Светлина Николова, Мария Йовчева, Таня Попова, Лора Тасева. *Българско средновековно културно наследство в сбирката на А. Хлудов в Държавния исторически музей в Москва*. [Medieval Bulgarian cultural heritage in the collection of A. Khludov in the State Historical museum in Moscow: a catalogue] (Sofia: Kirilo-Metodievski nauch. tsent'r: 1999), 80-81.

³⁷ Petre Panaitescu, *Manuscrisele slave din biblioteca Academiei RPR* [Slavic manuscripts in the library of the Rumanian Academy of Sciences] vol. 1 (București: Editura Academiei Romine, 1959), 397-400; [Ivanova], *Bibliotheca Hagiographica Balcano – Slavica*, 119-120.

³⁸ [Bozhidar Raykov, Stefan Kožuharov, Heinz Miklas, Hristo Kodov], Божидар Райков, Стефан Кожухаров, Хайнц Миклас, Христо Кодов, *Каталог на славянските ръкописи в Библиотеката на Зографския манастир на Света Гора* [Catalogue of the Slavonic manuscripts in the library of the Zographou monastery on Athos] (Sofia: CIBAL, 1994), 65-66 (No 83); [Svetlina Nikolova], Светлина Николова, *Патеричните разкази в средновековната българска литература* [The Paterikon stories in medieval Bulgarian literature] (Sofia: BAS, 1980), 385-386.

S Moscow, State Historical Museum, Synodal collection, No 949, end of the fourteenth century, middle Bulgarian orthography;³⁹ fols. 187r-210r ѿ житиѧ сѣго андрѣа иже хѣ радї ꙗꙋдїв(г)а

B Moscow, State Historical Museum, Barsov collection, No 1384, convolute from the fourteenth–fifteenth century and from the middle of the fifteenth century, middle Bulgarian orthography;⁴⁰ fols. 131r-151r о видѣнїи андрѣю (оурода) . видѣх же себѣ въ рани...

T Moscow, Russian State Library, Collection of the Holy Trinity and St Sergius Laura (f. 304, III) No 704, second quarter of the fifteenth century, Russian orthography;⁴¹ fols. 148r-165v ѿ житиѧ сѣго андрѣа иже хѣ радї ꙗꙋдїваго

L Moscow, Russian State Library, Collection of the Holy Trinity and St Sergius Laura (f. 304, III) No 755, middle of the fifteenth century, Russian orthography;⁴² fols. 402r-407v ѿ житїѧ сѣго андрѣа повѣсть ѡ мнїсѣ сребролюбци

M Moscow, Russian State library, Bol'shakov collection (f. 37) No 414, end of the fifteenth century, Russian orthography;⁴³ fols. 277r-306r ѿ ж(т)иѧ сѣго андрѣа иже хѣ ра(дї) оуродїваго

N Moscow, Russian State library, Rogozhska collection (f. 247) No 442, end of the fifteenth – beginning of the sixteenth century, Russian orthography;⁴⁴ fols. 194r-203v ѿ житѣѧ сѣго андрѣа иже хѣ ради оуродиваго

³⁹ [Tatiana Protas'eva], Татьяна Протасьева, *Описание рукописей синодального собрания* [Catalogue of the manuscripts of the Synodal collection not included in the catalogue of A. V. Gorski and K. I. Nevostruev] (Moscow: Gosudarstvennii istoricheskii muzei, 1973), 41 (No 885); [Nikolova], *Патеричните разкази*, 385.

⁴⁰ I could not find a catalogue description of this manuscript.

⁴¹ [Iarii, Arsenii], Илари́й, Иеромонах, Арсеній, Иеромонах, *Описание славянских рукописей Библиотеки Свято-Троицкой Сергиевой лавры* [Catalogue of the Slavonic manuscripts of the library of the Holy Trinity and St Sergius Laura], 3 vols. (Moscow: O-vo istorii i drevnostei ross. pri Mosk. un-te, 1878 – 1879), vol. 3, 82-97 (No 704).

⁴² [Iarii, Arsenii], *Описание славянских рукописей*, 155-157 (No 755).

⁴³ [Grigorii Georgievskii], Григорий Георгиевский, *Рукописи Т. Ф. Большакова, хранящиеся в Императорском Московском и Румянцевском музеях* [Manuscripts of T. F. Bol'shakov kept in the Moscow Imperial and Rumiantsevskii musea] (Peterburg: Tipografia Imperatorskoi akademii nauk, 1915), 346-47.

⁴⁴ [Ivan Kudryavtsev et al.], Иван Кудрявцев, *Собрание Рогожского кладбища. Ф. 247. Опись*. [The collection of the Rogozhskoe cemetery. F. 247. Catalogue] (Moscow: Manuscript division of the Moscow State Library, 1968 [- 1984]), 293; [Moldovan], *Житие Андрея Юродивого*, 140.

P St. Petersburg, National library of Russia, Hilferding collection (f. 182) No 58, sixteenth century, Bulgarian orthography;⁴⁵ fols. 132v-157v ѿ житїа св҃го ан(д)реа и(ж) х҃а ра(д) ѿроуа҃ваго

Q Moscow, Russian State library, Bol'shakov collection (f. 37) No 401, dated to 1637, Russian orthography;⁴⁶ fols. 397v-436v ѿ житїа св҃го а(н)дрѣа иже х҃рта ра(дї) оуородиваго

H Moscow, State Historical Museum, Synodal collection, No 214, dated to 1667, Russian orthography;⁴⁷ fols. 179r-193r ѿ житїа св҃го андреа. х҃а ради ѿродивагоу

Compilations of episodes probably related to these in the manuscripts above are also to be found in the following codices (although I have not been able to study them so far):

Mt Athos, M. Hilandar, No 418, end of the fourteenth century, middle Bulgarian orthography;⁴⁸ fol. 295r ѿ житїа св҃го андрѣа.

Bucharest, Rumanian Academy of Science, No 309, sixteenth century, middle Bulgarian orthography;⁴⁹ fols. 83r-85v; 91r-92v ѿ житїа св҃го андреа иже х҃а ради ародиваго

Belgrade, National library, No 45, second quarter of the sixteenth century, Serbian orthography;⁵⁰ fols. 22r-52r ѿ житїа иже въ св҃ихъ ѿца нашегѡ андреа иже х҃а ради оуородивааго

⁴⁵ [Ivanova], *Bibliotheca Hagiographica Balcano – Slavica*, 63.

⁴⁶ [Georgievskii], *Рукописи Т. Ф. Большакова*, 330-31.

⁴⁷ [Protas'eva], *Описание рукописей* 41-42 (No 887).

⁴⁸ Dmitrie Bogdanović, *Katalog ćirilskih rukopisa Manastira Hilandara* [Catalogue of the Cyrillic manuscripts of the Hilandar monastery], 2 vols. (Belgrade: SANU, 1978), vol. 1, 162 (No 418); [Nikolova], *Патеричните разкази*, 37, 386.

⁴⁹ Petre Panaitescu, *Catalogul manuscriselor slavo-române și slave din biblioteca Academiei Române* [Catalogue of the Slavo-Romanian and Slavic manuscripts in the library of the Romanian Academy], vol. 2 (București: Editura Academiei Romane, 2003), 53-55.

⁵⁰ Ljubica Štavljanin-Đorđević, Miroslava Grozdanović-Pajić, Lucija Cernić, *Opis ćirilskih rukopisa Narodne biblioteke Srbije* [Catalogue of the Cyrillic manuscripts in the National library of Serbia], vol. 1 (Belgrade: Narodna biblioteka Srbije, 1986), 93-97 (No 46).

St. Petersburg, National library of Russia, St. Cyril of Beloozero's Monastery collection (f. 351) No 38/1115,⁵¹ sixteenth century, Russian orthography; fols. 282r-286v *сѣво о женѣ прельщенои сѣго епифанїа*

Moscow, State Historical Museum, Khludov collection, No 55, fourteenth century; Serbian orthography;⁵² on fol. 113v (seventeenth century handwriting) there is a short excerpt under the heading: *сло(в) сѣго и бл҃женаго андреа иже х҃а ра(д) оуродиваго*

St. Petersburg, Library of the Russian Academy, No 33.2.5., second half of the seventeenth century, Russian orthography;⁵³ fols. 339r-366v *ѿ житїа сѣго андреа х҃а ради юродива(г)*

The greater part of the manuscripts under consideration preserve one and the same compilation of episodes from the *Life of Andrew the Fool*, introduced under the title *ѿ житїа сѣго андреа иже х҃а ради оуродиваго* ("From the *Life* of Andrew the Fool for Christ's sake") or a close variant of it. For the study of this compilation, I would like to propose a working division into sections, based on the chapters' titles in the edition of Lennart Rydén, and slightly modified by me for the sake of clarity. This division is not found in any manuscript and is only employed to facilitate the identification of the structure of the compilation.

1. The beginning of the *Life*: while still in his master's house Andrew has a dream in which he defeats the devil. The call to become a holy fool (lines 10-95 in Rydén's edition)⁵⁴
2. The first foolish act. Andrew chained up in the church of St Anastasia (lines 96-129)⁵⁵

⁵¹ [Nikolaj Nikol'skii], Николай Никольский, *Описание рукописей Кирилло-Белозерского монастыря, составленное в конце XV века*. [Catalogue of the manuscripts of the monastery of St Cyril of Beloozero compiled at the end of the fifteenth century], Памятники древней письменности искусства, vol. 133 (1897).

⁵² [Попов], *Описание рукописей*, 66-68.

⁵³ [Izmail Sreznevskii], Измаил Срезневский, *Описание рукописей и книг, собранных для Императорской Академии наук в Олонецком крае*. СПб. [Catalogue of the manuscripts and books collected for the Imperial academy of sciences in the Olonetski region] (Peterburg: Tipografia Imperatorskoi akademii nauk, 1913), 93-97 (No 96).

⁵⁴ Rydén, *Life of St Andrew the Fool*, vol. 2, 12-17.

⁵⁵ Rydén, *Life of St Andrew the Fool*, vol. 2, 17-20.

3. The support of St John the Apostle (lines 130-175)⁵⁶
4. Andrew in the heavenly king's palace. The bitter and the sweet taste (lines 176-217)⁵⁷
5. Andrew is released from his chains. Visit to the author (lines 218-231)⁵⁸
6. Andrew is mocked in a tavern. The night patrol (lines 232-271)⁵⁹
7. Andrew is suffering hardship and praying to God (lines 272-297)⁶⁰
8. The meeting with Epiphanios. Andrew is levitating during prayer (lines 371-421)⁶¹
9. The rich man's funeral (lines 1498-1596)⁶²
10. Visions of Andrew and Epiphanios in the church (lines 1597-1645)⁶³
11. Epiphanios granted a vision of Andrew in paradise and heaven (lines 1686-1790)⁶⁴
12. The dead virgin and the grave robber (lines 1859-1918)⁶⁵
13. The greedy monk at the Staurion (lines 1952-2124)⁶⁶
14. A wicked friend of Epiphanios (lines 2125-2202)⁶⁷
15. Epiphanios' wicked schoolfellow John (lines 2203-2424)⁶⁸
16. The pious woman and the magician Vigrinos (lines 2425-2647)⁶⁹

Manuscripts **C**, **Z**, **S**, **T**, **M**, **P**, **Q**, and **H**⁷⁰ all contain the episodes listed above in exactly the same order. **N** renders a reduced selection of only seven episodes (nos. 4, 5, 6, 7, 8, 10, 14, and 16 of the list), while in **R** and **L** we find only the story about the greedy monk at the Staurion.

⁵⁶ Rydén, *Life of St Andrew the Fool*, vol. 2, 20-24.

⁵⁷ Rydén, *Life of St Andrew the Fool*, vol. 2, 24-26.

⁵⁸ Rydén, *Life of St Andrew the Fool*, vol. 2, 26-28.

⁵⁹ Rydén, *Life of St Andrew the Fool*, vol. 2, 28-30.

⁶⁰ Rydén, *Life of St Andrew the Fool*, vol. 2, 30-32.

⁶¹ Rydén, *Life of St Andrew the Fool*, vol. 2, 38-40.

⁶² Rydén, *Life of St Andrew the Fool*, vol. 2, 112-118.

⁶³ Rydén, *Life of St Andrew the Fool*, vol. 2, 118-122.

⁶⁴ Rydén, *Life of St Andrew the Fool*, vol. 2, 124-130.

⁶⁵ Rydén, *Life of St Andrew the Fool*, vol. 2, 136-140.

⁶⁶ Rydén, *Life of St Andrew the Fool*, vol. 2, 142-152.

⁶⁷ Rydén, *Life of St Andrew the Fool*, vol. 2, 152-156.

⁶⁸ Rydén, *Life of St Andrew the Fool*, vol. 2, 156-168.

⁶⁹ Rydén, *Life of St Andrew the Fool*, vol. 2, 170-184.

⁷⁰ MS **H** (Moscow, State Historical Museum, Synodal collection, No 214) is missing episode 10 (Visions of Andrew and Epiphanios in the church) but this is an accidental scribal omission.

Comparison of these witnesses reveals that the texts in question are one and the same. Besides the orthographical variants, the differences between the copies are minor, consisting only of accidental scribal errors, small omissions or additions of one or rarely two words, and a few transpositions. It is clear that the compilation was transmitted in a stable tradition and not subjected to significant editorial changes, and that the shorter versions were excerpted from the existing compilation. A complete textological analysis of the witnesses is not attempted here. The following chart is provided only to illustrate the close relationship between these copies:

	beginning of the compilation	the greedy monk at the Staurion	the greedy monk at the Staurion	the pious woman and the magician Vigrinos
С	F. 68r прѣбываѣцѣи еще блженомѣ андрею въ домѣ г҃на своего. и въ единѣ ѿ ноцѣи спацѣ емѣ, зрѣтъ въ сѣнѣ себе. ꙗко стоѣща на нѣкоемѣ	F. 74r мниѣ сребролюбци. единоѣ же ходацѣ емѣ по стѣгнамѣ града, прїиде же на мѣсто г҃лемое ставрїѿ. и вверѣте нѣкоего мниѣ,	F. 75 и възнезаѣѣ зрѣтъ прѣ(д)ныи ꙗко изыде ѿ въстока дѣхѣ крѣпокѣ ꙗко млнии горацѣи. и коснѣ са зѣмля сѣнѣдаѣцѣи крѣпостѣ его. тѣ	F. 79v и бѣ слышати бѣжѣемѣ имѣ възывать. горе горе. и сице свобож(д)ѣши са и(х) епифаніе, славѣше бѣ. кѣ немѣ же прибѣгѣ, непосрами са.

	позорици. и зритъ тамо, на единой Ѹбо странѣ, множество нѣкыихъ юношъ.	егоже іако благоговѣина вси славѣахъ.	же немогъ трьпѣти болѣзни, прѣвобрази себе въ вранъ, и плачѣмъ рыдаѣ ицѣзе.	ѸтрѸ же бывшѸ изыде на вѣзискание блженнаго андреа.
R	missing	F. 104v Ѡ ж(т)іа ст҃го андреа повѣ(с) ѡ нѣкоємъ сребролюбци единоѡ ходациѸ блжѣномѸ по стѣгна(х) грацкы(х). приде на мѣсто глмо ставриѡ. и вобрѣте нѣкоего мнѣха, егоже іако бл҃гоговѣина вси славѣхъ.	F. 107r и вѣнезѣаѡѡ зри(т) прпо(д)бны іако изыде Ѡ вѣстока дхъ крѣпокъ іако и мльнї гораѡи. и коснѡ (с) зьмѣа сѣнѣдаѡѡи крѣпостъ его. тыи же немогы трыпѣти болѣзнї. прѣобрази себе въ вранъ. и плачѣмъ рыдаѣ исцѣзе.	missing
Z	F. 330v	F. 343r	F. 345r	

	прѣбываѣцюу и еще блаженномуу андреюу въ домѣ своего г҃на. и въ единѣ ѿ ноціи спацюу емоу, зритъ въ сѣнѣ себе. іако стоѣща на нѣкоемъ позорици. и зритъ тамо, на единой ѹбѣ странѣ, множествѣ нѣкыи(х) юношѣ.	о мннѣ сребролюбци. единоѣ же ходяцюу емоу по стѣгна(м) града, прїиде на мѣсто г҃лемое, ставрїѡ. и вбръте нѣкоего мниха, е҃гоже іако бл҃гоговѣина вѣси славѣхѣ.	и вѣнезапѣ зритъ прпо(д)бныи іако изыде ѿ вѣстока дхъ крѣпокъ іако млзни гораѣи. и коснѣ са зѣмліа сѣнѣдаѣци крѣпость е҃го. тѣ же немогѣ трѣпѣти болѣзни, прѣвобразивъ себе въ вранѣ. и плачѣмъ рыдаѣ ицеѣ.	missing
S	F. 187r – 187v прѣбываѣцѣи еще блженномѣ андреѣ, въ домѣ своего гн(д)а. и въ едїнѣ ѿ ноціи спацѣ емѣ. зри(т)	F. 199r ѡ сребролюбци. мннѣ. едїноѣ же ходяцѣ емѣ по стѣгна(м) гра(д). прїиде на мѣсто	F. 201r и вѣнезапѣ зри(т) прп(д)обныи. іако изыде ѿ вѣстока дхъ крѣпо(к) іако млзнїи гораѣїи,	F. 209v и бѣ слышатї бѣжѣци(м) вѣзывати. горе горе. и сїце свобож(д)ѣ са ѿ ни(х) епїфанїе.

	вѣ сѣнѣ се(б), іако сто҃жца на нѣкое(м) позорїици. и зри(т) тамо на едїнои ѿбо странѣ, множество нѣкыи(х) юношѣ.	҃лемое, ставрїѡ. и ѡбръте нѣкоего мнїха, его(ж) іако бл҃гоговѣина вѣсї славѣхѣ.	и коснѣ(с) змїа сѣнѣда҃щи кр҃҃по(с) его. тѣ же немо҃гъ трѣпѣти болѣзніи. прѣѡбразиѣ се(б) вѣ вранѣ. и плаче(м) рыдаѣ ицеѣ.	славѣше б҃а. кѣ немѣ же прїѣѣгъ непосрамї са. ѿтрѣ же бывшѣ. изыде на вѣзысканїе бл҃жго андреа.
Т	F. 148r пр(ѣ)быва҃щїѣ еще бл҃женномѣ андреѣ, вѣ домѣ своего гн(д)а. и вѣ едїнѣ ѡ ноцїи спа҃щї емѣ. зри(т) вѣ сѣнѣ себе, іа(к)о сто҃жца на нѣкое(м) позорици. и зри(т) тамо на едїнои ѿбо странѣ,	F. 158r ѡ сребролюбѣ. мниѣ. едїноѣ же ходащї емѣ по стѣгнамѣ града. прїиде на мѣсто ҃лемое, ставрїѡ. и ѡбръте нѣкое(г) мнїха, его(ж) іако бл҃гоговѣина вѣсї славѣхѣ.	F. 159r и вѣнезапѣ зри(т) прп(д)ѣныи. іа(к) изыде ѡ вѣстока дхѣ кр҃҃покѣ іа(к) молніи горацїи, и коснѣ(с) змїа сѣнѣда҃юци кр҃҃пѡ(с) его. тѣ же немо҃гъ трѣпѣти вѣ	F. 165r и бѣ слышати бѣжа҃ци(м) вѣзыва(т)и, горе горе. и сице свобож(д)ѣ са ѡ ни(х) епифанїе. славѣше б҃а. кѣ немоу же приѣѣкѣ непосрами са. ѿтроу же бывшюу, изыде на

	множество нѣкыи(х) юношиѡ.		болѣзни. прѣвобрази себе въ вранѡ. и плаче(м) рыдаѡ исчезе.	вѣзыхане блженнаго андреа.
L	missing	F. 402r ѡ житїа ст҃го ан(д)реа повѣсть ѡ мниѣ сребролюбци единою ходящюу блженномѡ по стѣгнахъ гра(д)скыи(х). прїиде на мѣсто глемое, ставрїѡ. и вобрѣте нѣкоего мниха, его(ж) яко блгоговѣина вси славѣахюу.	F. 406v и вѣнезаапоу зритѡ прп(д)бныи яко изыде ѡ вѣстока дѡхъ крѣпокѡ яко манїи гораціи. и косноу са смїа снѣдаючи крѣпость его. тѡ же немѡгыи трѣпѣти болѣзни. превобразивѡ себе въ вранѡ. и плаче(м) рыдаа исчезе.	missing

M	F. 277r прѣбывающѣи ещѣ бл̄женомоу андрѣю в домоу своего гн̄а. и вѣ единоу ѿ ноци спацюу емоу. зритъ во сн̄б себе. іако стоѣща на нѣкоемъ позорици и зритъ тамъ, на едїнои оубо странѣ, множество нѣкихъ юношѣ.	F. 292r и мниси сребролюбци. единою же ходяцюу емоу по стѣгна(м) града, прииде на мѣсто глаголюе, ставриши. и обрѣте нѣкоего мниха. его же іако благочестива вси славляху.	F. 294v и внезапоу зритъ прп(д)бныи іако изыде ѿ востока дх̄ъ крѣпокъ іако молнии горащи. и козною са змиа. снѣдаючи крѣпость его. тѣ же немогъ терпѣти болѣзни. преобрази себе вѣ бранѣ. и плачѣмъ рыдаа ищѣзе.	F. 305v и бѣ слышати бѣжащи(м) взывать, горе, горе. и сице свобож(д)е са ѿ нихъ епидание. славаше бл̄га. к немоу же прибѣгъ непосрами са. оутроу же бывшоу, изыде на взыскание бл̄женаго андрѣа.
N	missing	missing	missing	F. 203r и бѣ слышати бѣжащи(м) взывать, горе горе. и сице свободи(с) ѿ ни(х) епифаніе. и сл(а)ваше бл̄га. к

				немѸ (ж) прибѣгъ и непосрами (с). оутрѸ (ж) бывшю изыде на възысканіе бл̄женаа(г)о ан(д)реа.
Р	F. 132v прѣбывающѸжен иѣе блаженомѸ андреѸ въ домоу своего г҃на. и въ единѸ ѿ нощїи спецѸ емѸ. зрѣтъ въ сынѣ себе. ꙗко стоеща на нѣкоємь позорици. и зрѣтъ тамо, на единой оубо странѣ, мноужество нѣкыи(х) юношѣ.	F. 145v о мниѸ сребролюбци.. единою же ходещѸ емѸ по стѣгна(х) града, прїиде на мѣсто г҃лемое, ставрїѡ. и вбѣте нѣкоего мниха, его(ж) ꙗко бл̄гоговѣина въси славаахѸ.	F. 147v и възнеаапѸ зрѣтъ прпо(д)бныи. ꙗко изыде ѿ възтока дх̄ь крѣпысь ꙗко мльнїи гореци, и коснѸ се зѣмѣа сѣнѣдаючи крѣпость его. тѣ же немогъ трѣпѣти болѣзни. прѣвобразивъ себе въ вранѣ. и	F. 157r и бѣ слышати бѣжеце(м) възывати, горе, горе. и сице संबож(д)ь се ѿ ни(х) епїфаніе. славааше б̄а. кѣ немѸ же прибѣгъ, непосрами се. оутрѸ же бывшѸ, изыде на възысканіе

			плачѣмъ рыдаѣ ицѣзе.	бл҃женааго андреа.
Q	F. 397v прѣбывающѣ (ж) и еце бл҃жнномѣ а(н)дрѣю в домѣ своег҃о гд҃на. и во единѣ ѿ ноци спащѣ емѣ. зри(т) во снѣ себѣ яко стоаща на нѣкое(м) позорици. и зри(т) тамо на единои оубо странѣ множество нѣкии(х) юнѡшѣ.	F. 418r о мниѣ сребролюбцы. единою (ж) ходящѣ емѣ по стогна(м) града. прїиде на мѣсто г҃лемое ставриѡ. и вѣрѣте нѣкоего мниха. его (ж) яко бл҃гоговѣина вси славлахѣ.	F. 421v и внезапѣ зри(т) прп(д)бныи. яко изиде ѿ востока ду(х) крѣпокѣ яко молнїи горацїи и коснѣ са змїа. снѣдаючи крѣпость его. тои (ж) немогѣ терпѣти болѣзни. преобрази себе во вранѣ. и плачѣ(м) и рыдаа исцѣзе.	F. 435v и бѣ слышати бѣжации(м) взывати, горе, горе. сице свобож(д)е са ѿ ни(х) епиданїе. славаше б҃га. к немѣ же прибѣгѣ непосрами са. оутрѣ же бывшѣ изиде на взысканїе бл҃жнаго ан(д)реа.
H	F. 179v прѣбывающѣ же и еце бл҃женномѣ андрею в домѣ своег҃о гд҃на. и во едїнѣ ѿ ноци	F. 187r единою же ходящѣ емѣ по стогна(м) града. прїиде на мѣсто г҃лемое ставрїѡ. и	F. 188r и внезапѣ зритѣ прп(д)бныи. якѡ изиде ѿ востока дхѣ крѣпокѣ. якѡ молнїи	F. 192v и бѣ слышати бѣжации(м) взывати, горе, горе. сице свобож(д)е са ѿ

СПАЦЬ ЄМЪ. ЗРИТЪ	ВЕРЬТЕ НЬКОЕГО	ГОРАЦИ. И КОСНЪ	НИХЪ ЕПИФАНІЕ.
ВО СНѢ СЕБЕ ІАКѠ	МОНАХА, ЕГО ЖЕ	СА ЗМІА.	СЛАВЛШЕ Б҃ГА. К
СТОАЦА НА	ІАКО БЛ҃ГОГОВѢНА	СНѢДАЮЦИ	НЕМЪ ЖЕ ПРИБѢГЪ
НЬКОЕМЪ	ВСИ СЛАВЛАХЪ.	КР҃ВНО(С) ЕГѠ. ТОИ	НЕПОСРАМИ СА.
ПОЗОРИЦИ. И ЗРИТЪ		ЖЕ НЕМОГЪ	Д҃ТРЪ ЖЕ БЫВШЪ
ТАМѠ НА ЕДІНОИ		ТЕРПѢТИ БОЛѢЗНИ.	ИЗЫДЕ НА
ДБѠ СТРАНѢ		ПРЕВБРАЗИ СЕБЕ ВО	ВЗЫСКАНИЕ
МНОЖЕСТВО НЬКІИХ		ВРАНЪ. И ПЛАЧЕМЪ	БЛ҃ЖЕННАГО
ЮНѠШЬ.		РЫДАА ИЗЧ҃ЕЗЕ.	АНДРЕА.

Alexander Moldovan has already pointed out that the compilation of episodes, entitled Ѡ житиа ст҃го андреа иже х҃а ради юродиваго, was not excerpted from either of the two existing translations of the extended version of the *Life of Andrew the Fool*.⁷¹ In terms of structure, vocabulary, and grammar, the texts included in the compilation are significantly different from their counterparts in the extended version. However, as has been pointed out above, the study of the South Slavonic translation of the extended version of the *Life* is still in its infancy. To date the text has not been published, and there has been no discussion of its content and structure or its dependence on the assumed Byzantine original. In view of this omission, an exhaustive examination of the relations between the South Slavonic translations of the extended *Life* and the compilation of episodes cannot be attempted here. A fleeting glance at both texts reveals many a difference and justifies a tentative assumption that the compilation of episodes is a separate translation from Greek made from an unidentified original. As an illustration of this

⁷¹ [Moldovan], *Житие Андрея Юродивого*, 139.

point a comparison between a few lines from one manuscript of the South Slavonic translation of the extended *Life* and the compilation of episodes is provided in the chart below:

	S	Hilferding 41 ⁷²
the first foolish act	F. 188v вѣ прѣше(д)шѣа же ноцѣ вѣ ѹа(с) полѹноцѣи. вѣставѣ помѣи са. и по сконѹанї мѣтѣы. ше(д) кѣ кладенцѣ.	F. 171v вѣ настожѣи же ноци. ѹа(с) полѹноцѣи, вѣставѣ молѣше(с). и по мѣтѣ вѣземѣ ножѣ и иде на рѣвеникѣ.
the meeting with Epiphanius	F. 192v ходациѣ блженномѣ вѣ хлѣбопродавница(х). и срѣте трї юношѣ блговѣдныи сѣло и рѣсовласы. красны дѣшеѣ и телесеы, имѣахѣ же и дѣховно дѣланїе отроѹицѣи онї.	F. 178r иногда же прохода блженныи, скрозѣ хлѣбопродавницѣ. срѣте три юношѣ. роусы власы. краснїи дѣшеа и тѣлесы. имѣхѣ бо вси добродѣтели.

Separate from the rest of the witnesses stands **B**, which contains a different compilation of episodes, only partially preserved. The text is acephalous, beginning near the middle of the story about the winter storm and Andrew's visit to heaven (lines 422-737 in Rydén's edition).⁷³ The episodes that follow are: the rich man's funeral (lines 1498-1596), the vision of the church of the Holy Apostles (lines 1791-1858),⁷⁴ the dead virgin and the grave robber (lines 1859-1918), Epiphanius' wicked schoolfellow John (lines 2203-2424), and several sections from the

⁷² St Peterburg, Russian State library, Hilferding collection, No 41, second quarter of the fifteenth century.

⁷³ Rydén, *Life of St Andrew the Fool*, vol. 1, 42-62.

⁷⁴ Rydén, *Life of St Andrew the Fool*, 132-136.

erotapokriseis. This compilation is significantly different from the other one, not only on a macrostructural level but also in the rendering of the text, which suggests that, as it seems so far, this is a *codex unicus*, preserving a separate selection of excerpts in another translation.

The following table enables a comparison of select pieces:

	S	B
the rich man's funeral	F. 193v въ дрѣгѣи же днѣ на дѣховныи свои подвигы ѡпрѣжнѣщѣѣ сѧ. и зри(т) иза(д)ле(ѹ). и се наро(д) много. несѣще тѣло мѣртвца, кѣ гробѹ. съ же бѣ нѣкыи ѿ велмѣжѣ и богатыи(х) сѣло.	F. 137v въ единѣ ѿ днѣи, на дѣховнѣ(м) по(д)виѣ ликоуѣцѣюу емоу, срѣте изышѣ(д)шее далѣ(ѹ) ходѣще. мѣртвѣца носѣща тѣло. бѣше же велика нѣкоего ѿ великыи(х) коупѣѣ.
the dead virgin and the grave robber	F. 198r по днѣ(х) же нѣкыи(х). ѡмѣрѣ(т) дѣщи нѣкоего ѿ велмѣжѣ. бѣ же ѡтроковѣца дѣзѣствѣщѣи, и въ ѹстотѣ сконѹѣвши житѣе свое. ѡмѣражѣи же еи. заповѣда ѡцѣ своемѹ. ѧко да въ цѣрѣ(к)и иже въ вѣноградѣ и(х), тамо сѧ погребѣ(т).	F. 141v – 142r по днѣх же нѣкыи(х). оумѣрѣтъ дѣщи нѣкоего велмоуѣа. бѣше бо дѣѣа, ѹстѣнѣ проѣѣжа(д)ѣщи своеѣ житѣе. и заклѣ(т) ѡца своего, погребѣти ю прѣ(д) цѣркѣию своею, иже бѣше прѣ(д) градомѣ.

The discovery of more than one compilation suggests that other variants probably also existed. Since we are aware of the massive literary activity in the Balkans during the fourteenth century, it seems tempting to imagine a number of scribes compiling different florilegia of monastic readings and producing new translations of their chosen texts. But when the excerpts from the *Life of Andrew the Fool* found in the peculiar manuscript B are compared to the corresponding sections of the South Slavonic translation of the extended *Life*, they appear nearly identical. The table below illustrates this point:

	Hilferding 41 ⁷⁵	B (Barsov 1384)
winter storm and Andrew's visit to heaven	F. 181v видѣ(х) же себе въ раи краснѣ сѣло. и истѣпи(х) дѣх(м). и размышлѣ(х) что ѹбо се е(с). вѣмь ѹко прѣбываніе мое е(с) въ константинѣ градѣ. что же зде сѣтворѣ невѣ(м).	F. 131r видѣх же себѣ въ раи краснѣ зѣло. и ист(ѹ)пи(х) дѣхомь. и размышля(х) что се оубо не(с). вѣмь ѹко прѣбываніе мое въ костантинѣ граде не(с). что же зде сѣворю невѣмь.
winter storm and Andrew's visit to heaven	F. 186r и ты иже рогъ смѣреномѹдрїа прие(м) за нескажемыа нищеты. за еже глѣти к тебѣ. ѹстѣпи ѹ сѣци(х) зде псе.	F. 137v и тыи иже рогъ смѣреномѹдрїа прїемь, за нескажемыне нищети. за еже глѣти к тебѣ. ѹстоупи ѹ соуци(х) зде псе.
the dead virgin and the grave robber	F. 215v	F. 141v – 142r

⁷⁵ St Peterburg, Russian State library, Hilferding collection, No 41, second quarter of the fifteenth century.

	по днѣ(х) же нѣкыи(х) ѿмрѣтъ дѣци нѣкоего велмѣжа. бѣше бо дѣа, ѿт(с)нѣ проважа(д)ѣци свое житіе. и заклеть ѿца своего погребетѣж прѣдъ црквиѣ своеѣ иже бѣше пр(д)ѣ градо(м).	по днѣх же нѣкыи(х). оумрѣтъ дѣци нѣкоего велмоуѣжа. бѣше бо дѣаа, ѿстнѣ проважа(д)ѣци свое житіе. и закле(т) ѿца своего, погребсти ю прѣ(д) црквию своею, иже бѣше прѣ(д) градомъ.
--	--	---

Manuscript B (Barsov 1384) is a convolute and the compilation of episodes from the *Life of Andrew the Fool* included in it is acephalous. It begins on f.131r after an empty page and we do not know what portion of the original text is missing. The first folia present the story about the winter storm and Andrew's visit to heaven without its beginning. Since the folio with the title of the compilation is missing, someone had written on top of the first page a new title: о видѣніи андрею (оурода) (About the vision of Andrew the Fool). Then the page begins with the words: видѣх же себѣ въ раи... [I saw myself in Paradise...]. The first story ends on f.137v, omitting the last few sentences of the full version. It is followed by the episode about the rich man's funeral, which begins six lines before the bottom of the page with a title in red: о ѿл(в)цѣ, оум(ь)ръшимъ (About the dead man). The second story is also shortened; it stops on the top line of f. 140v, followed by another title in red announcing the next episode about the vision of the church of the Holy Apostles, etc. The episodes, found here copied one after the other, in all existing witnesses of the extended version of the *Life of Andrew the Fool* are separated by large segments of other texts. Clearly, this is not a copy of the extended version of the *Life* preserved in a damaged codex but an independent compilation of episodes, which were excerpted, as it appears, directly from the South Slavonic translation of the extended *Life*.

Compilations of episodes from the *Life of St Andrew the Fool* were also popular in Byzantium. As was mentioned above, there are about 18 manuscripts presenting similar selections of excerpts. To date no scholar has been able to benefit from a critical edition of these and their transmission remains unknown to those in Byzantine studies and specialists in Church Slavonic alike. Thus, many questions concerning these compilations remain open – mainly, their relationship to the complete version of the *Life*, and the degree of overlapping of the Greek and Bulgarian traditions. A future study of all extant witnesses can attempt to trace the precise Greek sources used for the translations and to establish the patterns of remodelling of the inherited text. Such work would be a valuable contribution to our knowledge about the development of compilations of edifying tales and will shed light on the process of literary production during the last centuries of Byzantium in general.

Chapter 3 - The genre of the compilation of episodes called “п житиа сѣго андреа иже х̑а ради оу҃р҃вдѣваго” and its possible Byzantine models

The compilation called “п житиа сѣго андреа иже х̑а ради оу҃р҃вдѣваго”, as it is apparent from its content and structure discussed in the chapter above, cannot be viewed as an ordinary hagiographic account. While the first several episodes are related to the story of Andrew the Fool, he is later abandoned as a main hero, only to appear as a marginal character in some of the tales that follow. Still, as a whole the collection keeps close ties to the hagiographic genre. To begin with, the title preserves the link between the excerpted text and its origin, and connects the name of the saint to the new composition. Whereas the compiler evidently had little respect for Nikephoros, the author of the original, tenth-century *Life of Andrew the Fool*, subjecting his work to severe modifications and failing to include his name in the compilation, the importance of the saint, Andrew the Fool, for the work was not questioned. Should be noted, however, that in most of the tales Andrew the Fool does not appear or behave in the way expected from a Holy Fool. Instead, he assumes the role of a spiritual father and a wise holy man, and he is treated appropriately with great reverence. In other words, the text begins as a *Life of a saint* but proceeds with a series of short stories and does not have any kind of formal ending; the saint, initially given a leading role, suddenly is absent from the narrations, only makes cameo appearances, though still preserving saintly dignity and a position of authority. Clearly, in terms of theme and structure the compilation is elusive and cannot be placed within the recognisable limits of hagiography with ease, nor it can be fitted conveniently into any other Byzantine literary genre.

In order to further our understanding of this text we should examine the individual entries included in the collection. A closer look into these episodes reveals a spectacular variety of

themes, a host of different characters coming from all walks of life, virtue and sin, angels and demons, a variety of miracles, magic, visions of heaven and hell. The selection appears to be anything but random, it has assembled nearly all of the more extraordinary topics from the *Life*, leaving out erotapocritic pieces and other straightforward teaching. All of the episodes had their own high-end fictional content, which made them no doubt easily appealing to the curiosity of the audience. Beyond that, each one of these pieces sets rigidly the boundaries of right and wrong, bestows rewards to the good and inflicts punishment to the evil, and there is a moral to each story. Being entertaining and edifying, the episodes of the collection are comparable to the stories belonging to the genre of *narrationes animae utiles*. In order to be counted as beneficial tales, however, certain criteria have to be fulfilled. In his study of some rare specimens of such accounts, found to be written in the last centuries of Byzantium, Stephanos Efthymiadis identified three basic features of the genre: edifying potential, extraordinary material, and inscribing in contemporary monastic context.⁷⁶ Whereas the episodes of the collection are easily recognised as extraordinary in content, and serving the purpose of edification, only one of them, called *The greedy monk at the Staurion*, is characterised by all of the three features; connecting some of the others to monastic settings might not be so simple and straightforward. Firstly, there is no certain definition of this last criterion. It can be interpreted in a very narrow terms meaning that whatever text is not set within the walls of a monastery, or does not involve exclusively monks and clergy, cannot belong to the genre. Or, there could be a very broad understanding that the story should be relevant in one way or another to the monastic milieu, or to reflect the thought-world associated with it. In fact, Efthymiadis himself is challenged by this necessary feature, and feels compelled to argue that secular scenery can be acceptable, and that exposure of fraudulent asceticism can

⁷⁶ Efthymiadis, “Redeeming the genre's remnants,” 309.

be counted as a monastic 'imprint'.⁷⁷ If this is the case, that the settings of a monastery is not mandatory, and the inclusion of monks or clergy within the narration is not a compulsory prerequisite, perhaps the appearance of a renown ascetic would be enough to satisfy the requirement. Thus, the first eight episodes of the collection, dealing with the early stages of St Andrew's ascetic calling, although they were originally part of the hagiographic narrative of Andrew the Fool, here, treated as self-standing tales, they should be taken as belonging to the realm of *narrationes animae utiles*. Similarly, the last seven texts, no matter whether they narrate the story of the funeral of a rich dignitary, or of a grave robber, or of a sinful young man, by virtue of the appearance of Andrew the Fool as a spectator, would qualify to be included in the genre.

Evidently, such an approach might be too broad, since it would allow just any anecdote to be easily reshaped and counted as a spiritually beneficial tale. What is more, the figure of the renown ascetic is potentially problematic. Even if accepted that the involvement of a holy man such as St Andrew is sufficient to connect the story to the monastic milieu, it is still to be defined, who shall be accepted as a 'renown ascetic' and which characters do not possess this quality. In this respect, the standing of Epiphanius, the beloved disciple of Andrew the Fool, is difficult to be interpreted. He is not a monk or a hermit but he leads a virtuous life and sometimes he is granted visions. In the *Life of Andrew the Fool* he is not yet revered as a holy man but there is the prophecy that one day he will become the Patriarch of Constantinople. Perhaps, his figure is saintly enough to lend a given tale some monastic orientation, since his noble and blameless conduct could serve as an edifying example to any monastic community. Or may be not, he is just a layman, favoured by a saint.

⁷⁷ Efthymiadis, "Redeeming the genre's remnants," 310 - 312.

It has proved difficult to determine, whether the short stories in the South Slavonic collection belong to the genre of spiritually beneficial tales or not, due to their possible deviations from the established models. To be sure, the narratives of the compilation can appear very different from one another to the modern reader, and it is tempting to label them not only as edifying tales but also, for example, as *vision*, *martyrdom*, *fable*, *folk story*, even *fairy tale*. Instead, it will be wiser to attempt to understand, how they were perceived by the fourteenth century compiler of the collection. Firstly, it has to be noted that he selected them from the extended *Life* most likely because of their striking content. Thus, to him these stories were *exceptionally exciting tales* more than anything else. Next, he was aware of his departure from the genre of hagiography but chose to maintain the connection with the name of Andrew the Fool, so he called his compilation *From the Life of Andrew the Fool for Christ's sake*. While the beginning of the compilation reworked the first chapters of the extended *Life of Andrew the Fool* preserving the style of a hagiographic account, subsequent episodes were added as independent texts, unrelated to one another, resembling the structure of the collections of *narrationes animae utiles*. The composition does not finish with any formal conclusion, thus keeping 'an open end', enabling the addition of many new episodes.

This hybrid structure of the compilation, probably intentionally created by the compiler, was as apparent to the medieval audience as it is to the modern reader. Consequently, it is reflected in the type of codices, in which the text is included, since the macro-frame of the literary miscellanies also bears on the reception of the generic characteristics of a given text. The earliest copy of the compilation is in MS Khludov 237 (the first one on the list above). This is a spectacularly rich fourteenth century miscellany, assembling a great variety of texts, from *Lives of saints* and compositions of the Church Fathers, to apocrypha, erotapokriseis, apocalypses, and even some secular texts. Most of the other manuscripts containing the

compilation similarly are miscellanies incorporating a diversity of micro-generic forms, without consideration to whether they are apocryphal texts or authoritative writings.

Comparing the Byzantine manuscripts preserving portions from the *Life of Andrew the Fool* to the Slavonic codices, it becomes clear that the Slavonic compilation reflects an established Byzantine trend of excerpting and reshaping the inherited text. So far, in the absence of an exact Greek match for the Slavonic compilation, it is impossible to tell, whether this is a translation of a Byzantine collection, or the selection and modification of episodes was made by the translator from some Greek version of the extended *Life*. The language of the earliest copies of the compilation clearly indicates that the translation was made in Bulgaria, or in one of the Slavonic monasteries on the Balkans. Considering that the oldest copy is in the well-known manuscript ***Khiludov 237***, believed to be associated with the legendary library of Gregory of Sinai's monastery of Paroria,⁷⁸ it may be suggested that the compilation was produced as part of the literary activities of the Hesychasts. However, the topic awaits further research before any firm conclusions can be made.

⁷⁸ [Попов], *Описание рукописей*, 462-475.

Chapter 4 - The last story of the compilation: *The woman deceived by the magician Vigrinos*

Despite the rich manuscript tradition of the *Life*, it seems that the cult of St Andrew the Holy Fool was never developed in Byzantium. His name is first found in a relatively late *Synaxarion* from the 12th century (his feast being celebrated on May 28, the date of his death according to the *Life*),⁷⁹ and he is not commemorated in any of the major Byzantine *typika*.⁸⁰ It seems the iconography of St Andrew had been very limited in popularity,⁸¹ while there is no Byzantine evidence suggesting that a church or a monastery dedicated to this saint ever existed. Indeed, we have the testimonies of two Russian travellers who write about two different monasteries of St Andrew the Fool for Christ's Sake in Constantinople⁸². Closer study of their texts, however, reveals that they are unreliable as historical sources⁸³.

Considering the well-known negative attitudes towards the pretended and exaggerated ascetic conduct prevailing in the last centuries in Byzantium,⁸⁴ it is hard to imagine that at least from the fourteenth century onward the *Life of St Andrew the Fool for Christ* was able to sustain its popularity based on its hero's extravagant asceticism from the previous centuries. Instead, the content of many of the surviving copies of the text as reviewed above suggests that what was

⁷⁹ [Moldovan], *Житие Андрея Юродивого*, 9.

⁸⁰ Cynthia Vakareiyka, "The Absence of Holy Fools from Medieval Bulgarian Calendars," in *Holy foolishness in Russia: new perspectives*, ed. by Priscilla Hunt and Svetlana Kobets (Bloomington, IN: Slavica Publishers, 2011), 237.

⁸¹ All five known depictions of the saint are listed in: Rydén, *Life of St Andrew the Fool*, vol. 1, 195-196.

⁸² George Majeska, *Russian Travellers to Constantinople in the Fourteenth and Fifteenth centuries* (Washington, D. C.: Dumbarton Oaks studies, 1984), 128-53 ("Anonymous description of Constantinople"), 176-95 (The "Xenos" of Zosima the Deacon).

⁸³ G. Majeska offers a discussion of the texts (Majeska, *Russian travelers*): The "Anonymous description of Constantinople" is known because it was used as a basis for two literary works on Constantinople, compiled in the late 15th or even in the 16th century. The origin and the genre of the original work are unclear and its author is unknown; nothing is certain about Russian compiler but because of the mistakes and confusions in his text it is assumed that he had never been to Constantinople himself (see 114-21). Discussing the relevant passage in the "Xenos" of Zosima the Deacon, G. Majeska suggests that Zosima might have wrongly identified the relics of St Andrew of Crete as those of St Andrew the Fool for Christ's sake (see esp. 383)

⁸⁴ Efthymiadis, "Redeeming the genre's remnants," 312.

appealing to the curiosity of the readers (or listeners) was the rich constellation of diverse texts contained within the hagiographic account. As an illustration to this point, here I'd like to offer one most peculiar episode, namely the one about the magician Vigrinos and the pious woman who wished to save her sinful husband.

Vigrinos the magician

One pious woman had a husband who was consorting with harlots and spending the family's fortune. She was greatly distressed, so she was advised to seek help from a certain spiritual man skilled in sorting out problems of this kind. He ordered her to prepare a lamp, some oil, a wick holder, a girdle, to prepare fire, and to expect him on Wednesday. He came to her house, took the oil and poured it with whispers and incantations into the lamp, took the wick holder and lit the lamp and placed it in the woman's icon corner. Then he took the girdle, tied four knots, and gave it to her, ordering her to wear it wrapped around her with the underclothing. The woman paid him what he asked and promised to give him more, if her wish were fulfilled. And her husband began to hate his way of life and, putting a stop to it, loved only his wife and laboured for the benefit of his house. After six days, however, the woman began to have nightmares: she was chased by demons in the guise of an old Ethiopian, or a black dog, who attacked her, kissed her shamelessly, and tried to have intercourse with her; she saw herself kissing the statues on the Hippodrome Theatre, and eating frogs and other, more disgusting animals. Distressed and at a loss for what to do she began to devote herself to prayers and fasts, hoping that she might be shown why this had happened to her and what she ought to do in order to be released from these horrors.

One night she saw in a dream that her icons stood had turned westward, and that she herself was turning in the same direction. Thus she prayed. A young man approached her and said to her that since she had pleased him by fasting, he would reveal to her the reasons for her

misfortune. He showed her that her icons were smeared with human excrement, that the lamp was filled with dog urine, and that the wick holder was inscribed with the name of Antichrist. The young man revealed also that the one who she had asked for help was a magician and a sorcerer, and he had done all these things to her. Greatly distressed, in the morning she decided to confide the matter to Epiphanios, for she lived near the house of his father and knew that the boy was virtuous. Epiphanios advised her to burn the girdle, to break the lamp, to destroy the wick holder, and to bring him the icons. On the following night the woman saw that the demons had no more power over her, that they were attacking Epiphanios but he was chasing them away with his prayers. At the end of the story Epiphanios meets the blessed Andrew, who miraculously already knows about what has happened and about Epiphanios' victory. Epiphanios begs the holy man to reveal to him the meaning of the magic. So he explains that the magician wanted to strip the woman of the salvation of baptism, and reveals the meaning of every one of the details.

The story deserves our attention for more than one reason. Firstly, as it has been discussed above, it can be considered to be a rare specimen from the Byzantine corpus of *narrationes animae utiles*. However, it has not been included in Wortley's catalogue of such texts and I have not found it to be preserved elsewhere except in the *Life of St Andrew*. Secondly, the tale bears particular importance for the study of the translation of the *Life of Andrew the Fool* and its variants.

Manuscript Popov 76⁸⁵ is the oldest preserved copy of the South Slavonic translation of the *Life of St Andrew the Fool*. It is a Bulgarian codex and it has been dated back to the last quarter of the 14th century. It is a miscellany containing parts of the Dioptra of Phillipos Monotropos (fl. ca 1080) and a badly damaged version of the full translation of the *Life of St Andrew the*

⁸⁵ MS 76 (M. 2575), collection of A. N. Popov (f. 236), Russian State library, Moscow, last quarter of the 14th c., ff. 20r - 39v; Heinz Miklas, Jürgen Fuchsbauer. *Die kirchenslavische Übersetzung der Dipotra des Philippos Monotropos*, Bd.1, (Wien: Verlag Holzhausen, 2013), 71-73.

Fool. Another reason for choosing the story about the pious woman is that this is one of the few fragments of the manuscript that are still legible; thus they can be compared to other witnesses. The comparison of the text in all manuscripts containing the full version of the *Life* and preserving this story demonstrated that these are clearly copies of one and the same translation. The differences between the witnesses are minor. Concerning the structure of the narrative, however, there is one discrepancy, which seems suggestive: Popov 76 and Sevastijanov II 38⁸⁶ omit the dream of the woman when she meets the young man who reveals to her the reasons for her misfortune. As was already been mentioned, the South Slavonic translation is related to version D of Ryden's classification, one witness of which was published by Janning (Vatic. Gr. 1574) (PG 101). The comparison between the Greek text and this translation shows an interesting misreading. In the text of Janning and in all other published Greek versions the name of the magician is Vigrinos (Βιγρίνος ο μάγος). The East Slavic translation of the *Life of St Andrew the Fool* published by Moldovan preserves the Greek name Vigrinos. But in all of the copies of the South Slavonic translation of the extended *Life* where the story is preserved, the magician is called Migrin (Мигрин). In several Mediaeval amulets and apocrypha we find the name Migrin to be given to a 'чрѣв' (worm) or a demon who causes toothaches. I assume that this 'conversion' was done by the translator, who replaced the foreign name of the demonic character with the name of a known, also evil demon.

The comparison of the text of this episode as preserved in the extended *Life* to the variant included in the collection called "Њ житиѧ свѣго андреѧ иже х҃а ради оу҃рѡдѣваго" displays many differences. In terms of content the story from the compilation is abridged and altered. In order to illustrate that, I will draw attention to just one feature of this reworked text. At the end of the story St Andrew appears but his role is reduced, the dialogue with Epiphanius is short, and the part in which the holy man explains the meaning of the magic is missing. In the extended

⁸⁶ MS II.38, Sevastijanov collection (f. 270), First half of the 15th c., ff. 1r - 164v.

variant of the account (as published by Rydén) the magic is exposed twice: by the young man in the dream of the woman and by St Andrew in the final dialogue with Epiphanios. In MS Popov 76 and Sevastijanov II 38, the dream with the appearance of the young man is skipped; thus the secret knowledge and divine understanding become an exclusive privilege of St Andrew. On the contrary, in the compilation of episodes the dream is preserved but the revelations of the saint are shortened. In this way the emphasis is on the personal feat of the woman who through fasting and praying is forgiven and allowed to learn the secrets of the invisible good and evil. This shifting of the focus and additional marginalisation of St Andrew the Fool as a hero further moves the story away from the orbit of the *Life*. It should be viewed as a remodelling of the narrative, aiming to shape it as a standalone piece for edification.

Conclusion

Entwined with the cult of the saint, being inseparable from the Christian faith, and enjoying a dominant place on the reading list of the laity, Byzantine hagiography was bound to expand beyond the boundaries of a defined literary genre and to see moments of amazing flourish. Sensitive to the changes in popular culture, beloved by the very learned, hagiographic writing was always influenced not only by religious movements and literary trends but also by political, personal, and any other possible issues. During the long centuries of Byzantine letters *Lives of saints* were continuously written, and at the same time reworked, reshaped, reused.

At the time of its composition the *Life of Andrew the Fool for Christ's sake* was already an extraordinary text about one fabulous, fictitious saint. In the next four centuries and more the work did not cease to attract readers, probably playing more on their curiosity and desire for adventure than on their religious zeal. Reflecting the shifting of literary taste, responding to different cultural trends, the *Life of Andrew the Fool* was often remodeled and ‘reinvented’ resulting into a host of new texts, different in genre, purpose, and style. This attitude towards the *Life* soon spread across the border and was picked up by the Slavs.

The compilation of episodes from the *Life of Andrew the Fool* copied under the title “Ѡ житиѧ ст҃го андреѧ иже х҃а ради оу҃р҃ядиваго” appeared on Balkans probably in the fourteenth century, following Byzantine literary influence. As it is evident from the number of surviving manuscripts, the text remained popular for about four hundred years. In the present study for the first time this compilation has been brought to light. Offering a list of all so far known copies of the compilation and analysing their structure and content, it was made possible to establish that the text was transmitted in a stable tradition, and was not subjected to editorial changes or reworking. In terms of structure the compilation is a collection of episodes, the first half of them being arranged in a logical sequence, resembling the beginning of a *Life* of a saint,

while the other half are unrelated to each other, self-standing narratives. There is no formal conclusion offered by the author. Andrew the Fool is the central figure in the beginning of the compilation but towards the end he is given only a marginal role. However, the fact that his name is always found in the title of the work suggests that association with him was part of the strategy of the author, and the later copyists seem to have been aware of it. While the first part of the text belongs to the genre of hagiography, the second one resembles collections of spiritually beneficial tales, and the ‘open end’ suggest that new stories may be added. This ambiguity of the work was probably intentional on the part of the compiler and obvious to the copyists. Hence, the text is found in several miscellanies assembling compositions from many different genres. In contrast, the extended *Life of Andrew the Fool* initially was copied as a self-standing codex, or in strictly hagiographic collections. Evidently, the remodelling of the genre served as a shifting of the perception of the work. True to its title, this is a text “from the *Life...*” but no longer a traditional piece of hagiography.

Comparing the Byzantine manuscripts preserving portions from the *Life of Andrew the Fool* to the Slavonic codices, it becomes clear that the Slavonic compilation reflects an established Byzantine trend of excerpting and reshaping the inherited text. So far, in the absence of an exact Greek match for the Slavonic compilation, it is impossible to tell, whether this is a translation of a Byzantine collection, or the selection and modification of episodes was made by the translator from some Greek version of the extended *Life*.

Inevitably, there is more work to be done. The future study of all extant witnesses (Greek and Slavonic) will enrich our knowledge about the development of the genre system in Byzantine literature and will enable further understanding of the complex relations between inherited tradition and later literary transformations.

Bibliography

Primary sources:

Slavonic

Moscow, State Historical Museum, Khludov collection, No 237, middle of the fourteenth century, middle Bulgarian orthography; fols. 68r-80r ѿ ж(т)иа ст҃го андреа иже х҃а радї ꙗроудивог(о)

Bucharest, Romanian Academy of Science, No 298, fourteenth century, middle Bulgarian orthography; fols. 104v-107v ѿ ж(т)иа ст҃го андреа повѣ(с) ѿ нѣкоемь сребролюбци

Mt. Athos, M. Zographou, No 83, middle of the fourteenth century, middle Bulgarian orthography; fols. 330v-354v ѿ житїа ст҃го андреа иже х҃а ради ꙗрѡдиѡваго

Moscow, Russian State library, collection of A. N. Popov No 76 (M. 2575), (f. 236), last quarter of the 14th c., middle Bulgarian orthography, ff. 20r - 39v (extended version of the *Life*).

Moscow, State Historical Museum, Synodal collection, No 949, end of the fourteenth century, middle Bulgarian orthography; fols. 187r-210r ѿ житїа ст҃го анд(р)еа и(ж)е х҃а радї ꙗрѡдїв(г)а

Moscow, State Historical Museum, Barsov collection, No 1384, convolute from the fourteenth–fifteenth century and from the middle of the fifteenth century, middle Bulgarian orthography; fols. 131r-151r о видѣнїи андрею (оуроа) . видѣх же себѣ въ рани...

Moscow, Russian State Library, Collection of the Holy Trinity and St Sergius Laura (f. 304, III) No 704, second quarter of the fifteenth century, Russian orthography; fols. 148r-165v ѿ житїа ст҃го андеа иже х҃а радї ꙗрѡдїваго

Moscow, Russian State Library, Collection of the Holy Trinity and St Sergius Laura (f. 304, III) No 755, middle of the fifteenth century, Russian orthography; fols. 402r-407v ѿ житїа ст҃го ан(д)реа повѣсть ѿ мнїсѣ сребролюбци

Moscow, Russian State library, Bol'shakov collection (f. 37) No 414, end of the fifteenth century, Russian orthography; fols. 277r-306r ѿ ж(т)иа ст҃го андреа иже х҃а ра(дї) оуродїваго

Moscow, Russian State library, Rogozhska collection (f. 247) No 442, end of the fifteenth – beginning of the sixteenth century, Russian orthography; fols. 194r-203v ѿ житїа ст҃го ан(д)реа иже х҃а ради оуродиваго

St. Petersburg, National library of Russia, Hilferding collection (f. 182) No 58, sixteenth century, Bulgarian orthography; fols. 132v-157v ѿ житїа ст҃го ан(д)реа и(ж) х҃а ра(д) ѡродїваго

Moscow, Russian State library, Bol'shakov collection (f. 37) No 401, dated to 1637, Russian orthography; fols. 397v-436v ѿ житїа ст҃го а(н)дрѣа иже х҃рта ра(дї) оуродиваго

Moscow, State Historical Museum, Synodal collection, No 214, dated to 1667, Russian orthography; fols. 179r-193r ѿ житїа ст҃го андреа. х҃а ради ѿродивагѡ

Greek

Paris, National Library of France, Par. gr. 1554A, 14th c., fols. 39 – 55v

Secondary sources:

BHG: Fr. Halkin, *Bibliotheca hagiographica graeca*, 3 vols. (Brussels: Société des Bollandistes, 1957); with *Novum Auctarium* (Brussels: Société des Bollandistes, 1984)

Binggeli, André “Collections of edifying stories,” in *The Ashgate research companion to Byzantine hagiography*, vol. II: *Genres and contexts*, ed. Stephanos Efthymiadis (Farnham, UK and Burlington, VT: Ashgate, 2014), 143-159

[Bogdanović, Dmitrie] Богдановић, Дмитрие *Каталог ћирилских рукописа манастира Хиладара*, 2 vols. (Belgrade: SANU, 1978)

Efthymiadis, Stephanos, Sergey Ivanov, Alexander Moldovan, Filippo Ronconi, John Wortley “Spiritually beneficial tales in Byzantine and Slavic literature,” *Scripta & e-Scripta* 8-9 (2010), 47-364

Efthymiadis, Stephanos “Redeeming the genre's remnants: some beneficial tales written in the last centuries of Byzantium,” *Scripta & e-Scripta* 8-9 (2010), 307-325

[Georgievskii, Grigorii], Георгиевский, Григорий *Рукописи Т. Ф. Большакова, хранящиеся в Императорском Московском и Румянцевском музее* [Manuscripts of T. F. Bol'shakov kept in the Moscow Imperial and Rumiantsevski musea] (Peterburg: Tipografia Imperatorskoi akademii nauk, 1915)

[Iarii, Arsenii], Иларий, Иеромонах, Арсений, Иеромонах *Описание славянских рукописей Библиотеки Свято-Троицкой Сергиевой лавры* [Catalogue of the Slavonic manuscripts of the library of the Holy Trinity and St Sergius Laura], 3 vols. (Moscow: O-vo istorii i drevnostei ross. pri Mosk. un-te, 1878 – 1879)

Ivanov, Sergey *Holy Fools in Byzantium and Beyond* (Oxford: Oxford University Press, 2006)

[Ivanova, Klimentina] Иванова, Климентина *Bibliotheca Hagiographica Balcano-Slavica* (Sofia: Akad-no izd. Prof. Marin Drinov, 2008)

[Kudryavtsev, Ivan et al.], Кудрявцев, И. М., Ю. А. Неволин, Н. Б. Тихомиров, Я. Н. Щапов, Е. П. Маматова *Собрание Рогожского кладбища. Ф. 247. Опись* (Moscow: Manuscript division of the Moscow State Library, 1968 [- 1984]) (a typescript, kept in the Manuscript division of the Moscow State Library)

Lazarova, Nadezhda “Holy Fools in an Age of Hesychasm: a Comparison Between Byzantine and Bulgarian Vitae,” *Scripta & e-Scripta*, 2 (2004), 355-389

- Majeska, George *Russian Travellers to Constantinople in the Fourteenth and Fifteenth centuries* (Washington, D. C.: Dumbarton Oaks studies, 1984)
- Miklas, Heinz, Jürgen Fuchsbauer *Die kirchenslavische Übersetzung der Dipotra des Philippos Monotropos*, Bd.1 (Wien: Verlag Holzhausen, 2013)
- [Miltenova, Anissava], Милтенова, Анисава, “Непроучен старобългарски превод на апокалипсиса на св. Андрей Юродиви,” [Unstudied Medieval Bulgarian translation of the apocalypse of St. Andrew the Fool], *Родина* I –II (1997), 105-119
- [Miltenova, Anissava] Милтенова, Анисава *История на българската средновековна литература* [History of Medieval Bulgarian literature] (Sofia: Iztok-Zapad, 2009)
- Miltenova, Anissava, Lilly Stammmler, “Owning the Byzantine literary tradition: Balkan adaptation and transformation,” *Scripta & e-Scripta* 10-11 (2012), 245-267.
- [Moldovan, Alexander] Александър Молдован, *Житие Андрея Юродивого в славянской письменности* [The Life of Andrew the Fool in Slavonic letters] (Москва: Azbukovnik, 2000)
- [Nikolova, Svetlina] Николова, Светлина *Патеричните разкази в българската средновековна литература* [The Paterikon stories in medieval Bulgarian literature] (Sofia: BAS, 1980)
- [Nikolova, Svetlina, Maria Yovčeva, Tania Popova, Lora Tasseva] Николова, Светлина, Мария Йовчева, Таня Попова, Лора Тасева *Българско средновековно културно наследство в сбирката на А. Хлудов в Държавния исторически музей в Москва* [Medieval Bulgarian cultural herritage in the collection of A. Khludov in the State Historical museum in Moscow: a catalogue] (Sofia: Kirilo-Methodievski nauch. tsent’r: 1999)
- [Nikol’skii, Nikolaj], Никольский, Николай *Описание рукописей Кирилло-Белозерского монастыря, составленное в конце XV века.* [Catalogue of the manuscripts of the monastery of St Cyril of Beloozero compiled at the end of the fifteenth century], *Памятники древней письменности искусства*, 113, (1897)
- PG: J. P. Migne, *Patrologiae cursus completus. Series graeca.* vol. 111 (Paris, 1863)
- Panaiteescu, Petre *Manuscrisele slave din biblioteca Academiei RPR* [Slavic manuscripts in the library of the Rumanian Academy of Sciences] vol. 1 (Bucureşti: Editura Academiei Romine, 1959)
- Panaiteescu, Petre *Catalogul manuscriselor slavo-române şi slave din biblioteca Academiei Române* [Catalogue of the Slavo-Romanian and Slavic manuscripts in the library of the Romanian Academy], vol. 2 (Bucureşti: Editura Academiei Romane, 2003)
- [Popov, A.] Попов, А. *Описание рукописей и каталог книг церковной печати библиотеки А. И. Хлудова* [Catalogue of the manuscripts and books of the ecclesiastic printing from the library of A. I. Khludov] (Moscow: Sinodal’naia tipografia, 1872)
- [Protas’eva, Tatiana], Протасьева, Татьяна *Описание рукописей синодального собрания* [Catalogue of the manuscripts of the Synodal collection not included in the catalogue

- of A. V. Gorski and K. I. Nevostruev] (Moscow: Gosudarstvennii istoricheskii muzei, 1973)
- [Raykov, Bozhidar, Stefan Kožuharov, Heinz Miklas, Hristo Kodov], Райков, Божидар, Стефан Кожухаров, Хайнц Миклас, Христо Кодов, *Каталог на славянските ръкописи в Библиотеката на Зографския манастир на Света Гора* [Catalogue of the Slavonic manuscripts in the library of the Zographou monastery on Athos] (Sofia: CIBAL, 1994)
- Rydén, Lennart “The Andreas Salos Apocalypse. Greek text, translation and commentary,” *Dumbarton Oaks Papers* 28 (1974)
- Rydén, Lennart *The Life of St Andrew the Fool*, 2 vols. (Uppsala: Uppsala Universiti, 1995)
- [Sreznevskii, Izmail], Срезневский, Измаил *Описание рукописей и книг, собранных для Императорской Академии наук в Олонецком крае*. СПб. [Catalogue of the manuscripts and books collected for the Imperial academy of sciences in the Olonetski region] (Peterburg: Tipografia Imperatorskoi akademii nauk, 1913)
- Stammler, Lilly “*Izbranie malo: a compilation from the Life of Andrew the Fool for Christ's sake in medieval Bulgarian translation*” in *Vis et sapientia: Studia in honorem Anisavae Miltenova: Нови извори, интерпретации и подходи в медиевистиката* [Vis et sapientia: Studia in honorem Anisavae Miltenova: New sources, interpretations and approaches in Medieval studies], ed. Maya Petrova et al. (Sofia: Boyan Penev, 2016), 309-321
- [Stankov, Rostislav] Станков, Ростислав *Время и место древнейших славянских переводов* [Time and place of the oldest Slavic translations] (Sofia: Sofia University Press, 2002)
- Štavljanin-Đorđević, Ljubica, Miroslava Grozdanović-Pajić, Lucija Cernić, *Opis ćirilskih rukopisa Narodne biblioteke Srbije* [Catalogue of the Cyrillic manuscripts in the National library of Serbia], vol. 1 (Belgrade: Narodna biblioteka Srbije, 1986)
- Tapkova-Zaimova, Vassilka, Anissava Miltenova, *Historical and Apocalyptic Literature in Byzantium and Medieval Bulgaria* (Sofia: Istok - Zapad, 2011)
- [Tiuniaeva, Daria] Тюняева, Дария *Житие Андрея Юродивого в славянском переводе XIV века. Особенности языка и переводческой техники*. Автореферат. [The Life of Andrew the Fool in Slavonic translation. Language peculiarities and translation strategies] (Moscow, 2008)
- Vakareyska, Cynthia “The Absence of Holy Fools from Medieval Bulgarian Calendars,” in *Holy foolishness in Russia: new perspectives*, ed. by Priscilla Hunt and Svitlana Kobets (Bloomington, IN: Slavica Publishers, 2011)
- Wortley, John “The repertoire of Byzantine “Spiritually beneficial tales” (with indices),” *Scripta & e-Scripta* 8-9 (2010), 93-306

Appendix 1

The woman deceived by the magician Vigrinos

Paris, National library, Paris. gr. 1554A

48r

Γυνή τις ἐν τῷ Νεωρίῳ. οἰκοῦσα εὐλαβῆς καὶ φοβουμένη τὸν Κ[υρί]ον. ἐκέκτητο ἄνδρα χαλεπὸν καὶ φιλήδονον σφόδρα. διασκορπίζον τὰ πάντα τὰ ὑπάρχοντα αὐτῷ ἐκάστοτε. ἐν τοῖς πορνοκαπηλείοις ἀδεῶς ἀσχολούμενος ὁ ταλαίπωρος. ἡ δὲ γυνὴ οὖσα, εὐλαβῆς λίαν, ἐλυπεῖτο σφόδρα. ἐπαποροῦσα, τὸ τί δέει γενέσθαι. ἀναβαίνει οὖν σκοπὸς τις ἐπὶ τὴν καρδίαν αὐτῆς, τοῦ εὐρεῖν πνικόν τινα ἄνον. ὅπως συνεργήσῃ αὐτῇ εἰς τὸ ἀγαθόν. καὶ καταργήσῃ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς τὸν πονηρότατον σκοπόν. ὥς δὲ ταῦτα εἶχον ἐν διανοίᾳ, ἀνίχνευε μαθεῖν περὶ ἀνδρὸς, τοῦ τηλικούτου δύνάμιν κεκτημένου. ὑποβάλλει οὖν αὐτῇ τις γυνή. Βιγρίνον ἄνδρα τινά. ὃς ἔφασκε δύνασθαι ποιεῖν πάντα τὰ αὐτῆς καταθύμια. ἀναστᾶσα οὖν ὁξέως ποῦ διατρίβει μεμαθηκῶν, ἐπορεύθη πρὸς αὐτόν. εὔρε δὲ ἐκεῖσε, πλῆθος ἱκανὸν προσεδρεῦον. ἐκ

48v

πάσης τύχης καὶ ἡλικίας. ὥς δὲ πάντων ἐπίει τὰ καταθύμια καὶ ἀνεχώρουν, ἦλθε καὶ αὐτὴ καὶ ὥς ἐκαθέσθησαν, ἤρξατο ἡ γυνὴ τὰ, κατώδυνον αὐτῆς τὴν ζωὴν τελοῦντα, ὁμιλεῖν αὐτῷ, λέγουσα. ὅτι ὁ ἀνὴρ μου. ἐξέδοτο ἑαυτὸν ταῖς τοῦ μοχθηροῦ βίου ἀπάταις, καὶ ἐκ καταγωγίου εἰς καταγωγίον τῶν μιμᾶδων ἀφικνούμενος, πᾶσαν τὴν πᾶσαν τὴν περιουσίαν μου, σὺν τῇ ἑαυτοῦ ψυχῇ κατηνάλωσε. καὶ οὐκ αὐτάρκες αὐτῷ ἄλλ' ὅτι καὶ πλησίον μου ἄσεμνόν τινα πόρνην ἐπελάβετο. καὶ καθ' ἐκάστην πρὸς αὐτὴν πορεύεται. ἀποφέρων πᾶσαν τὴν οὐσίαν μου. νῦν οὖν ἤκουσται μοι τὰ κατὰ σέ ὅτι εἷς εἶ τῶν εὐαρεστώτων τῷ Κῷ καθότι πολλοὺς τῶν κινδύνων ἐξήρπασας. καὶ ἐν τούτῳ παρεγενόμην πρὸς σέ. εἴ τι γοῦν δύνασαι βοήθησόν μοι. καὶ παρέξω σοι, ὅπερ μοι κατὰ δύνάμιν πρόσσεστι. ταῦτα εἰρηκυίας ἔφη ἐκεῖνος πρὸς αὐτήν. πάντα ὅσα θέλεις καὶ φιλεῖς παρ' ἐμοῦ λήψη. ἐὰν γὰρ κελεύῃς, μαράνω τὴν αὐτοῦ ἐπιθυμίαν πρὸς τὸ μὴ χρᾶσθαι γυναικὸς συνουσίαν. εἰ δὲ βούλῃ ἐπιτρέπω καὶ παραλήψεται αὐτόν θάνατος, ἐὰν δὲ θέλῃς, παραδίδωμι αὐτόν πνεύματι πονηρίας, καὶ ἔσται περιάγων δαιμονιζόμενος. σκέψαι

49r

οὖν καὶ τὰ δοκοῦντά σοι δῆλα ποιήσον. ἔφη πρὸς αὐτόν ἡ γυνή. 'οὐδὲν ἕτερον βούλομαι κύριέ μου, ἢ τοῦ καταργηθῆναι ἀπὸ τῶν τοιούτων αἰσχυρῶν πράξεων, τὸν ἐμὸν σύζυγον καὶ ἐμὲ μόνην ἀγαπᾶν καὶ φιλεῖν.' ὁ δὲ εἶπε 'καθὰ ἡτήσω ποιήσω σοι.' καὶ ὥς ἐκαθέζοντο ἐξείπεν αὐτῇ ὅσα ἐπήρσεν ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας. τὰ πεπραγμένα αὐτῇ ἀφηγούμενος. ἐξέστη δὲ ἡ γυνὴ ἀκούουσα τὰ παράδοξα. καὶ θαμβουμένη, ἡσύχως ἐκάθισε. λέγει πρὸς αὐτὴν ἐκεῖνος 'ἀναστᾶσα, πορεύθητι εἰς τὸν οἶκόν σου. καὶ τῇ τετράδι. ἐκεῖσε παραγένωμαι. καὶ τὸ συμβάλλον σοι κατεργάσομαι. τῇδε τετράδι παραγενόμενος, ἔλαβε τὸ ἔλαιον ὑποπιθυρίζων καὶ ἐπικαλούμενος. καὶ τῇ κανδήλῃ ἐπέσχεσε. καὶ ἄρας τὸ αὐτρότουβον, ἦψεν αὐτήν. καὶ τέθεικεν, ὅπου ὑπῆρhon αἱ εἰκόνες τῆς γυναικός. εἶτα αλβὼν καὶ τὴν ζώνην, ῥήματα τῆς αὐτοῦ κακουργίας ὑπεπιθύριζε. δήσας οὖν τέσσαρας κόμβους, δέδωκεν αὐτῇ. (ἐν τριμίσιον) περιζώσασθαι ἐν τοῖς ὑποκάτω ἱματίοις καὶ λέγει αὐτῇ. ἐν τριμίσιον δός μοι τοῦ διανεῖμαι αὐτὸ ὑπὲρ ψυχικῆς σου σωτηρίας τοῖς πένησιν.' ἡ δὲ δέδωκεν αὐτῷ. ὑπεσχημένη, δοῦναι καὶ ἕτερα, ἐὰν εἰς πέρας γένηται ὁ ἐπορέγεται. ἐμίσησε δὲ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς καὶ ἀπέσχετο ὅσα διεπράττετο

49v

καὶ μόνην αὐτὴν ἡγάπα. καὶ ἡγονίζετο εἰς τὸ τῆς οἰκίας αὐτοῦ. μετὰ οὖν ἔξι ἡμέρας, θεωρεῖ ἡ γυνὴ κατὰ τοὺς ὕπνους αὐτῆς. ἐστᾶναι ἐν πεδιάδι τινὶ μόνη. καὶ ἔρχεται πρὸς αὐτὴν αἰθίοψ μέλας ὑπογελοιῶν. καὶ ἥρξατο ὡς ὑποπαιγνιάζων, καταφιλεῖν αὐτὴν περιπλεκόμενος καὶ λέγων, κυρία μου καλῶς σε εὔρον. φιλοία μου δεῦρο κοιμηθῶμεν ὁ μοῦ καθότι, νεωστὶ συνεζεύχθημεν πολλά σου ἐγὼ ἐπεθύμουν. καὶ πρόφασιν ἐζήτουν, ὅπως πρὸς ἑμαυτὸν συναγάγωμαι νῦν οὖν δεῦρο ὡραία μου σύμβιε, κοιμηθῶμεν ἀμφοτέρω ὅπως καὶ σὺ ἐμοῦ ἀπολαύσης κ' ἄγῳ τοῦ κάλλους σου κορεσθήσομαι. ὡς οὖν ταῦτα ἐκεῖνος ἐφθέγγετο, αὐτῇ εἰς τρόμον ἐμπαισοῦσα, ἥρξατο αὐτὸν ἀναθεματίζειν καὶ φεύγειν καὶ ἀνιᾶσθαι καὶ ἐξορκίζειν, τοῦ ἀποστῆναι ἐξ αὐτῆς. ὁ δὲ ἀναιδῶς ἐβιάζετο αὐτὴν τοῦ συγγενέσθαι μετ' αὐτῆς, ἡ δὲ ἔλεγεν 'ἀπόστα ἀπ' ἐμοῦ καθότι ἄνδρα κέκτημαι ἴδιον, καὶ ἐτέρω οὐ συνάπτομαι. οὕτως ἡ γυνὴ κατ' ὄναρ βιαζομένη καὶ πολεμουμένη. μόλις εἰς ἑαυτὴν ἐπανῆλθε. διελογίζετο δὲ τὰ ὁραθέντα

50r

αὐτῇ τὸ τί ἂν εἴη ταῦτα, καὶ πόθεν φησὶν ὁ διάβολος εὔρε τοσαύτη παρρησίαν κατ' ἐμοῦ. ἔγνω γὰρ λοιπὸν ὅτι ὁ Αἰθίοψ ἐκεῖνος δαίμων ἦν πονηρός. ὡς οὖν ταῦτα διελογίζετο, πάλιν εἰς ὕπνον ἐτράπη. καὶ ἰδοὺ κύων μέγας, καὶ ἀχρόμῳς στόμα πρὸς στόμα ἐφίλει. περιπλεκόμενος αὐτὴν ὥσπερ ἄν[θρωπ]ος. σύντρομος δὲ γενομένη, ἀφυπνίσθη. καὶ φόβον καθ' ἑαυτὴν ἔλεγεν. οἴμοι τῇ ταλαίνῃ καὶ ἀμαρτωλῷ ὅτι ἔριδα τέθεικε κατ' ἐμοῦ ὁ πονηρός καὶ οὐδ' ὅλως μου ἀποκόπεται. τί ποιήσω οὐκ οἶδα. πόθεν μοι τοῦτο συνέβη, οὐκ ἐπίσταμαι. πάλιν ἐν ἑτέρα νυκτὶ, ὁρᾷ ἑαυτὴν ἰσταμένην ἐν τῷ θεάτρῳ τοῦ ἵπποδρομίου. ἀσπαζομένην τὰ ἐκεῖσε ἐστῶτα ἀγάλματα νυττομένη ὑπο πορνικῆς ἐπιθυμίας, τοῦ συγγενέσθαι μετ' αὐτῶν. ἀπὸ τούτων πάλιν, μῦν ἑώρα ἐσθίουσαν, ἢ βάτραχον. ἢ ὄφιν. ἢ ἔρπετά. καὶ τὰ τούτων χείρονα. τούτοις ἡ ἔλεεινὴ ἐβιάζετο καὶ ἐβασανίζετο, μὴ ποτε ἀγαθὸν ὕπνον ὑπνώσασα. στενοχωρηθῆσα οὖν ἄγαν. καὶ μὴ ἔχουσα τί πρᾶξαι

50v

ἥρξανην προσευχαῖς καὶ νηστείαις σχολάζειν. καὶ τὸν θν ἰλεοῦσθαι πόθεν αὐτῇ συμβέβηκε ταῦτα. καὶ τί δέει ποιῆσαι ὅπως ἀπαλλαγῇ τῶν τοιούτων δειμάτων. ὡς δὲ οὕτως ἐσχόλαζεν, ὁρᾷ ἑαυτὴν κατ' ὄναρ, ὡς ὅτι ἴσταντο αἱ εἰκόνες αὐτῆς, ὡς ἐπὶ δυσμᾶς. καὶ αὐτὴ ὁμοίως. καὶ οὕτως προσευχομένη, ὥσπερ τις πασυχὴν νομίζομένη καὶ πάρετος. ὡς δὲ οὕτως ἡδολέσχει, ἔρχεται τις νεώτερος πρὸς αὐτὴν, καὶ λέγει. ἐπειδὴ ἐθεράπευσας με νηστεύουσα, ἰδοὺ ἐγὼ ἐγενόμην πρὸς σὲ τὴν αἰτίαν διδάζων σε. δι' ἣν ταῦτα σοι συμβέβηκε. καὶ συν τῷ λόγῳ δείκνυσιν αὐτῇ. τὰς εἰκόνας αὐτῆς. καὶ φησὶν. ἴδε τί σε ἐποίησεν ὁ μάγος ὁ κατάρατος. προσέσχεν οὖν, καὶ ὁρᾷ. καὶ ἦσαν κεχρισμένοι κόπρῳ ἀνθρωπεῖα. ἀπὸ ἄνωθεν ἕως κάτω. καὶ δυσωδίαν ἀνείκαστον φέρουσιν. ὡς οὖν ταῦτα ἐθεάσατο ἐξέστη ἡ γυνὴ. καὶ στραφεῖσα, λέγει πρὸς τὸν νεώτερον. δέομαί σου τίς ταῦτα οὕτως ἐτόλμησεν ἀνάγγειλλόν μοι. ὁ δὲ εἶπε. Βιγρίνος ὁ φαρμακός καὶ μάγος καὶ τοῦ θν ἀλλότριος. σοῦ τούτω παρασχούσης. τὴν ἐξουσίαν. νῦν οὖν οὐκ ἔστιν ἐν ταῖς εἰκόσι σου, εἰ μὴ χρῶμα καὶ ξύλον.

51r

καὶ κόπρος. καὶ δεμόνων φαντάσματα. ἡ γὰρ χάρις τοῦ θν ἐξ αὐτῶν ἀνεχώρησεν μὴ φέρουσα τὴν τῶν δαιμόνων δισωδίαν καὶ μίωσιν. ὡς οὖν ταῦτα ἔλεγε, περιβλεψάμενος, ὁρᾷ τὴν κανδήλαν γεγεμισμένην οὔρου καναίου, καὶ ἐν τῷ ἀπροτούβῳ, ἐγράφη τοῦ ἀντιχρίστου τὸ ὄνομα. ὑπεράνω δὲ ἐν τῷ ἀέρι ἐγγράπτο θυσία δαιμόνων. τούτων τῇ γυναικὶ φανερούμενων, ὁ νεώτερος ἐκεῖνος, ἀφανὴς ἐγένετο. διανοηθεῖσα οὖν τὰ ὁραθέντα ἐν τῷ ὕπνῳ. ἐξέστη καὶ ἔφριξε καὶ ἑαυτὴν ἐμέμφετο λέγουσα. οἴμοι τῇ ἀμαρτωλῷ τί ἄρα πέπονθα. δοκοῦσα εἰς ποιμένα ὑπάγειν, εἰς βόθρον ἠνέχθην ἢ τάλαινα. δοκοῦσα σ[ωτ]ήριαν εὐρίνσκειν, εἰς χάος τῆς ἀπωλείας ἐμπεπτωκα. τούτοις καὶ ἄλλοις πλείοσιν, ἀπολεγομένη ἑαυτὴν ἡ γυνὴ, ἐβουλεύετο τί δέει γενέσθαι. ἔχειν τὰς εἰκόνας, ἢ μὴ ἔχειν. ἢ τί αὐτὰς εἰσπράζεται, ἐπεὶ μεμιασμένοι

ἐτύγχανον. ἐξαπορουμένης, ἀνέρχεται ἐν τῷ λογισμῷ αὐτῆς θαρρῆσαι, Ἐπιφανίῳ τό γεγονός, πλησίον γάρ ἦν καταμένουσα τοῦ οἴκου τοῦ π[ατ]ρ[ὸ]ς αὐτῆς. ἐπίστατο δὲ καὶ τὸν παῖδα, ἐνάρετον ὄντα. ἀποτη-

51v

ρήσασα οὖν τακτὴν ὥραν. καθ' ἣν ἐκ τῆς ἀγιωτάτης ἐκκλησίας τοῦ θ[εο]ῦ σοφίας ὑπέστρεφεν, ὑπαντᾷ αὐτῷ πρὸ τοῦ πυλῶνος. καὶ πίπτει εἰς τοὺς πόδας αὐτοῦ. τὰ γεγονότα ἀπαγγέλλουσα. ὥς δὲ ἅπαντα αὐτῷ διηγήσατο, μεγάλως ἐστέναξε δακρύσας. ἦν γάρ συμπαθὴς ἄγαν καὶ ἐλεήμων. ὥστε πολλάκις καὶ ἐπιμέσης διέρχόμενος. καὶ θεωρῶντα κτήνη φαττόμενα κατελεεῖν καὶ θλίβεσθαι. ἔφη δὲ 'κατάθεμά σοι διάβολε, ὅτι οὐ παύῃ. ἐπιβουλεύων τὰ γένη τῶν ἀνθρώπων. εἴτα βουλευσάμενος καθ' ἑαυτὸν περὶ τούτου καὶ σκοπευσάμενος εἶπεν ὕπαγε γῶναι καὶ τὴν ζώνην ἐκείνην, πυρὶ κατάκαυσον. καὶ τὸν τοῦβὸν καὶ τὴν κανδήλαν σύντριψον, καὶ τὰς εἰκόνας ἐνεγκαί μοι, καὶ εἴ τι κελεύει ὁ θεός, ποιήσω. οἶδα γάρ, ὅτι ἐπ' ἐμοὶ γενήσονται αἱ τοῦ πονηροῦ δαίμονες ἀπειλαὶ καὶ φαντασίαι. ἀλλ' ἔχω τὸν κύριόν μου ἰν χν, βοήθειαν. Καὶ τὴν τιμίαν εὐχὴν καὶ ἀντίληψιν τοῦ φωστῆρος μου. οὐ φοβηθήσομαι κακὰ. ὅτι αὐτὸς πάντοτε μετ' ἐμοῦ ἐστίν. ἡ δὲ γυνὴ ὅσα αὐτῇ

52r

ὁ Ἐπιφάνιος διετάξατο πεποίεικε. καὶ τὰς εἰκόνας δέδωκεν αὐτῷ. τῇ δὲ νυκτὶ ἐκείνῃ, ὁρᾷ ἡ γυνὴ κατ' ὄναρ, ὅτι ἦλθε τίς αἰθίοψ γυμνός, πρὸς τὴν θύραν αὐτῆς. κατακεκαυμένος. καὶ οὐκ ἐτόλμου ἔνδον εἰσελθεῖν. ἀλλ' ἴστατο ἔξω, ὀλοφυρόμενος ἕτερος δὲ αἰθίοψ ἐκεῖσε διερχόμενος, ὁρῶν αὐτὸν ἐκαυμένον, ἥρξατο ἐρωτᾷν πῶς φησὶν αἱ καῦστροι αὐταὶ ἐν σοὶ ἐγενήθησαν ὁ δὲ ἀπελογήσατο κατ' ἔπος ἅπαντα. ὅτι ἐπὶ Ἐπιφάνιος ὁ πονηρὸς, διεσάφησε καὶ ὠδήγησε τὴν τάλαιναν, τοῦ καῦσαι με δεινῶς. καὶ οὐχ ὑποφέρω τὰ ἄλγῃ. τέσσαρας γὰρ κόμβους ἤμην δεδεμένος, τῆς ζώνης. ἔχων ἐξορκισμόν παρὰ τοῦ συμύστου ἡμῶν, μέχρις ὅτου οἱ δεσμοὶ καὶ οἱ κόμβοι, συμπαρεῖναι με ἐκεῖ. καυθείσης δὲ αὐτῆς, ἀπελύθην διαδράς τῶν ἐκεῖ. τίνα γὰρ κατεργάσομαι τῷ πονηρῷ Ἐπιφανίῳ. ἐπειδὴ τὴν μίαν ταύτην αὐτὸς με ἡδίκησε. καὶ αὐτὸς μοι ταῦτα προξένησεν, ἀποχωρίσας με τῆς συμβίου μου. βλέπε Ἐπιφάνιε κατὰ σοῦ ἔχω ἐκχέειν τὴν ἀλμυρὰν μανίαν τῆς φιάλης μου. καὶ κατὰ σοῦ ἡ-

52v

κω καὶ μετὰ σοῦ μάχην ποιήσομαι. ἡ δὲ γυνὴ πρωὶ γενομένης, ἅπαντα τὰ ὁραθέντα αὐτῇ ἀνήγγειλε τῷ Ἐπιφανίῳ. ἀκούσας δὲ ταῦτα ὑπεμειδίασε. καὶ φησί. ναὶ ναί. ἀπελθεῖν ἔχεις εἰς τὸν ἀμπελῶνα τοῦ Κυρίου κλέψαι σταφυλὴν. ἀλλ' ὥς ὑπάρχει ὁ δραγάτης χωρικὸς τί ἔχει γενέσθαι. ἐν τῷ τίτλῳ αὐτὸν ἀσφαλίσεται. ἐπίσταμαι γὰρ τοῦ φυλάσσειντός με τὴν δύναμιν. καὶ τῇ νυκτὶ παραχωρήσαντος τοῦ Κυρίου, παραλαμβάνει ὁ διάβολος μεθ' ἑαυτοῦ πλῆθος τῶν λεγομένων πυρῶν δαιμόνων. καὶ ἐπὶ πίπτει Ἐπιφανίῳ καθεύδοντι, ὥρα, μεσονυκτίου. διήνοιξε δὲ ὁ Θεός, τὰς ἀκοὰς τοῦ παιδός. καὶ ἤκουσε τῆς ὀχλαγωγίας αὐτῶν. καὶ οὐδ' ὅλως παρεσαλεύθη. στερεὸς γάρ ἦν τῇ εἰς Θεὸν πεποιθήσει. ἥρξαντο καὶ οἱ πύρακες δαίμονες εἰς αἰσχρὰς ἐννοίας καὶ τῆς σαρκός, πύρωσιν, καταφλέγειν αὐτόν. ὁ δὲ σεμνότατος ἐπ' ἀληθες ἔμενεν, ὑπομένων καὶ τὸν Θεὸν προσδεχόμενος ἐθεωροῦντο οὖν οἱ ἀλιτήριοι. καὶ οἱ μὲν εἰς θηρία μετασχηματισθέντες

53r

ἐφόβουν αὐτόν. ἄλλοι, ὡς δράκοντες, καὶ λύκοι καὶ σκορπίοι, ὥρμων ἐπὶ τὸ καταφαγεῖν αὐτόν. καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν ὅση δυνάμει ἐκέχρηντο, ἐπεχείρουν θροῆσαι αὐτόν. ἰδὼν δὲ τὴν ἀναίδειαν αὐτῶν, ἔφη. ἐπειδὴ ὁρῶ ὑμᾶς ὅτι ματαιοκοποῦμενοι θλίβετέ με, ἰδοὺ ἀρπάζω τὸ ξίφος ὅπερ μοι ὁ Κύριος ἐδωρήσατο. καὶ κινεῖσθαι καθ' ὑμῶν. καὶ σὺν τῷ λόγῳ, αἶρει τὰς χεῖρας αὐτοῦ πρὸς τὸν Θεόν, μετὰ δακρύων. καὶ ἥρξατο τοῦ ἐννάτου ψαλμοῦ. καὶ ὅτε ἦλθεν εἰς τὸ ἐπετίμησας ἔθνεσι. καὶ ἀπώλετο τὸ μνημόσυνον αὐτοῦ μετ' ἡχου, γίνεται ἄφνω ἡχος ἐκ τῶν

οὐρανῶν. καὶ ἰδοὺ σαγήνη ὡς ἀστραπὴ. καὶ διεσκόρπισεν ἅπαντας κράζοντας τὸ οὐαί. οὕτως οὖν ἀπαλλαγείς αὐτῶν Ἐπιφάνιος, ἐδόξαζε τὸν Θεὸν εἰς ὃν κατέφυγε. καὶ οὐ κατησχύνθη. πρωΐας δὲ γενομένης. καὶ αὐτοῦ πορευομένου πρὸς ἀναζήτισιν τοῦ μακαρίου Ἀνδρέου, συναντᾷ αὐτῷ τὸ γύναιον ἐκεῖνο, καὶ φησί. νῦν οἶδα ἀληθῶς ὅτι διὰ σοῦ, τοὺς ἐχθρούς μου πάντας ὁ Θεὸς ἐθανάτωσε. καὶ ἀνήγγειλεν αὐτῇ τὰ ὁραθέν αὐτῇ διὰ τῆς νυκτός. λέγει αὐτῇ Ἐπιφάνιος

53v

ἡ πίστις σου ἡ ἀγαθὴ, ταῦτα πάντα, ἐπορίσατο. ἐπεὶ ἡμεῖς, ἁμαρτωλοὶ ἐσμεν ἄνθρωποι. δεόμεθα ἐλέους Κυρίου. τοῦτο εἰρηκῶς ἀνεχώρησε. καὶ συναντᾷ τῷ μακαρίῳ Ἀνδρᾷ ἔμπροσθεν τῶν Χαλκοπρατείων. ὥς οὖν ἐθεάσατο τὸν Ἐπιφάνιον, παίζων καὶ σάσων, ἦλθε πρὸς αὐτὸν μειδιῶν τῷ προσώπῳ καὶ εὐφραινόμενος ἐγγὺς δὲ αὐτοῦ γενόμενος εἶπεν εἶδες τὸν δραγάτην πῶς φυλάσσει τὸν ἀμπελῶνα Κυρίου. καὶ πῶς ἐκδιώκει τὰς κορώνας καὶ τοὺς κόρακας. λέγει Ἐπιφάνιος. ἐθαμβήθην πάτερ λῖαν. ἀλλ' εἶδες πυρῶν δαιμόνων τὸν καύσωνα καὶ ὅσα δεινά μοι τὰ θηρία, καὶ τὰ ἐρπετὰ σὺν τοῖς ὑπολοίποις ἐνεδείξαντο. ὁ μακάριος ἔφη. τὰ πλεῖον ὁ Κύριος. ἡλάττωσε. καίτοι εἰ μὴ ταῦτα συνέβη γενέσθαι, πῶς ἂν ἡ γυνὴ ἐκ τῶν ἀναγκῶν αὐτῆς ἀπηλλάσσεται. πῶς ἂν αἱ κορῶναι καὶ τὰ ἐρπετὰ ἀπενεκρώθησαν, καὶ οὐκ ἂν ὁ Αἰθίοψ ἐκεῖνος ἀπεστρεβλοῦτο. καὶ ἵνα γινώσκῃς ὅποιόν ἐστι τὸ, ἀλλήλων τὰ βάρη βατάζεται. ταῦτα εἰρηκότος τοῦ μακαρίου, λέγει Ἐπιφάνιος. δέομαί σου δοῦλε τοῦ Θεοῦ

54r

ἐπεὶ πάντα ἐπίστασαι, ἀνέγειλόν μοι τί ἦν ἡ ζώνη καὶ τί ἡ κανδήλα. καὶ οἱ τέσσαρες κόμβοι τῆς ζώνης, τὸ ὕδωρ. τὸ ἔλαιον. καὶ τὸ αὐτρότουβον. καὶ διατί διὰ τῶν τοιούτων. ὁ μακάριος, εἶπεν. εἰ θέλεις μαθεῖν ἄκουσον. καὶ γὰρ ὡς οὐδούλως σοι ἀπέκρυψα τί, οὐδὲν νῦν ἀποκρύψω. ἔθος τῷ Διαβόλῳ ἐστὶ, πρῶτον διώκειν τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ ἐκ τῶν ἀνθρώπων. καὶ τότε εἰσέρχεσθαι ἀνεμποδίστως, ἐν αὐτῷ. οὐχ' ὅτι δὲ αὐτὸν φοβούμεν ἡ χάρις ἀποδιδράσκει. ἀλλὰ μυσσομένη καὶ βδελυσσομένη τὴν δυσωδίαν αὐτοῦ τῆς ἁμαρτίας. μέντοιγε, οὐδὲ κατὰ τυρανίδα ἀποφέρει εἰς ἁμαρτίαν τὸν ἄνθρωπον. ἀλλὰ ἀπὸ προαιρέσεως. κολάζει. καὶ οὕτως μὴ φέρων ἅψ' ἑαυτοῦ ἐκεῖνος τὴν ὄχλησιν τῆς ὑποβολῆς γενναίως ὑπομένειν, ἀπερχόμενος ἁμαρτάνει. καὶ ἔχει εὐλογον ὁ Διάβολος ἅπ' αὐτῆς τῆς αἰτίας ἀπολογίαν. ὅτι ἰδιόπροαιρέτως ἁμαρτάνει ὁ ἄνθρωπος διὰ τοῦτο ἀφίπταται ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἅπ' αὐτοῦ. οὕτως οὖν ἐποίησε λοιπὸν ὁ ἀλλότριος καὶ τὰ περὶ τῆς γυναικός. ἔβλεπε γὰρ αὐτὴν ἀγαποῦσαν ὁλοψύχως τὸν Θεὸν καὶ πῶς αὐτὴν καταβάλεῖν μὴ δυνάμενος, διὰ τοῦ ἀνδρός

54v

αὐτῆς εἰς ταῦτα αὐτὴν ἐνέσπειρεν, ἰδιοπροαιρέτως ἀπελθοῦσαν πρὸς τὸν πλάνον ἐκεῖνον. αἰτούσης γὰρ αὐτῆς τὸ καταθύμιον γενέσθαι. καὶ τὴν ψυχὴν αὐτῆς ἀπολέσθαι ὅρα τί ποιεῖ πρὸς τὸ ποιῆσαι αὐτὴν ἀπὸ προαιρέσει, τῷ λυμεῶνι τὰ ἐπιτήδεια εἰς μαγεῖαν παρέξασα. εἶπε γὰρ αὐτῇ. ἐτοίμασαι κανδήλαν. καὶ ἔλαιον. καὶ ἀπρότουβον. καὶ ζώνην καὶ πῦρ. ἀφανίσαι βουλόμενος, τοῦ τιμίου βατίσματος τὴν χάριν ἅπ' αὐτῆς ἢ μὲν γὰρ κανδήλα, ἀντὶ τῆς ἀγίας κολυμβήθρας ἐξητήθη. τὸ δὲ ὕδωρ, ἀντὶ τοῦ ἁγίου ὕδατος ἐκεῖνου, τὸ δὲ ἔλαιον, ἀντὶ τοῦ ἁγίου ἐλαίου. τὸ δὲ ἀπρότουβον καὶ τὸ πῦρ, ἀντὶ τῶν λαμπάδων τὴν δὲ ζώνην, ἀντὶ τῆς ζώνης, ἦν ἐν τῷ βαπτίσματι ἐζώσατο. ταῦτα πάντα ἔλαβεν ἅπ' αὐτῆς ὁ μάταιος ἐν ὑποκρίσει. τοῦ σωτηρίου βαπτίσματος αὐτὴν ἐκδυσάμενος, διὰ τοῦτο ἔλεγεν αὐτῇ ὁ Αἰθίοψ, ὅτι ἐμὴ τυγχάνεις γυναῖκα. ἐμὴ ἦσαι, οὐχὶ τοῦ Χριστοῦ. ὅτε

55r

καὶ πρὸς τὰς εἰκόνας αὐτῆς ἐνεδείξατο καὶ ἅπ' αὐτῶν ἡ χάρις ἐξεδιώχθη κόπρον ξηρὰν τε τριμμένην λαθραίως ἐν τῇ κανδήλᾳ βαλὼν. καὶ οὕροντὸ ἑαυτοῦ. καὶ ἀφιέρωσεν ἰδίαν προσαγωγὴν εἰς θυσίαν, τῷ ὀλεθρίῳ δράκοντι. περὶ δὲ τῶν τεσσάρων κόμβων τῆς ζώνης, ἐκεῖ

ἦν δεδεμένος ὁ Σατανᾶς, καὶ μέχρις ὅτε ἐκάη οὐκ ἠδύνατο ἀναχωρήσαι τῆς ζώνης. ὥρισε γὰρ αὐτῇ, τοῦ ὑποκάτω φορεῖν τὴν ὀσφὺν αὐτῆς. Ἐπιφάνιος εἶπε. θαυμαστὸς ἔστιν ὁ Θεὸς ἐπὶ σέ, ὅτι οὐδέν σοι ἀπέκρυψε. πόθεν δὲ ἐγίνωσκεν ὁ μάγος καὶ εἶπε τὰ πεπραγμένα αὐτῇ. καὶ ὅσα ἐκ νεότητος ἔπραξεν. ὁ μακάριος Ἀνδρέας ἔφη. οὐκ οἶδας ὅτι ἀχώριστοι οἱ δαίμονες τῶν Χριστιανῶν ὑπάρχουσιν. ἐπεὶ οὖν ἀχώριστοί εἰσι δῆλον ὅτι καὶ τὰ ἔργα ἡμῶν ἐπειγινώσκουσι κατοπτεύοντες τὰ πραττόμενα. ὅταν γάρ τις ὑπάγῃ εἰς μάγον ἐρωτᾷ ἐκεῖνος τὸν Διάβολον τὸν ἀκολουθοῦντα τῷ ἐληλυθότι, λέγων. εἰπέ μοι τί ἐποίησεν ἐκ νεότητος μέχρι τῆς δεῦρο. ὁ δὲ ὡς ἀχώριστος αὐτοῦ γεγωνῶς καὶ πάντα θεασάμενος

55v

ὡς ἰδίῳ συνδαίμονι καὶ συγκοινωνῷ πάντα ἀπαγγέλλει αὐτῷ. ὥσπερ γὰρ ἡμῖν οἱ ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ πολλὰ ἀναγγέλλουσιν, οὕτω καὶ τούτοις οἱ δαίμονες ὅσα ἐπίστανται λέγουσι. ταῦτα τοῦ μακαρίου Ἀνδρέου λαλήσαντος, πρὸς Ἐπιφάνιον, θαυμάσας ἐκεῖνος καὶ τὸν φιλάνθρωπον Θεὸν ὑπερδοξάσας, ἀσπασάμενος αὐτὸν ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν, ἀμήν.

е(г)да съплетеши са съ ни(м), да не ѹстрашиши са. нѣ запни емѹ, и ѹзриши славу бѣжи. изыше(д) ѹбо бѣженныи на бореніе. и възва веліемъ гласомъ, прїиди помрачене іако да бориши са съ мноѣ. възнезаахъ же съ грѣдостихъ прииде мѣринъ ѡнъ, и похыти бѣженааго. андреа же запа его. и на земля абие поврѣже. тогда бы(с) радо(с) веліа свѣтлымъ и благообразнымъ юношамъ ѡнѣмъ. и възхытивше бѣженааго андреа, и цѣловавше его помазаахъ миромъ дѣховнымъ. тогда множества бесчисла едіѡпъ ѡнѣхъ, стѣдомъ великомъ посрамлени, невидими бышъ абіе. пристѣплъ же славныи ѡнъ юноша, и дарова бѣженомѹ андреѹ ѹстѣзныѣ ѡны вѣнца. и цѣловавъ его и рече. ѡ нѣ нашъ еси дрѣгъ и братъ. нѣ потѣщи са теци добрымъ подвигомъ, и бѣди ародъ мене ради, и многымъ благомъ причастника та сътворѣ въ црѣствіи моемъ. възвѣзнь же ѡ сѣна бѣженныи, и диваше са бывшомѹ. ѹтрѣ же бывшѹ, прииде къ мнѣ недрѣ(с)иномѹ сказа ми видѣніе. азъ же слышахъ ѹдивихъ са. благовоение бо исхож(д)ааше невидомѣ ѡ него, іакоже мирѹ многоцѣнномѹ.

Въ пришедъшъ же ноцъ въ ѹа(с) полѣноци, възставъ помѣли са. и по скончани мѣтвы. шедъ къ кладенцѹ и съвлѣкъ ризы своѣ, и наѹатъ рѣзати сиѣ ножемъ по дробнѹ іакоже бѣснѣжи. и словеса нѣкаа и гласы бесчислѣны испѣцахъ, іакоже творѣхъ бѣснѣжцеи са. възвѣзнь же ѡ сѣна магеръ, и мнѣвъ іако призорѣмъ е(с). изыде къ кладенцѹ поѹрѣпѣсти воды. и видѣ бывшее, страхомъ ѡдрѣжимъ бы(с). и поврѣгъ поѹрѣпало свое, и възгласи сѣцїи хъ въ домѹ глѣ. іако андреа рече бѣснѣж са сѣдитъ ѹ кладенца растрѣгъ рѣзы своѣ. сѣа же слышавъ гнѣ его ѡскрѣбѣ зѣло. и възставъ изыде кѣпно и съ женоѣ своеѣ, и вси иже въ домѹ ихъ и выдавша его изѣмивша са, плачемъ рыдаахъ. мнѣвше іако истина сѣтѣ творимаа ѡ него. гнѣ же его зѣло ѡскрѣби са ѡ сѣлѣчившимъ са емѹ. и абие посилаетъ его въ црковъ сѣтыѣ мѣченицѣ анастасїѣ. заповѣдавъ же и желѣзы ѡковати его. пославъ же и златники доволны прозмонариѹ, въ еже прилежатї емѹ. весѣ днѣ бѣженныи іако блаживаа словеса іако неистова са глѣ. ноциѣ же съ плачемъ мѣтвы творѣше, мѣла са сѣтѣи анастасїи аще ѹгодно е(с) дѣло сѣ бѣ иже наѹатъ. мало же ѡ плача и мѣтвы прѣста, и зрѣтъ. и се презвитеръ нѣкыи, съ великоѣ славоѣ ѡсианъ. и съ ни(м), ѣ. женъ. и не въ сѣнѣ, нѣ явленѣ прдѣ(д)сташъ. и тамо лежѣщѣхъ недрѣжнѣхъ посѣцаахъ, единого кѣж(д)о и(х). послѣди же всѣхъ приидошъ къ немѹ. и прѣвѣе прїиде презвитеръ, таѣе и сѣтыѣ жены ѡны. въззирааше же на н(ѣ) прилежнѣ сѣтыи старецъ ѡнъ, и склабла са лицемъ стоаше. глѣ же къ прѣвѣи ѡ женѣ. гж(д)е анастасїе, не цѣлиши ли сего; ѡна же ре(ѹ), (69а) гѣи и ѹчителю, дрѣгыи сего наказа и исцѣли, и сего ради не трѣбѣетъ цѣлѣзвы. иѡ рекыи емѹ бѣди ародъ мене ради, и многыхъ благъ причастника та сътворѣ цр(с)твиѹ моемѹ. сѣа же къ немѹ рекыи, тѣ исцѣлїи. тѣмъ же не трѣбѣетъ исцѣленїа. нѣ бѣде(т) сѣсѣдъ (сѣтъ) избраненъ гѣи. ѡвѣща же къ неи сѣтолѣпныи тѣ старецъ. вѣда и азъ гж(д)е моа вѣда. и сѣа рекшемъ и давшемъ томѹ ѡ гѣи миръ, възнатръ въ

Црковъ вѣнидошѣ. ꙗкоже мнѣти мѣтвѣ ради вѣнидошѣ вѣнатрѣ въ црковѣ. Ѹдиви же са пр(д)бныи ѡ ѡблеченыи(х) томѣ. и прослави бѣ и стѣхъ анастасиѣ, Ѹскорившѣхъ въ мѣтвѣ ег(о).

Сѣдацѣ же емѣ днѣ тѣ, ѡкованѣ рѣкама и ногама, и несѣнѣдшѣ нѣчѣсоже. нѣ бладиѡа своа словеса вѣщааше. и се пакы ноци постигши. и кѣ полѣноциномѣ чадѣ, благодареніе бѣ и стѣни анастасіи вѣсилааше. и се вѣнезаапѣ прииде дѣаволѣ ꙗко въ ѡбразѣ старца мѣрїна. и сѣ инѣми множества бѣсѡвѣ, имаѣи секрыи въ рѣкахъ своихъ. ині же ѡ нихъ дрѣголіе. дрѣзи же мечѣ и ножи. ини же вѣжа. на чалнѣкѣ бо бѣ и тыѣщникѣ плѣка бѣсѡвѣскаго. поскрѣжетав же зѣбы помраченныи тѣ старецѣ, и Ѹстрѣми са на бѣженаго. и постѣци секрыѡхъ еѣже дрѣжаше въ рѣкѣ своєю. також(д)е и вси сѣщени сѣ ни(м) Ѹстрѣмишѣ са на юнаго. бѣженыи же андреа, вѣздѣвѣ рѣцѣ свои бѣ и сѣ слѣзѣми вѣзѣпи. гї не прѣдаж(д)ѣ зѣвѣремѣ дѣшѣ исповѣдаѣщѣхъ са тебѣ. и сице помѣлив са ре(ч). стѣи ѡванне апостоле и бѣгослове помози ми. и абие бы(с) вѣнезаапѣ глѣ(с) ꙗко ѡ народа многа. и се нѣкыи старецѣ плѣшивѡхъ главохъ. и лице его ꙗко члѣнце сїахъ. и множества народа сѣ нимѣ. и ѡбразѣ чѣстнаго кр(с)та на вѣздѣсѣ сѣтвори, и глѣ сѣщииимѣ сѣ нимѣ. сѣтвори те двери црковныѣ, да некако понѣ единѣ ѡ нихъ Ѹбѣгнетѣ. ѡни же вѣскорѣ повелѣное сѣтворишѣ. и сѣтворишѣ вѣнатрѣ вѣса. ꙗко Ѹбо видѣшѣ бѣси ꙗко сѣтвореніи бышѣ. вѣзѣпишѣ дрѣгѣ дрѣгѣ. Ѹвы намѣ въ чад(с) сѣ ꙗко прѣлѣстихом са. ѡванн бо жестоукъ е(с), и хоцетѣ горько мѣжити на(с). и повелѣ чѣстѣны ѡваннѣ старецѣ сѣщииимѣ сѣ нимѣ. и вѣзѣшѣ верѣгы имиже бѣ ѡкованѣ бѣженыи. и вѣземѣ сїѣ ставѣнѣ дверіи и глѣ. единого по единомѣ изводите. и абіе приведенѣ бы(с) старѣи. и поврѣгошѣ и на землѣ, и дашѣ емѣ сѣ веригами ѡнѣми емѣ рѣ ранѣ. посем же прострѣшѣ и втораго, и дашѣ и томѣ рѣ ранѣ ꙗкоже и прѣвомѣ. и сице всѣ едѣѡпы ѡны Ѹѣзѣи ранами нещѣдно. слышѣ же рыданіе ихъ бѣженыи и смѣхомѣ ѡдрѣжим бѣ. въ истинѣ бо сицевыми ранами Ѹѣзѣи сѣхъ, елико естество члѣче неможетѣ вѣмѣстити. вѣзглашаахѣ же и бѣщени и(х) сице. ше(д)ше покажите сѣа ѡцѣ вашемѣ сѣтанѣ, аще Ѹгодно емѣ е(с) сѣе. повѣнегдаже ищезнѣти симѣ, прииде чѣстѣны ѡванѣ старецѣ кѣ бѣженѡмѣ. и вѣзложи пакы веригы на шѣи его и ре(ч) емѣ. видиши ли како вѣскорѣ приидѡхъ помѡцїи тебѣ, зѣло бо попеченіе имамѣ ѡ тебѣ. мнѣ бо повелѣ бѣ ꙗко да ѡ спасени твоємѣ попеченіе твѡра. нѣ трѣпи Ѹбо ꙗко да искѣсенѣ бѣдеши. скоро бо и ѡ жѣзѣ си(х) ѡпѣщенѣ бѣдеши, и ходиши ꙗкоже хошеши. и глѣ кѣ нем(ѣ) бѣженыи андреа. гї, и кто еси ты, мѣла та повѣж(д)ѣ ми. тѣ же ѡвѣща. азѣ есѣмѣ ѡваннѣ вѣзлегыи на прѣсѣхѣ глѣ нашего тѣ хѣ. и сѣа рекѣ, ꙗко мѣлнѣа ѡ очию его видѣнїемѣ ищезе. бѣженыи же бѣ дѣвѣла са ѡ сѣхѣ и сѣлаѣше бѣ. ꙗко сицевѣ вѣдахѣ его помѡщникѣ емѣ бы(с). и ѡ вѣстаѣщїи(х) (69б) на нѣ лѣкавыихъ и мрѣчныи(х) дѣховѣ избавї его. и глѣаше. гї тѣ хѣ, велика е(с) и непѡвѣдима сѣла твѡа и прославлено има твое. ꙗко мене смѣренаго милѣеши и печеши са ѡ мнѣ. сѣхрани же

ма ꙗко въ истинѣ твоєи, и сп(д)оби ма вѣрѣсти бл(д)тѣ прѣ(д) тобоѣ бл(д)ко
многѡм(с)твѣ.

Си же томѣ помолвившѣ сѧ, приспѣ абие ноцѣ. и мало въздрѣмавъ, зрѣтъ въ сѣнѣ,
быти емѣ въ нѣкихъ полатахъ цр(с)кыхъ. и въ негда стоати емѣ тамо, призва его
црѣ и рече(ѹ) емѣ. хоцѣши ли работати ми вѣсѣдѣшно, сѣтворѧ тѧ единого ѿ славныхъ
полаты моеѣ. ѿвѣща же емѣ блженныи андреа. и кто е(с)и ѡнъ бл(д)ко иже ѿ
благыи(хъ) ѿвѣгаетъ. аз бо вещи сѣи зѣло хоцѣю. и рече(ѹ) црѣ. да аще хоцѣши, прими
цр(с)твѣна моего сѣнѣди. и абие сѣ словомъ, дашѣ емѣ нѣкѣхъ снѣдъ видѣнїемъ ꙗко
снѣгъ. еѣже въземъ сѣнѣдъ еѧ блженныи. и бѣ сѣце сладка. еѣ же ѹмъ ѿлѹтъ изреци
неможетъ. и сѣнѣдъ, мѣшѣ даѣи емѣ еѣце. повѣдовааше же. ꙗко егда сѣнѣдохъ сѧ,
мнѣхъ быти ꙗко мурѣ бжествномѣ. и пакы дашѣ емѣ дрѣвѣ сѣнѣдъ. и сѧ
видѣнїемъ ꙗко медъ. и глѧ ми, възем(м) сѣнѣж(д)ъ и се. и въземъ сѣнѣдохъ. и бѣ сѣце
горко и трѣпко паче пѣлынѣ, ꙗко ѿ сего сѣдрѣгнѣти ми сѧ, и забыти прѣвое ѡно
сладкое възѣшенїе. вѣдѣвъ же ма црѣ ꙗко сѣдрѣгнѣхъ сѧ ѿ горести, глѧ къ мнѣ. видѣ
лї како не трѣпиши горкаго възѣшенїѧ; аз бо сѣврѣшенѣмъ ми слѣжбы вѣразъ показахъ
ти разѣмѣти. си бо е(с)и тѣсныи и скрѣбныи пѣ(т), вѣвода въ животъ. ѿвѣщав же
блженныи андреа. нѣж(дн)ѧ естъ и горка сѧ вещь бл(д)ко. и кто възможетъ работати
тебѣ сѣнѣдаѣи сѧ. и рече(ѹ) емѣ црѣ. то горкое ли помниши, а сладкое забы. не прѣвѣ
ли дахъ ти сладкое, потом же горкое; аз же рѣхъ, еи бл(д)ко. нѣ въ горкомъ тѣмѣ
глѣши тѣснаго и скрѣбнаго пѣти вѣразъ. ѿвѣща же црѣ, ни не бѣди то. нѣ въ
горкомъ и сладкомъ. въ горкомъ ѹбо, подвигомъ и трѣдомъ иже мене ради творимомъ.
въ сладкомъ же, иже ѿ моеѣ бл(г)ост и сладѡ(с)и покон, и ѹтѣшѣние трѣж(д)ѧщимъ
сѧ мене ради. нѣстѣ бо тѣмѣ горкое единавидно. ни же сладкое единаѣравно. нѣ
ѡвѡгда се, ѡвѡгда же ѡно. да ѹбо аще хоцѣши работати ми, ѡвѣщаи ми сѧ ꙗко да
сѣ вѣмъ. ѿвѣща же блженныи андреа. даж(д)ъ ми пакы таж(д)ѣ възѣшенїѧ. и тогда
глѧ ти еи или ни. ѡнъ же горкое да(с)и емѣ прѣвѣ, тѣмѣ сладкое. ѡнъ же ѿ горести
сѣдрѣгнѣвъ сѧ рече. не можѣ работати тебѣ и сѣнѣдати сѧ. црѣ же зра ѡсклаби сѧ, и
изѧтъ ѿ ѧдрѣ свои(хъ) нѣчѣто, ꙗко видѣнїе ѡгнѣно и благоѡно, и цвѣтоносно
блѣскомъ. и глѧ ми. въземъ сѣнѣж(д)ъ ꙗко да забѣдеши, вѣ елика еси видѣлъ и
слышалъ. и въземъ сѣнѣдохъ, и на многы чѧсы ѿ радости ѡноѣ быхъ въ истѣпленїи.
вѣсѧ же приидохъ. и падохъ на ногѣ великаго црѣ, и мѣхъ его глѧ. помѣди ма
владыко блгынѣ. ѿ нѣтъ не лиши мене работы твоѣѣ. понеже разѣмѣхъ ꙗко сладко
е(с)и и добро еже работати тебѣ. глѧ же ми црѣ. вѣрѣ имѣ ми чѧдо. ꙗко въ блгыхъ
иже сѣтъ въ домѣ моемъ, се е(с)и малѣише. нѣ аще ѹсрѣдно работаеши ми, вѣ моѧ
тѣвоѧ бѣждѣтъ. и сѣтворѧ тѧ наслѣднїка цр(с)твѣнѣ моемѣ. сѧ же рекшѣ црѣ, ѿпѣсти
его. и възвѣнѣвъ же ѿ сѣна, сѣматрѣваше видѣнїе дѣла сѧ.

По възнегдаже сътворити емо въ храмѣ сътыжъ анастасиѣ, лѣто едино. и мѣ(с)ѣ. д. (170) видѣвше его клирици цѣрковні іако не исцѣлѣетъ, нѣ паѣе горшаа страж(д)етъ, възвѣстишъ гнѣ его въ немъ. слышавъ же гнѣ его въ немъ сѣа, повелѣ ѿпѣстити его іако неистова и бѣсаца са. клирїи же сънемше съ него желѣза. и оставишъ его ити идеже аще хоцетъ. ѿн же ѿпѣщенъ течаше по стѣгна(хъ) града блади нѣкыѣ глѣа, по древнемъ ѿномъ сѣмѣнѣ и чюдномъ. вечерѣ же бывшѣ, прииде къ мнѣ недо(с)иномъ, м(нѣ) же въ домъ моемъ спациѣ. и ослабѣвъ са мало, и пакы наѣатъ слѣзами чѣстѣное свое лице ѣмывати. обѣмша же са на мнозѣ и цѣловавша дрѣгъ дрѣга, сѣдохомъ. възпрашахъ же его. како въ толикихъ днѣхъ въ жѣахъ сыи, ннѣ ѿпѣщенъ бы(с). ѿн же съповѣда ми всѣ съ кротостиѣ и смѣренїемъ. мнѣ бо тѣчѣ братїе бесѣдоваше правѣ и нечѣстнѣ, прочиимъ же іако жродъ. ѣтрѣ же бывшѣ, изыде на дѣховное свое дѣланїе. ѿдѣанъ же бѣ малымъ нѣкымъ рѣбѣнемъ. текѣщїи же его по стѣгнахъ, и бывшѣ емо на кѣпилицихъ идеже хлѣбы продаѣтъ. и видѣвше его нѣщїи юнии сице истаавша. поемше его и възведошъ въ крѣчѣмницѣ. и въземше вино ѿцѣбно, възлѣашъ на главѣ его. и словеса егова іако бладиѣа възмѣнѣѣше, не хотѣхъ его ѿпѣстити. нїже подаахъ емо ѿ нихъ іадѣхъ. бѣженны зра сїхъ немл(с)тивы сѣщїѣ, помышлѣаше въ себѣ что ѣстроитъ имъ. единъ же ихъ налѣа стѣклѣнїцѣ вина и постави. ѿн же сїѣ похѣтивъ и испитъ. стѣклѣнїцѣ же рѣзѣи въ главѣ его, и бѣгѣ са жтѣ. ѿни же постигше его жшѣ. и бѣѣше възвѣскошъ въ крѣчѣмницѣ, и пакы сѣдше пїахъ. и ниѣтоже бѣженомъ подаахъ, тѣчѣи бѣѣше за ланїтѣ. егда же доволно бѣшъ его безѣмнии ѿнї юношѣ, ѿпѣстишъ и прочее. ве(ч)рѣ ѣже приспѣвшѣ, възхотѣшъ изыти ѿ мѣста идеже бѣхъ пѣѣше. изыше(д)шѣ же и бѣженомъ съ ними, и ре(ч) къ нимъ. жродїи и безѣмнїи. что сътвори іако стража хоцетъ ма сѣѣсти, и бѣетъ ма нещѣдно. сѣа же ѿнихъ глѣаше, ти же не разѣмѣшъ. нѣ ѿстаѣлѣше и ѿтидошъ. вѣдѣше бо бѣженны что хотѣше сѣѣсти ихъ. ѿни же съвѣщавше са ити въ бѣдѣилицѣ къ нечѣстивымъ женамъ, и добротѣ дѣшѣ своеѣ ѿсквѣрѣнїти. и прѣбѣшъ тамо даже до втораго чѣса ноци. бѣженны же бѣ лежѣ въ единомъ жглѣ іако единъ ѿ ѣбогѣхъ. ти же ѿ бѣдѣилицѣ изыше(д)ше, къ своимъ домомъ ѣстрѣмишъ са. мало же прѣше(д)ше, и се абїе стража сѣѣте ж. ихъ же емше свазашъ коегож(д)о ихъ. и привѣдѣше ж идеже бѣ бѣженны лежѣ. и съѣлѣше сїѣ бѣахъ и(хъ) нещѣдно. бѣженны же зра сїхъ бѣемы, скрѣѣше дѣшеѣ и бѣ мола въ нихъ, іако да не възвѣжени бѣдѣтъ въ темницѣ. молѣами же съродникъ и дрѣговъ, и мѣтѣами сѣтго ѿпѣщени бѣшъ ити въ дома свои. идѣщимъ же имъ, единъ же ѿ нихъ наѣатъ бесѣдовати. видѣсте ли братїе како жродыи ѿнѣ сїа прїлѣѣшѣа са намъ проѣѣща; къ немъ же дрѣгыи ѿвѣща. безѣмне, не вѣси ли іаже хоцетъ дѣволъ сътворити злое, повѣдѣетъ емо іако своемъ слѣѣѣ. или мнѣши за еже порѣгахомъ са емо, сътвори намъ сѣа дѣволъ. ѿвѣща же третїи. не бѣди то. нѣ іакоже мѣа, зане бѣхомъ его немл(с)тивно, сего ради

бѣ въздастѣ намѣ подѣломѣ нашимѣ. ѿвѣща же дрѹгыи. (70v) еи безѹмне много попеченіе иматѣ бѣ во бѣснѹщимъ са. тѣ бѣсѹ прѣда(с) его, мы же гл҃юмаще са вихомѣ его. и бо аще би былѣ стѣ, то вѣрѹѣ ти іако грѣхѣ сѣтворихомѣ и въздастѣ намѣ бѣ. нѣ понеже бѣснѹѣ е(с), во семѣ бѣ печали не иматѣ. сиа же тѣмѣ бесѣдѹщимѣ, и инаа нѣкаа іаже юнїи бесѣдѹѣтѣ. бл҃женни же възставѣ заѹтра по стѣгнамѣ града течаше. посрѣдѣ народа ѹпражнѣа са.

вечерѹ же постигшѹ, сѣматрѣаше мѣсто идеже пси ложа (своа) иматѣ. и тамо ше(д) ѿганѣаше снѣ, и лежѣ тамо іако на постелї цр҃(с)кои. беззвече(ч)ра и нагѣ. нїже понѣ рогозинѣ имы нї ино ч҃то. нѣ тѣчиѣ прѣтище вно малое имже бѣ вдѣанѣ. заѹтра же пакы възстаѣ, себѣ сиа гл҃аше. се смѣрены андреа, іако пещѣ сѣ псы прѣпроводилѣ еси. идѣмѣ прочее на дѣло наше, понеже смрѣтѣ приблїжает са, и никтоже да не прѣлѣститѣ тебе, іако въз ча(с) внѣ всѣкѣ ѣлкѣ трѹды плодѣ свои(х) сѣнѣстѣ въз врѣма исхода своего ѿ тѣла. прочее андреа ѹнїчижаемѣ ѿ ѣлкѣ въз мирѹ семѣ трѣпи сѣ радостнѣ. іако да похвалѣ и славѣ прїимеши, ѿ нѣ(с)наго цр҃ѣ нѣшего їѹ х҃а. и сиа гл҃а бл҃женни, тѣцаше са по ап҃(с)лѹ павлѹ, забыти заднѣа, и на прѣднѣа простирати са. граж(д)ане же зраще его гл҃ахѣ, се и ново ж҃родыи. ини же гл҃аахѣ, се вбразѣ нѣ(с) ж҃родыи(х). и ови, милѹваахѣ его, дрѹзи же бїахѣ и по выи, и вполѣваахѣ гнѣшащени (са) его. трѣпѣше сиа, таж гл҃адемѣ и жжж(д)еѣ. и слѣч҃нымѣ зномѣ нагѣ сѣгарѣемѣ. мл҃тва же его жже навѣче во таи творити, толика бѣ. іакоже на в҃гни конобное врѣнїе. и пара ѿ ѣстѣ его исхож(д)ааше. іако и пара ст҃го дх҃а. и іако видѣхѣ его ми(мо)ходащен, кѣ себѣ гл҃аахѣ, виж(д)ѣ, како изнема(г)ѣщѣ ср҃(д)цѣ его ѿ нечистааго дх҃а, сицевѣ парѣ испѣцаетѣ. не бѣ бо сице іакоже вни гл҃аахѣ, нѣ бѣ мл҃тва непрѣстаннаа дѣиствѹщии сице. еже и безѹмныи(м) пианѣство мнит са.

иногдаже ходащѹ бл҃женомѹ въз хлѣбопродавнїцахѣ. и срѣте трї юношѣ благовидны зѣло и рѣсовласы. красны дѣшеѣ и тѣлесы, имахѣ же и дх҃овно дѣланїе втро҃ици вни. старѣишомѹ наставлѣщомѹ ихѣ въз всѣко б҃гѹд҃годїе. и іако ѹбо срѣтошѣ пр(д)бнаго. разѹмѣвѣ дх҃омѣ старѣишїи красныхѣ внѣхѣ втро҃ищени, іаже во бл҃женѣмѣ. и ре(ч) кѣ юнѣишимѣ втро҃комѣ. вѣрѹите ми любимици, мнѣ мнит са іако ж҃родыи сѣ, рабѣ е(с) б҃жи. ѿвѣща дрѹгыи ѿ нихѣ. мола та іако да во нѣкоемѣ мѣстѣ вѣсѣвѣ саждемѣ. ѿвѣща же старѣишїи. аще хоцещи, възсѣрѣ се сѣтвора. и ѿлж҃чѣ са ѿ обѣи(х), постиже пр(д)бнаго. и сѣтвори емѹ метанїе рекѣ. брате, аще любиши ма, гради и посѣди мало сѣ мноѣ понеже азѣ мно҃го люба та. и иже сѣ мноѣ жалаж(т) бесѣдовати с тобоѣ. видѣв же его бл҃женни, и ѹсклаби са. и имене(м) его позвавѣ ре(ч). ты еси епифанїе дрѹгѣ мои и ч҃адо мое ѿ ннѣ. и сѣ словомѣ а҃вие цѣлова его. прозорливѣма ч҃ини

разѹмѣ хотѹщее быти во немѣ. патріарха во константина града глаголаше его быти. и по
 рѣкѹ дръжѹща себе, пріидоста къ прочимѣ вторичемѣ. и видѣ сѣхъ блженныи, и
 възра(д)ѹва са дѣша его во чистотѣ дѣшѣ и(х). бѣшѣ бо ѹкоже и выше рѣхомѣ имѹще
 чисто и бѣгодожно житіе. и сказа имѣ (71) епифаніе, како именемѣ позва его. они же
 сѣа слышавше, множишѣ вѣрѣхъ и любовѣхъ приложишѣ имѣти (къ) (н)емѣ. възше(д)ше
 же во собѣхъ въ домѣхъ нѣкоего мѣжа благоговѣна, заеже ѹкрыти са ѹ граж(д)анѣхъ да
 не ѹвѣдѣно бѣдетѣ житіе его. и прінесѣше хлѣбѣхъ и вино. и рыбѣхъ. и прѣ(д)ложивше
 себѣхъ въ снѣдѣхъ и блженомѣ. видѣв же прѣ(д)бныи доброе произволение юныи(х), и
 радоваше са и чѣсто славѣше бѣа. и бѣ ѹмомѣ мѣла бѣа во нихѣхъ ѹко да сѣхранени
 бѣдѣтѣ ѹ сѣхъ вражии(х). и тако помѣлив са во ни(х), сѣнѣстѣ ѹ прѣ(д)ложенныи(х).
 давѣхъ и вторичемѣ ѹ сѣнѣденіи онѣхъ рѣкохъ своехъ. истинно бо слово се братіе и вѣрно.
 ѹко полѣхъ паксимадѣхъ сѣнѣдаше по всѣа дѣни, ѹкоже и тогда сѣтвори. прочѣа же
 вѣставѣхъ на трапѣзѣхъ. вино бо аще кто даше емѣ, питіе не хотѣше. своехъ бо волехъ
 николиже сего възѹшааше, аще не нѣж(д)ежъ или рѣгаѹще са нѣции напаахъ его.
 множицежъ бо два или три дѣни хлѣба не възѹшааше, или и всѣа не(д)ла. понеже
 дѣаволѣ жестоко сѣтварѣаше чѣлѣхъ, еже не даатіе емѣ. тѣ же николиже понѣди кого
 даатіе емѣ, заеже не стѣжати никомѣже. множицежъ же и жѣж(д)ежъ палимѣхъ, и нѣкомѣже
 понѣхъ воды испроси пити. нѣхъ хода по стѣгнамѣхъ града, и вѣрѣтажъ ѹ дѣж(д)а водѣхъ въ
 калѣхъ нѣкоемѣхъ сѣбранѣхъ. и прѣгнѣхъ колѣнѣхъ дѣнѣхъ на на кѣр(с)та вѣразно тріци, и сѣце
 ѹ нежъ напив са. и зраше его пѣтници творѣца сѣце, стѣжаахъ си во семѣхъ. и вѣви бѣице
 рѣгаахъ са емѣ, дрѣзнии же глаахъ къ нимѣхъ добрѣхъ сѣтвористе бѣвшѣхъ его, сѣце бо
 до(с)итѣхъ таковомѣхъ. онъ же нѣколиже слова нѣкъкомѣхъ же ѹвѣща. нѣхъ абіе млѣча
 ѹхож(д)ааше. си блженаго андреа братіе житіе и хожа(д)еніе сѣкрѣвенное. нѣхъ на
 прѣдлежѹщее да възвратим са. ѹкоже ре(ч) са ѹбо ѹко ѹдацѣхъ емѣхъ сѣ красными
 вторичици онѣми, сѣлѣчи са и мнѣхъ смѣреномѣхъ минѣти тѣдѣхъ и гла(с) его слышатіе.
 сѣвратиѣхъ са ѹбо и стахъ во таи прѣдверии сматрѣтіе ѹже во немѣ. по сѣнѣденіи же
 цѣловавѣхъ юныѣхъ, и ѹпѣсти и(х) ити въ пѣж(т) свои. по вѣществии же и(х), възрѣвѣхъ
 блженныи сѣдѣхъ и сѣдѣхъ, и ѹко никого ѹзрѣвѣхъ, въздѣхъ блженіи на вѣсѣтѣхъ рѣцѣхъ свои,
 млѣтѣхъ твора во тріи(хъ) юношахъхъ онѣхъхъ. свѣдѣтелѣхъ мнѣхъ бѣхъ братіе иже погѣбѣетѣхъ
 всѣа глациѣхъхъ лѣжѣхъ, ѹко истинѣхъ гла. възсѣщенѣхъ бы(с) на въздѣхъхъ и млѣтѣхъ творѣше.
 зра же азѣхъ сѣа, страхомѣхъ и трепетомѣхъ вѣдрѣжимѣхъ быхъ. по млѣтѣхъ же абіе изыде възнѣхъ
 къ народомѣхъ, и течаше по вѣбычаю своемѣхъ. сѣа же братіе сказахъхъ вѣшеи любѣви. не
 лѣжѣхъ или ѹ нѣкы(хъ) слышахъхъ, нѣхъ самѣхъ сѣа видѣхъхъ вѣнима.

Въ дрѣгги же дѣнѣхъ на дѣховныи свои подвижѣхъ ѹпражнѣѣщѣхъ са, и зритѣхъ издалече. се
 народѣхъ многѣхъ несѣще тѣло мѣртѣвца къ гробѣхъ. сѣ же бѣхъ нѣкои ѹхъ вѣлѣмѣжѣхъ и

БОГАТЫИ(Х) ЗЪЛО. И МНОЖЕСТВО НАРОДА ТАКОЖЕ РЕКОХОМЪ $\overline{wkr}(c)$ ТЪ $\overline{w}$ ДРА ЕГО. ВЕПЛЪ ЖЕ МНОГАГО ПѢНІА ТАМО СЛЫШАШЕ СЯ. МНОЖЕСТВО ЖЕ СВѢЩЪ, И БЛАГОВОНІ ДѢМІАНА $\overline{w}$ ТЖДЪ ИСХО(Ж)ДААШЕ. ПЛАЧЪ ЖЕ И РЫДАНІЕ, $\overline{w}$ ДРЪГЪ И СЪРОДНІКЪ ЗЪЛО ИСПѢЩАЕМЪ СЛЫШАТИ БѢ. ВИДѢВ ЖЕ СЕ БЛЖЕНЫИ, И ДИВЛѢАШЕ СЯ ВЪ СЕБѢ. И ПО МАЛѢ $\psi(c)$ Ъ ЗРИТЪ, И СЕ МНОЖЕСТВО СВѢТИЛНИ(К) НОСИМО БѢ ПРѢ(Д) ТѢЛЕСЕМЪ $\overline{mr}$ ТВАГО. И ПРѢ(Д) СВѢТИЛНИКЫ $\overline{wn}$ ѢМИ, МНОЖЕСТВО БЕСЧИСЛЪНО МЪРИНЪ ИДѢХЪ. И МНОЖАИШЪ ГЛАСЫ И ТИ ИСПѢЩАХЪ ВЪЗЫВАЮЩЕ, ГОРЕ ТЕБѢ $\overline{w}$ КААННЕ. ВЪСѢ БО БЛАГОВОНІА $\overline{wna}$ (171v) И ПѢНІА, ТАКО СМР(Д)А И ВЛАДИ ВЪМѢНѢАХЪ СЯ. И ТАКО ПЕПЕЛЪ ВЪ РЖКАХЪ ДРЪЖАЩЕ И СМРАДЪ. НА ТѢЛО $\overline{mr}$ ТВАГО СЫПѢХЪ. И ДРЪГЪ ДРЪГА ПРѢ(Д)ВАРѢЩЕ СКАЧАХЪ, И СМѢХЫ БЕСЧИСЛЪНЫ ТВОРАЩЕ. И БѢ ТѢМЪ РАДО(С) И ВЕ(С)ЛИЕ $\overline{cmr}$ ЗТЪ БОГАТААГО. И $\overline{w}$ БИ КЪ $\overline{w}$ ДРЪ ПРИТИЧАЩЕ, СМРАДЪ И МОЧЪ НА ЛИЦЕ $\overline{mr}$ ТВААГО ВЪЗЛИВААХЪ. ДРЪЗИ ЖЕ ПО ВЪЗДЪХЪ ЛѢТАЩЕ, ЗАПЛЪВААХЪ $\overline{w}$ БРАЗЪ ЕГО. МНОГ ЖЕ СМРАДЪ И ЗЛОВОНІЕ ИСХОЖ(Д)ААШЕ $\overline{w}$ ГРѢШНАГО ТѢЛА $\overline{wno}$ ГО. И НЕВИДИМО БѢСИ КЪ ПОЖЦИМЪ ГЛААХЪ РЖАЩЕ СЯ. ДА НЕ ВИДИТЪ НИКТОЖЕ СВѢТЪ $\overline{w}$ ВА(С). ТАКО ПСА СЕГО НЕ $\overline{ml}(c)$ ТИВАГО, ПОКОИ ГИ РАБА СВОЕГО, ВЪСПѢВАЕТЕ И РАБА ГИѢ СЕГО ИМЕНѢТЕ. ИЖЕ ВСѢКОГО БЕЗАКОНІА И НЕЧИСТОТЫ ИСПЛЪНЪ СЖЦА. И ЗРИТЪ ВЪНЕЗАДЪ БЛЖЕНЫИ. И СЕ НАЧАЛНИКЪ ЛЖКАВЫИ(Х) БѢСЪ $\overline{wn}$ ѢХЪ. И ВИДѢНІЕ $\overline{w}$ ЧИНЮ ЕГО СТРАШНО ИМѢЖ ЖЕ НЖЪЗЫ КЪ СВОИ ВИСАЩЪ ТАКОЖЕ ПСЪ. ДРЪЖЪ И ВЪ РЖКЪ СВОЕЮ ЖГЛИЕ $\overline{wn}$ ГНЪНО, ИСПЛЪНЪ СЖЦЕ СМРЪДАЦАГО КАМЕНІА И СМОЛЫ. И ТЪЩАШЕ СЯ НА ГРОБѢ СЯ ПОЛОЖИТИ, ТАКО ДА СИЦЕВЫИМЪ СМРАДОМЪ, $\overline{w}$ КААННАГО $\overline{wno}$ ГО ТѢЛО СЪЖЕГЪ $\overline{w}$ БЛИЧИТЪ. И $\overline{wn}$ ЕМЪ СЪЖЕЖЕ(Т) ПО ПОГРЕБЕНИ. ПО $\overline{w}$ ШЕСТВІИ ЖЕ ТѢЛА $\overline{wno}$ ГО КЪ ГРОБЪ, ЗРИТЪ ПАКЫ БЛЖЕНЫИ. И СЕ ЮНОША НѢКЫИ КРАСЕНЪ И БЛАГОВИДЕНЪ ЗЪЛО. И БѢ ПРИСКРЪЗБЕНЪ ЗЪЛО И СѢТЪЖ. И СИЦЕ СКРЪБИЖ $\overline{w}$ БДРЪЖИМЪ. И ПЛАЧЕМЪ ГОРЬКИМЪ РЫДАЖ ГОРЬКО ВЕЛМИ, И НЕ МОЖААШЕ ψ ТѢШИТИ СЯ. И ИЗНЕМАГАЖ ШЕСТВЪВААШЕ. И СИЦЕ РЫДАЮЩА ВИДѢ ЕГО БЛЖЕНЫИ, ПРИБЛИЖИВ СЯ КЪ НЕМЪ. МНѢВЪ ТАКО НѢКЫ $\epsilon(c)$ $\overline{w}$ СЪРОДНИКЪ ψ МЕРШАГО И СИЦЕ ГОРЬКО РЫДАЕТЪ $\overline{w}$ НЕ(М). И ПРОСТЕРЪ РЖКЪ СЪСТАВИ ПЛАЧАЩАГО ЮНОШЪ, И $\overline{mla}$ СЯ ЕМЪ $\rho(\psi)$. ЗАКЛИНАЖ ТЖ БОГОМЪ ПРИШЕ(Д)ШИМЪ СПѢТИ ГРѢШНИКЫ. ПОВѢЖ(Д)Ъ МИ ЧТО $\epsilon(c)$ ВІНА ЕЖЖЕ РАДИ ТОЛИКО СЛЪЗЪ ИЗЛИВАЕШИ СИЦЕ ПРИСКРЪЗБЕНЪ ЕСИ. ИБО АЗЪ ТОЛИКА РЫДАНІА НЕ ВИДѢХЪ НАДЪ $\overline{mr}$ ТВЫМЪ СЪТВАРѢМА. И СЕГО РАДИ $\overline{mla}$ ТА ПОВѢДАТИ МИ. $\overline{w}$ ВѢЩА ЖЕ ТОМЪ ДИВНЫИ ТЪ ЮНОША. АЗЪ БЛЖЕНЕ, АГГЛЪ ГИѢ ЕСЪМЪ И ХРАНИТЕЛЪ ЕСЪМЪ МЖЖА СЕГО ЕГОЖЕ КЪ ГРОБЪ НОСИМА ВИДѢЛЪ ЕСИ. И МОЕГО РЫДАНІА ВІНА СЕ $\epsilon(c)$. ПОНЕЖЕ НАСЛѢДІЕ И ЖРѢВІИ ДИАВОЛЪ БЫ(С). И СЕГО РАДИ ГОРЬКО РЫДАЖ И СѢТЪЖ. $\rho(\psi)$ ЖЕ КЪ НЕМЪ ПР(Д)БНЫИ. ВѢМЪ И АЗЪ $\overline{w}$ ЛЮБИМИЧЕ КТО ЕСИ ТЫ, НЖ ψ БО СКАЖИ МИ ЧТО СЖТЪ СЪГРѢШЕНІА ЕГО. $\overline{w}$ ВѢЩА КЪ НЕМЪ АГГЛЪ. ПОНЕЖЕ ТЫ ЕСИ АНДРЕА КЛЕВРѢТЪ МОИ, ДОСТОИТЪ СКАЗАТИ ТЕБѢ. ВЪНИМАИ И СЛЫШИ ДОБРОТЖ БО ДѢШЖ ТВОЕЖ ψ ЗРѢВЪ, И ТАКО ЗЛАТО ЧИСТО $\overline{w}$ БРѢТЪ, И $\overline{w}$ СКРЪБИ ψ ТѢШИХ СЯ. СЪ ψ БО $\overline{w}$ БЛЖЕНЕ ЕГОЖЕ ВИДѢЛЪ ЕСИ, ВЕЛЪМЖЖ БѢ ВЪ ПОЛАТѢ ЦРѢВѢ. И БѢ БЛЖДНИКЪ И ПРѢЛЮБОДѢИ, И МЖЖЕЛОЖЕЦЪ. КЛАТВОПРѢСТЖПНИКЪ, И МЫТОЕМЕЦЪ. И РАБЫ СВОЖ ГЛАДЕ(М) ТАЖЦЪ ψ МАРѢАШЕ. НАГОТОЖ ЖЕ И РАНАМИ МЖЧАШЕ. БОСЫ И НАГЫ ЗИМѢ СЪТВОРИ ХОДИТИ. МНОГЫЖ ЖЕ $\overline{w}$ НИХЪ И ДО СМРТИ ψ БИ, И ВЪ СТРАТОРІИ ПОДЪ ПОТОНОМЪ СЪКРЫВЪ ПОГРЕБЕ. СИЦЕ БѢ ВЪ МРЪЗКОЕ И СКВРЪЗНОЕ МЖЖЕЛОЖЕСТВО ψ СТРЪЗМИЛЪ СЯ, ТАКО БЫТИ $\overline{w}$ ТРОЧИЦЕМЪ ИЖЕ

вскврзни, іако трїста д̄шз числомз. тѣм же любимиче приспѣвшѡ сзм̄ртномѡ часѡ,
непокаавша са того вбръте, вѡ толикихъ и сицевыхъ сзгрѣшенїи(х). скврзнное и
мрзское его тѣло, іакоже самъ видѣлз еси коего весчестїа спо(д)би са. іако ни законнаго
погребенїа полѡчити. аз же в (72а) б̄голюбїваа д̄ше сице скрзбїѡ вдръжимз.
неѡтѣшно рыдаѡ, понеже бы(с) бѣсомз порѡганїе, и мрзкаго бл҃гда нечистое жилище.
сїа б̄жествномѡ аг̄глѡ рекшѡ, ѡвѣща бл҃женыи, м̄ла та ѡбо приими доброе ѡтѣшенїе,
и прѣстани ѡ плача. вестѡжцим же имз, ѡстѡпи ѡ него аг̄глз и взыде на н̄бо.
идѡщи же пѡтемз, зрѣхѡ бл҃женаго єдино҃го стоѡща и вестѡжща. аг̄гла бо нїктоже
зрѣше іако неѡ(с)ини. кѡ себѣ же г̄лахѡ. зрите бѣснѡжщаго са како кѡ стѣнѣ
вестѡдетз. порѣваѡще же его кѡ нем(ѡ) г̄лахѡ. что сѡтз неистове іаже стоѡ кѡ стѣнѣ
г̄леши. бл҃женыи же слышѡ іаже ѡ нихъ г̄лемаа, и млзча склабѣше са дивла са
безѡмиѡ и(х). и ше(д) вѡ скровно мѣсто града, и вѡспомѣнѡ вкаанаго вного иже кѡ
гробѡ носима видѣ, и плачѣше горко. іако ѡ множества слззз мала не вслзпе. и на
м̄лѣвѡ вбрацз са сице г̄ла. б̄же неѡписаныи и страшныи. ѡцѡ и сздѣтелз и г̄з. и
сзврзшителз непрѣходимыи(х) вѣковз. не исѣди мое роженїе. велелѣпие славы, и
с̄тына. єдиносѡщенз, и єдиносѡравенз ѡцѡ, и вседръжителномѡ д̄хѡ. єдинз ѡ
неизре(ч)ныѡ и єдиносѡщныѡ троицѡ. мола та г̄и. пощѡди тѣло вкаанаго вного, да
не сѡжежено бѡдетз ѡ бѣсовз ѡгне(м) и смолоѡ. прѣклони са г̄и на м̄лѣвѡ смѣренаго
раба твоего. іако да понѣ тѣло его сѡблюдено бѡдетз. іако не вѡсѣчзскыи пораѡдет
са врагз в немз. и поглзтитз сѡ д̄шеѡ его, и тѣло. сїа бл҃женомѡ пом̄лившѡ са. и се
нѣкое просѡщенїе б̄жествное бы(с) кѡ немѡ, и вѡ истѡплени бы(с). и видѣ себе
стоѡща на гробѣ вкаанаго вного. и се аг̄глз г̄нз сѡниде іако млзнїи. дръжѡ и врѡжїе
ѡгнзно вѡ рѡкѡ его, и ѡганѣѡ нечистиѡ д̄хы вны. и свободѡ полѡчи тѣло вно
несѡжежено быти. сїа же видѣвз бл҃женыи, и бла҃гари б̄а ѡскоривша на м̄лѣвѡ его.
вѡ себе же прише(д) ѡ видѣнїа, вѣчерѡ сѡщѡ ѡже. назнамена вѡ себе вбразомз
кр̄(с)тзнымз, ѡтиде ѡ тѡдѡ.

ѡтрѡ же абие бывшѡ. иде вѡ цр̄ковз с̄тыѡ б̄цѡ. идеже и епифанїе вбываи имаше
ходити. стоѡщѡ же вѡнѡтрѡ епифанїѡ. ѡвръзостѣ са емѡ ѡчи разѡмнѣ, и зрѣше
пр̄(д)бнаго. ввогда ѡбо іако пламенз ѡгнзныи, ввогда же іако снѣгз. вбраз же его
іако с̄лце сїаѡ. и бѣ вѡ истѡплени мнозѣ, и чюдеси ѡдивлѣѡ са. и радѡѡ са скоро
прииде кѡ немѡ. и вѡзрѣвз сѡдѡ и сѡдѡ, и никоже ѡзрѣ. припадз кѡ но҃гама его г̄ла.
б̄л(с)ви ѡче д̄ховное свое чадѡ. бл҃женыи видѣ еп̄ифанїа вѡ толицѣ смѣренїи, падз и
тз кѡ но҃гама его г̄ла. пом̄ли са и ты в б̄л(д)ко за ма. и паче ты б̄л(с)ви мене, понеже
тако длзжно е(с). видѣх бо та д̄не(с) прѣж(д)е сего чад(с), радостно лице имаща.
стоѡщѡ же ми ре(ч) вѡ с̄тѣи и сѡборнѣи и б̄жествнѣи цр̄кви. зрѣхз тебе стоѡща

вѣзглашааше. вѣогда же тако слави вѣщааше нѣкыѣ прѣславныѣ гласы. тако ѿбо
 дивнаа вѣна лѣстовица посрѣдѣ краснаго дрѣва вѣного сѣдѣше, вѣспѣваѣ гласы вѣны
 сладзкыѣ. птица же небесныѣ множества тамо тако звѣзды видѣхѣ сѣ. и гласы
 разлѣчнымы и краснымы вѣспѣваахѣ. вѣ вѣхѣ же сѣхѣ дивлѣше сѣ епифаніе. тако ѿ
 радости неизре(ч)ныѣ, слззѣми ѿмывати лице свое. стоѣщѣ же емѣ тамо и на дрѣво
 вѣно и на птица вѣзираѣщѣ, прѣ(д)ста емѣ старецѣ нѣкыи сѣтолѣпенѣ вѣдеж(д)еж
 свѣтлоѣ ѿкрашенѣ. и ѿзрѣ епифаніа ре(ч) кѣ немѣ(ѿ). (73а) тебѣ глѣ юноше. кто е(с)
 вѣведыи та з(д)е, безѣ вѣпрошеніа моего; вѣн же кѣ немѣ ѿвѣща. слыши чѣда своего
 ѿче и скажѣ ти. ми(мо)ходящѣ ми пѣтемѣ, и авіе прише(д)шѣ ми з(д)е. и ѿзрѣвшѣ
 красное сѣе садовіе иже прѣ(д) нама стоѣщее. и ѿдивив сѣ видѣніа красоты его, и
 изѣмив сѣ стоѣ такоже ма зриши. нѣ мѣла та да не мниши нѣкоимѣ ради
 пронырствомѣ вѣнїдохѣ зде, еже ѿкрасти нѣчто ѿ сѣщихѣ зде плодовѣ. ѿвѣща же кѣ
 немѣ старе(ц). зрите ли неблагодарнаго, ѿ ихѣе насыщѣ сѣ не вѣда ѿрицает сѣ. то не
 аз ли та видѣхѣ вѣземша ѿ плода его и сѣнѣдша до сытости. вѣн же начатѣ сѣ
 клатвоѣ извѣщати емѣ, ниже понѣ коснѣвшѣ сѣ нѣчѣсомѣ ѿ сѣщихѣ зде. и ре(ч)
 кѣ немѣ старецѣ. прѣстані лѣжѣ вѣ юноше. не стѣжаѣ сѣ тако вѣземѣ сѣнѣде, нѣ паче
 ра(д)ѣж сѣ зѣа тебе сѣнѣдѣша. гради ѿбо сѣ мноѣ и хоѣѣ ти дрѣгое прѣславнѣишее
 показати. ше(д) ѿбо епифаніе вѣ слѣдѣ его, старецѣ носа бѣ е(ч)лине вѣ деснѣи рѣцѣ
 свои. вѣ лѣвѣи же, дрѣжѣ свитѣкѣ книжныи. идѣщїма же има посрѣ(д) садовїа вѣного
 краснаго. постигохомѣ ре(ч) придворіе нѣкое. свѣта неизре(ч)нааго исплѣнѣ сѣще. вѣ
 нем же бѣхѣ и полаты нѣкыѣ тако ѿ лѣчѣ слѣнѣныхѣ сѣзданы(х). и вѣско(г) вѣ(с)лїа
 и рад(с) исплѣнены. и безѣ вѣпрошеніа вѣнидох(м) вѣ нихѣ. стоах же и ѿдивленїемѣ
 вѣдрѣжимѣ быхѣ о видѣнныи(х). вѣнидох(м) же вѣ нѣкыи прѣславныи чѣртогѣ.
 страшно же тамо таинѣство творимо бѣ. бѣхѣ бо тамо прѣстоли страшни тако вѣгнѣ
 снаѣще. на едином же и(х) сѣдѣше, нѣкыи страшенѣ цѣрѣ снаѣ тако слѣще. и лѣча
 вѣгнѣны, ѿ лица его исхож(д)аахѣ. и ѿ многыѣ славы и свѣтлосты. и самыи тѣ
 вѣздѣхѣ вѣсѣщаѣщѣ бѣ. вѣкр(с)тѣ же его прѣ(д)стоахѣ чїнове тѣмами тѣмѣ, и
 тѣкѣщѣми тѣкѣщѣ воинѣствомѣ. и херѣвїми и сѣрафїми, и силы. тако ѿбо вѣнатрѣ
 вѣнидохомѣ, страхомѣ азѣ и трепетомѣ вѣдрѣжимѣ бы(х) вѣ видѣнныи(х). и падше
 поклонїхом сѣ цѣрю вѣномѣ сѣ благоговѣнїствомѣ. вѣставшем же намѣ. ре(ч) цѣрѣ кѣ
 чѣстномѣ вѣномѣ старцѣ. сѣ ли вѣтрокѣ е(с) мѣливѣ на(с) ѿкрыти емѣ вѣ дрѣзѣ нашемѣ
 андреи, старец же ѿвѣща. такоже глѣши вѣл(д)ко, вѣ истинѣ сѣ е(с). ре(ч) же цѣрѣ кѣ
 епифанїѣ. сѣ дрѣво иже видѣлѣ еси, на немѣе разлѣчныи плоди бѣшѣ, по(д)бно е(с)
 ѿгодникѣ моемѣ андрѣѣ. птица же пѣе ѿзрѣлѣ еси тако лѣстовицѣ и славна. дѣша
 вѣтрока моего е(с). иже непрѣстаннымы славословїи по(д)бнаа мнѣ пѣніа вѣспѣвааетѣ.
 такоже и бесплѣтнаа моа и нѣ(с)наа воинѣства, на не(м) прѣпочиваѣтѣ. а еже ѿричѣши
 сѣ тако не сѣнѣлѣ еси ѿ плода, сѣ вѣж(д)ѣ тако изобилно насытилѣ сѣ еси ѿ него. ѿ
 нели вѣсхотѣлѣ еси видѣти како и кто е(с) вѣ цѣр(с)тви нѣбѣнѣмѣ. и повелѣ пакы
 чѣстѣномѣ вѣномѣ и сѣтолѣпнѣ старцѣ. вѣземѣ его ре(ч), и вѣведи вѣ свѣтлостѣ сѣтыхѣ

мои(х). поем же его дивныи ѿнѣ старецѣ, и въведе и въ чрътогѣ нѣкыи чюдены. и се изыде нѣкыи ѿ него въ образѣ блженнаго андреа, по(д)бенѣ въразѣ имаща цр(с)комѣ видѣнїѣ. сїаѡцѣ въразѣ имацѣ паѣе слзница. имааше же на главѣ свои вѣнецѣ и кр(с)тѣ. и скувтро цр(с)кое дрѣжѣ въ рѣцѣ свои. и бѣ написание на немѣ сицевыми словесы. ѿтѣ, ѿтѣ, ѿтѣ гѣ саваѡдѣ. сїа же ѡзрѣ епифанїе. и дивлѣше сѧ стоѣ ѿ явленыхѣ емѣ. ре(ч) же кѣ немѣ старецѣ. сїа ѡбо (73б) ѡже въ сѣнѣ зриши, что ѿ си(х) дивнши сѧ. егдаже сїа истинно ѡзриши, что сътвориши. се ѡбо показа сѧ тебѣ свѣтлостѣ ѿтыхѣ. и ѡкоже просилѣ еси, желанїе твое исполнї сѧ. потѣщи же сѧ и самѣ, да некако лишиши сѧ цр(с)твна нб(с)наго. и сїа ѡбо рекшѣ старцѣ, абие ѿ сѣна епифанїе вѣста. въ себѣ же сїа помышлѣж. и видѣнїѣ дивла сѧ, страхомѣ ѿдрѣжимѣ глѣше. ѿ окаяныи азѣ. ѡко ѣлкѣ сыи многыми грѣхы погрѣженѣ. вѣседрѣжителѣ глѣ нашего очима своимѧ видѣхѣ. и сїа рекѣ, иде въ црковѣ кѣ ѡтрѣнемѣ пѣнїѣ. ѡтрѣ же бывшѣ, ѿ прѣвааго чл(с) даже до третїего, въ клѣти свое и сѣ слззѧми млѣше сѧ. и бѣ благодарѧ, показавшаго емѣ таковаа. и абие вѣставѣ, кѣ моемѣ смѣренїѣ прииде. и прѣж(д)ере(ч)наа всѣ сѣповѣда ми. и сїа слышавѣ рѣхѣ, кто бѣ велен ѡко бѣ нашѣ. ты еси бѣ творѧ и чюдеса.

ѿтроковици ѡмершѣи.

По днѣх же нѣкыи(х), ѡмрѣтѣ дѣци нѣкоего ѿ велѣмѣжѣ. бѣ же ѿтроковица дѣвѣствѣжѣи. и въ чистотѣ скончавши житїе свое. ѡмиражѣи же еи, заповѣда ѿцѣ своемѣ. да въ цркви иже въ виноградѣ ихѣ тамо сїѧ погребѣтѣ. ѡко ѡмрѣтѣ, вѣземше несовѣ идеже сама повелѣ, въ вѣрѣма же то, вы(с) нѣкыи разбойникѣ, крады ѿдѣанїѧ ѡмершихѣ ѿкопѣж гробы. и стоѣ бѣ тогда и сѣматрѣж гдѣ хотѣтѣ погребѣсти сїѧ. и по ѿшествїи вѣсѣхѣ, вѣсхотѣ сътворити ѡко и ѿбыѣи емѣ бѣ. сѣлѣчи же сѧ минѣти тѣдѣ и блженномѣ андрѣ. и прозрѣ дѣхомѣ ѡмныма своимѧ ѿчима, хотѣщее быти незаконное дѣло. и хотѣ сѣставити злое начїнанїе его. приближѣ сѧ кѣ немѣ, и ѡромѣ ѿкомѣ (вѣзрѣвѣ на нѣ) ре(ч) кѣ немѣ. сїце глѣ(т) дѣхѣ ѿтын, сѣнѣдажѣи ѿдеж(д)ѣ положеныи(х) въ гробѣ, ктомѣ не виднши прочее ѿлѣа. ктомѣ не ѡзриши дѣнѣ, ни лице ѣлкѣ. затворѧт бо сѧ двери домѣ твоего, и ктомѣ не ѿвѣзѣт сѧ. ѿн же сїа слышавѣ, не разѣмѣ ре(ч)наа ѿ блженнаго. и блади вѣмѣни словеса его, кѣ гробѣ ѡустрѣмив сѧ идѣше. пр(д)бныи же вѣзрѣвѣ на нѣ ре(ч). не вѣрѣши ли безѣмне. тако ми їѣса моего, ѡко аѣе сїа вѣзмети, ѿлѣа не ѡзриши. ѿн же рѣгаж сѧ блженномѣ ре(ч), еи, жрѣде, не вѣси что глѣши. аз бо тамо идѣ идеже хоѣж. и виж(д)ѣ аѣе истинѣ бѣдѣ(т) глѣмаа тобож. ве(ч)рѣ же бывшѣ, ше(д) и ѿвали каменѣ ѿ грѣа и вѣниде въ нѣ. и прѣвое сѣвлѣкѣ сѣ неж многоцѣнѣж ѿдеж(д)ѣ. також(д)ѣ и платѣ имже бѣ покрѣвена. сїа же ѡбо вѣземѣ, и вѣсхотѣ ѿтити. ненавида иже ѣлкы дѣволѣ, вѣложи въ нѣ помыслѣ сїце. вѣземѣ ре(ч) и

долнѣхъ ризѣхъ съ прочими, и тѣло встави наго, такоже и сътвори. мааніемъ же бѣишемъ, въздви҃гши втроковица деснѣхъ рѣкѣхъ своихъ, да(с) емѹ за ланітѣхъ едино ѹдареніе. такоже възнезаахъ емѹ искоутии вѣѣма учима, и слѣпѹ тамо вѣрѣсти са. страхомъ же веліемъ вдръжимъ бы(с), тако ѿ ѹдаренія вного, челоусти его съ зѣвы съкрѹшишѣ са. ѿвѣрзши же ѹста своя ѹмершаа втроковица, и начатъ гл҃ати сице къ немѹ. в окаянне и страстне. бѣди се тако не ѹбоа са бѣа и сѣтихъ его аг҃глѣхъ, да пошто понѣ тако еди ѿ ѣлкѣхъ не ѹстыдѣ са възрѣти на женѣско тѣло наго. недоволено ли тебѣ бы(с) иже прѣвѣе взатъ. и како понѣ долнаѣхъ ризѣхъ не встави (74а) моемѹ тѣлѹ, нѣ немѣ(с)тивъ и соузовъ мнѣ показа са. и съвѣща быти мнѣ въ смѣхъ и порѣганіе сѣтимъ дѣвамъ, въ второе пришествіе г҃а нѣшего їѹ х҃а. се ннѣ азъ покажѣ ти ктомѹ не красти. таѹе, да познаеши тако бѣ(с) х҃с. и тако сѣдъ(с) и въздааніе. и по смѣрти живѣ(т) и ра(д)ѹѣт са любащии бѣа. сиа же рекши втроковица, възста. и въземши ризѣхъ вѣлѣѹе са. и також(д)е и горнаѣхъ вдеж(д)ѣхъ вѣлѣѣши са. и рекши. ты г҃и единѣхъ на ѹпованіе възселилѣхъ ма еси. и потомъ възлегши, съ миромъ ѹспе. безѹмныи же внѣхъ, нѣж(д)еѣхъ же велиеѣхъ слѣпѣхъ из гроба изыде. и всазаѣхъ пѣтѣхъ градѣше и къ дверемъ града приближи са. възпрашаѣхъ же его ѹвѣдѣти винѣхъ слѣпотѣхъ его, инако ѿвѣщавааше а не такоже бы(с). послѣж(д)е ѹмилихъ са, възсѣмъ истинѣхъ сказааше. и ѿтоли ѹбо бѣ проса и пицѣхъ своихъ вѣрѣтааше. множицеѣхъ сѣда къ себѣ гл҃ааше. анадѣма та ненасыщенаа жтробо. тако твоего ради ненасыщенія, сиа слѣпотѣхъ азъ притажахъ. и пакы гл҃ааше, иже въ сытостъ питает са и крадетъ, сице да постраж(д)етъ. мнози же въ вѣѣма вно ѿвѣрзгошѣхъ са еже не красти. наказавше са, ѿ ихъ же внѣхъ пострада. и бышѣхъ добродѣтѣѣхъ вѣбѣѣемъ и дѣломъ. поминааше же и бѣжѣнааго андреа проре(ч)еніе, и чюда са славлѣаше бѣа.

В МНИСТЪ СРЕБРОЛЮБЦИ.

Единоѣ же ходащѣ ем(Ѹ) по стѣзнамѣ града, прїиде же на мѣсто глѣмое ставрїи. и
 ѡбрѣте нѣкоего мниха, егоже ꙗко благоговѣина вси славахѣхѣ. стоѣщѣ же ем(Ѹ) сѣ
 нѣкими и дѣшеполезныѣ бесѣды глѣашѣ. въ истинѣ житїемѣ бл҃гоговѣин бѣ и
 бл҃гоуѣстивѣ. и дѣлаѣ бѣ всѣ иноуѣскаа дѣла. въси(х) Ѹбо тѣзиѣ недостатѣенѣ бѣ,
 понеже бѣ сребролюбивѣ. нѣцїи ѿ граж(д)анѣ повѣдѣвахѣ ем(Ѹ) сѣгрѣшенїа своа.
 даѣще ем(Ѹ) много злато ꙗко да расточитѣ сїе Ѹбогымѣ, сп҃с(е)нїа ради дѣш и(х).
 ѡн же стѣр(с)тиѣ сребролюбїа повѣж(д)енѣ, нїкомѣже ѿ сїхѣ ниѣсоже пода(с). нѣ въ
 скровище свое всѣ сѣлагааше. и сїце, мирѣ семѣ живѣше а не хѣ. и сїце сребролюбїемѣ
 неистова са и вида себе богатѣѣща, ве(с)лѣше са. тамо же стоѣщѣ бл҃женомѣ андреѣ,
 и прозорлївома ѡчїма сѣматрѣѣ. видѣ зѣмїа страшна, ѡбѣвѣша са ѡ выѣ его,
 главы имаща трї. ѡпаши же висаща даже до ногѣ его. главы же ѡны бѣшѣ, едина
 Ѹбо скѣпостна. дрѣгаа же гнѣвнаа. третїа же, немл(с)рѣднаа. ꙗко Ѹбо сїа видѣ

прѣпо(д)бныи, дивлѣше са стоѣ. близ же мнѣха приближив са, разѣмѣвъ въразы сихъ. мнѣв же мнихъ тако единъ ѿ ѹбогихъ е(с), и просити нѣчто ѿ него прииде. гла къ нем(ѹ) бѣ брате да прости та. блжени же мало ѿ него ѹдалив са, видѣ писаніе ѿкр(с)тѣ его на въздѣсѣ написано словесы темными. зъмїи сребролюбїа, коренъ вѣмъ злымъ. възрѣв же сздадї его, и зритъ нѣкаа два юноши ѿ немъ сзпираѣща са. ѿ нею же бѣ единъ мѣринъ, имаѣ ѿчи свои мрачны. дрѣгыи же благоображенъ тако сѣце сїаѣ. глаше же мѣринъ къ свѣтлом(ѹ) ѿном(ѹ) юноши, паѹе же рецї агглы хранїтелю его. вѣсѣе трѣдиши са ѿ юноше послѣдѣ мнихѹ семѹ и храна его, мнѣ бо испаде жрѣвїи его. понеже и моѣ вола сзвръшаетъ. немл(с)тивыи бо и сребролюбецъ, сз бгомъ ѹчастна не иматъ. нѣ паѹе тако вторымъ идолослужениемъ красѣет са. (74б) и мнѣ работаѣ повинѣет са. тѣ(м) мзнѣ по(д)баѣтъ быти жрѣвїи его. свѣтлоносныи же юноша ѿвѣщавааше. ѿстѣпи ѿкаане ѿ въраза и сзданїа хѣ моего. мнѣ бо повелѣно е(с) бл҃гостїи, и имати жрѣвїи его. понеже постит са и млтвы творитъ. е(с) же и незлобивъ. кротокъ и смѣренъ, и млѹаливъ. сзпираста же са ѿба, и не бѣ сзмиренїе междѹ има. послѣж(д)е же ѿвѣща мѣринъ сице. что сѣ(т) ре(ѹ) таже глѣ(т) праведныи сѣдїа. приидѣте ре(ѹ). кто. сребролюбци ли и немл(с)тивии. то не призывает ли мл(с)тивыѣ; и подражаѣщѣхъ того ѹлколюбїе, ѿвѣща же агглы. и что глѣ(т) гѣ. на кого призра. нѣ на кротѣкаго и млѹаливааго, и трепещѣаго мои(х) словесъ. и пакы. блжени кротци. и блжени чїстїи ср(д)цемъ, и по(д)бнаа симъ. ре(ѹ) же мѣринъ. зрите чюдо. то не глѣ(т) ли, блжени мл(с)тиви, тако ти помлѣвани вѣдѣтъ; и пакы. вѣдѣте ре(ѹ) щедрї такоже и ѿцѣ вашъ нѣ(с)ныи щедръ е(с), индѣ глѣтъ. мл(с)тынїи хоцѣ а не жрѣтѣ. и пакы. даж(д)ъ ре(ѹ) алѹацїомѹ хлѣбъ свои. и ина множаишаа заповѣданаа богомъ, таже ннѣ не могѣ глаголати, ибо мнѣ мрзѣетъ взмѣнѣѣт са. понеже сзпротивна сѣтъ мнѣ. то како тебѣ ѹбо жрѣвїи его вѣде(т), дивла са ѹбо ѿ семъ. ѿвѣща же свѣтлыи агглы рекъ. сзпрѣнїе велїе посрѣ(д) наѹ вѣде(т) днѣ(с). и се да вѣси, не ѿстѣпла дондеже сѣдиѣ възпр(о)са. сїа же слыша мѣринъ, ѹсзъмнѣ са и ѿвѣща къ агглы. понеже вѣси тако ѹлколюбѣцъ е(с) бѣ, сего ради къ немѹ привѣгаеши. вѣм бо азъ тако мене хоце(т) ѿсѣдити, сего ради ѹсзъмнѣѣ са сицеваго ѿвѣта. ѿвѣща же агглы гнѣ къ немѹ. лѣкаве, и прѣлѣстниче. закон ли положивъ и сномъ ѹлѣскомъ сѣдити право, и не помлѣвати на сѣдѣ ѹ бога. и не ѿбиновати са лица силныхъ. и тѣ е(с) начаа прѣмѣдрости и правдѣ. то тебе ли ради исплѣнене вѣскоѣ злобы хоце(т) лицемѣрно сѣдити ннѣ; прииди ѹбо сз мноѣ, и сѣдомъ бжїимъ, или повинѣ са, или повїнеши са. сїа словеса слышавъ мѣринъ, дрѣзѣетъ приемъ. и прѣклонив са и не хотѣвъ прошенїѹ быти. и върацѣ са къ възстокомъ свѣтлоносны ѿнъ юноша, и възпрашааше гѣ ѿ сзпрѣнїи бывшимъ посрѣдѣ ею за мниха. мѣрин же тѣ не къ възстокомъ, нѣ авїе лице свое къ западомъ ѿврати. тако ѹбо възпроси агглы гѣ, възнезааѣ глѣ(с) вы(с) сз нѣ(с)е глѣа. азъ заповѣдахъ ап(с)ломъ моимъ рекъ, приимѣте дѣхъ сѣтїи. и имже ѿпѣстїте грѣхы, ѿпѣстит са имъ. ибо не рекохъ приимѣте сребро или злато въ мѣсто дѣха сѣтїа, и тогда ѿпѣстїте ѹлкомъ сзгрѣшенїа и(х). ннѣ

же Ѹбо, нѣ(с)ти чѣсти ни жрѣбїа никоегоже съ ни(м). понеже мѣ(с)тивыхъ е(с) цр(с)тво
нѣ(с)ное, и селенїе и покоице. сем(Ѹ) же гласѸ бывшѸ. попѸсти аггль гнѸ мнїха пожтѸ
быти ѿ мѸрина вного помраченѧго. тѸ же поклонив сѧ, из далече мнїха шествова. сїа
же ѸзрѣвѸ блженни, Ѹжасе сѧ дѸхомѸ. ꙗко лѣкавыи внѸ бѣсѸ ѿ писанїа прѣпирааше
свѣтлаго аггла. в послѣднѣго безѸмїа и нечювствїа. ꙗко своими врѣжїи
нїзлагае(мѸ) сѧ. сїа рекѸ блженни, прѣ(д)варивѸ на ино мѣсто, имже пѣтемѸ мнїхѸ
тѸ хотѣше минѣти. и тамо сѣда, вжидаше того мимоити. егдаже видѣ(т) минѣти
того единого, порадова сѧ зѣло. си бо бѣ и помѣил сѧ. и вѣставѸ, начатѸ вѸ срѣтенїе
его ити. разѸмѣв же дїаволѸ, ꙗко исправити (75а) хотѧ мнїха блженни приближает
сѧ. и сѣмѣтив сѧ начатѸ звати. пакы ли на ма андреа вѸврѣжилѸ сѧ еси. азѸ Ѹбо
дивлѣх сѧ, чѣсо ради прѣж(д)е сего чѧ(с) стоѣ послѣдааше мнѣ сѣпирающѸ сѧ сѸ
аггломѸ. начат же прѣпо(д)бныи наказовати мнїха гла. мола тѧ моего ѿца,
послѣши мене и расточи иманїе свое ницимѸ. вдовицамѸ и сиротамѸ. и неимающимѸ
гдѣ главы подѸклонити. и потѣщи сѧ дрѸгѸ бѣжи быти добрыми дѣлы. се бо е(с)
иночѣскаго житїа заповѣдѸ. не бои сѧ ꙗко вскѣдѣтѸ тебѣ пища или иночѣто,
прилежѣщѸ тї кѸ бѣ. невѣрнїи бо ꙗзыци ѿ него питаѣт сѧ. и блѣдници и
прѣлюбодѣица, и неблагодарнїи. колми паче работающи(х) емѸ, исплѣнитѸ благыхъ
свои(х). нѣ мѣла тѧ своего ѿца, блюди да не прѣслѣшаеши глаголѸ мои(х). за не аще
прѣслѣшаеши ма, тако ми тѸ хѧ прише(д)шаго сп(с)ти грѣшники, сѧтанѣ прѣдамѸ
тебе вѸ изѣмѣж(д)анїе тѣлѸ. и вбращѸ сѧ, показа емѸ дїавола. ѿвѣзостѣ же сѧ
мнїхѸ вѣи Ѹмнѣи. и Ѹзрѣ бѣса ꙗко едїѡпа. и ѿ очю его дымѸ исхож(д)ааше. и се
видѣвѸ мнїхѸ, трепетомѸ одрѣжимѸ бы(с). пакы кѸ немѸ ре(ч) праведным. зри да
некако прѣслѣшаеши мене. аще ли, то заповѣдамѸ семѸ, и всем(Ѹ) градѸ порѣганїе
тѧ сѣтворитѸ. сїа же слышавѸ мнїхѸ, ѸжасомѸ дивлѣше сѧ. изѣше(д)ших же словесѸ
изѸ ѸстѸ ст҃го, всѣ сѸ многымѸ страхом(м) вѣбѣща сѧ сѣтворити. и вѣнезапѣ зрѣтѸ
пр(д)бныи ꙗко изыде ѿ вѣстока д(Ѹ)хѸ крѣпокѸ ꙗко мнїи горащи. и коснѣ сѧ
зѣмля сѣнѣдающїи крѣпостѸ его. тѸ же немогѸ трѣпѣти болѣзни, прѣвѣбрази себе вѸ
вранѸ, и плачѣмѸ рыдаѣ ищезе. абїе же пакы повелѣно бы(с) аггль бѣжѸ имати
жрѣбїи его. хотѣщѸ же пр(д)бномѸ вѣтити ѿ него, заповѣда ем(Ѹ) рекѸ. зри, да
никомѸже повѣси ꙗже в мнѣ. и аще сїа сѣхранїиши, вѣрѣи ꙗко азѸ аще и грѣшенѸ
есѣмѸ, паматѸ твора вѸ мѣлїтвахъ мои(х) в тебѣ вынѣ. ꙗко да ѸправитѸ бѣ пѣтѸ
твои вѸ благое. мнїх же сїа слышавѸ, вѣбѣща сѧ храни ти сїа сѸ многож тѣвѣдостиѣ.
и цѣловавѸ блженѧго ѿ него вѣиде. злато же вно елико имаше, расточи трѣбѣющимѸ.
потомже, множаиши славѣ спод(д)би сѧ ѿ бѣ. и ѿтоли егда приношааше ем(Ѹ) нѣкто
злато раздаанїа ради, рѣками принесѣшихъ сїе растаѣаше. поминаѣ наказанїе ст҃го
и гла. каа ми полза тѣжднимѸ имѣнїемѸ раздаатѣ быти. приема бо ꙗже
нетрѣвѣж, и ѸбогымѸ сїа подаѣ. и вѸ высокоѸмїе вѣпадамѸ ꙗко мои быти мѣздѣ
а не инѣхъ. тѣмже и приносѣщимѸ сїа, заповѣдааше своимѧ рѣкама раздаатї сїа.
сїце же добрѣ и благочестивѣ жителѣствовавѸ ꙗкоже по(д)баѣтѸ мнїхѸ. единомѣ же

ѡвѣѣтъ сѧ емѸ въ сѣнѣ рабѣ бѣнии андреѧ, ѡслабеномѣ лицемѣ, и показа емѸ дѣбѣ на нѣкоемѣ поли. и плѣнѣ разлѣчныхѣ плодовѣ и цвѣтовѣ. и рече(ѹ) емѸ, многихѣ ми благодарѣни длѣженѣ еси авва. понеже сѣтвори хѣ дѣшѣ твоѣ сѣтѣ и бѣгоносенѣ садѣ, истрѣгѣ ѿ зѣбѣ зѣмлевѣ. потѣци сѧ добрыми дѣлы въ плодѣ сладѣкѣ прѣложитьи елико можеши. садѣ бо сѣ егоже зриши дѣшѣ твоѣ естѣ ѹстроѣнїе. ѡнели ѹбо бесѣдовахѣ ти и злато растоуи. ѡтоли и садѣ сѣ таковыи пло(д) сѣтвори ѡкоже видиши. ѿ сѣна же възбѣнѣвъ, и множаѣ ѹтвѣрѣдив сѧ на дѣховное дѣланїе. и благодарѣнїе вынѣ бѣи приноса. и ѹгоднїкѸ его андреѸ.

(75б) ѡ нѣкоемѣ юноши

Юноша же нѣкои прилѣпи сѧ любовиѣ кѣ епифанїѸ слышѣ добродѣтели его. епифанїе же наказѸвааше его ѿ бѣжествныхѣ писанїи, хота ѹтвѣрѣдити его въ страхѣ бѣнии. тѣ же, не еже подражати добродѣтелемѣ его присвоилѣ сѧ бѣ кѣ немѸ. нѣ похвалы ради ѣлѣескыѣ. да зраце и хвалатѣ его ѡкоже и епифанїа. како же хвалѣхѣ епїфанїа, скажѣ. множицеѣ бо мимоходащѸ емѸ, и слышѣще добродѣтели его вси, дрѸгѣ дрѸгѸ прѣстомѣ показѸюще глѣахѣ. зрите каа юностѣ и красота, посрѣдѣ ѡгнѣ стоѣщи и неѡпалѣщи сѧ сладостиѣ сѣтр(с)тен. сѣзоваахѣ бо вси ѡ немѣ, ѡко николиже кѣ женѣ бесѣдова. нѣ чїсто и непорочно житїе свое сѣврѣши. постомѣ и бдѣнїемѣ и мѣтвѣми ѹпражнѣѣ сѧ. и всѣкыми добродѣтелемѣ ѡчищаѣ себе тѣлеснаго деѡлѣства. сѧ же ѣлѣкомѣ глѣащемѣ. тѣщааше сѧ и тѣ сицевѣа слышати. въ єдинѣ ѹбо ѿ дѣнии, ѹтрѣнеѡвѣшѸ епифанїѸ на бѣжествное сѣвословїе, възста сѣ нимѣ и рече(ѹ)ныи тѣ юноша и сѣ нимѣ стоѣ поаше. маанїем же бѣнїемѣ прииде тамо бѣженныи андреѧ ѡко єдинѣ ѿ ѹбогыѣхѣ. ѹзрѣ же его епифанїе и не хотѣ приити кѣ немѸ, да некако ѿ ѣлкѣ ѹѡдѣно бѣдетѣ дѣло его, нѣ дѣхомѣ нѣкако бѣ(с)ѡи сѧ ѿ него. ѡко ѹбо възиде кѣ нима и близѣ єю ста млѣѣа на многѣ ѣа(с). ѡром же ѡкомѣ възрѣ на лице юнаго, и елико моцно ѹдари его за ланитѣ, и рече(ѹ) кѣ немѸ. ѡстѣпи ѿ отрока моего, недостоеи бо еси стоати близѣ его. понеже сѣмѣщаеши пѣнїе его и мрѣзѣкѣ еси прѣ(д) гѣмѣ. ѡко ѹбо ѹдари его за ланитѣ праведныи, гнѣвомѣ юноша разгорѣ сѧ, ѹстрѣми сѧ похѣтити его за власы. текже епифанїе възбѣранї емѸ такоѡаго наѣнанїа. сѣ досаж(д)енїемѣ запрѣти емѸ глѣ. сице ли безѸмне на сѣвословїи бѣнїемѣ стоѣ сѣмѣщаеши сѧ; сице ли ѣѣтеши еже неѡзѣдати зло за зло; тако ли глѣ(т) гѣ, ѡко аще ѹдаритѣ кто тебе за ланитѣ, ѡбрати емѸ) и дрѸгѣ; да ѹсрамит сѧ дѣѡволѣ проклѣтѣи сѧ тебѣ въ Ѹмѣ ѡзлагаѣ. ѣто хотѣтѣ рѣци сѣѣїи зѣе. не сѣѡлазнѣ ли бѣдемѣ тѣмѣ. не гѣ ли ѡсѣдитѣ на(с) рѣкыи. горе ѣлкѸ томѸ имже сѣѡлазнѣ прихѣдитѣ. да аще хоѣеши сѣ множ прѣбѣѡвати, азѣ такоѡаго не хоѣѣ та ѡыти. и аще сѣ множ хоѣеши сѣѡзѣдѡарѣти сѧ, далече ѿ себе ѡрини. рѣѡенїе, гнѣѡѣ, ѡро(с), ненаѡистѣ, и зло за зло, не тѣци сѧ ѡдати комѸ). нѣ паѣе ниѣѣ бѣди дѣхомѣ.

сзкрѣшенъ ѿ(д)цемъ. плача и сѣтѣхъ во грѣсѣхъ свои(хъ). кротокъ и мѣлчливъ. сзблудахъ себе ѿ лѣкавыхъ и вѣдѣльныхъ начинаній грѣховныхъ. благыми нѣравы ѹкрашенъ. ѿвѣгаи же грѣдѣсти, и высокоѹмна. тѣцеславїа же и высокомѣдрїа. бл҃гда и прѣлюбѣдѣнїа. мѣжелож(с)тва малакїѣ. вѣзѣдѣнїа же и пианѣства. сїхъ бо ради градетъ гнѣвъ бѣжи и на сѣны противныѣ. и аще ѹбо хоцѣши жити сзъ мнозъ, сїа вѣсѣ сзхрани. прочее же гл҃а ти. бл҃уди себе да не wskврѣзниши тѣло свое бл҃гомъ юности своеѣ. понеже нї wчѣсомъ иномъ радѣетъ сѣ сѣтана, ꙗкоже скврѣниѣ тѣлеснѣи. се ѹбо юнъ еси, и подвижѣ потрѣба велїка. кзъ чѣтыремъ зѣмлемъ великымъ. да аще звѣре(мъ) (76a) симъ wдолѣти хоцѣши, сзкрѣши мышцѣ злаго твоего мѣдрѣванїа. смѣри помыслъ свои подъ благыи ꙗремъ бѣ(д)кы нашего хл҃а. ꙗко да сзъ **ни** побѣдиши, любоплѣтнааго и бл҃днаго бѣса. и побѣдителъ ꙗвиши сѣ приемъ неплѣныи вѣнецъ. за не, гл҃ъ грѣдымъ противитъ сѣ смѣреннымъ же даетъ благодѣтъ. сїа же епїфанїѣ кзъ юноши wномъ(ѹ) изрекшѣ, wнъ же ѿ лѣкаваго бѣса сзмѣщенъ, wжести ѿ(д)це свое, и тѣшко словеса его прїе(мъ), и ѿлѣчѣ сѣ ѿ него wтїде, рекъ. егда ли хоцѣхъ насладити сѣ мира, тогда ѿрекъ сѣ ѿ него; и ктомъ(ѹ) приложи не приближити сѣ епїфанїѣ, нѣ ѹстрѣми сѣ кзъ сѣтр(с)темъ плѣтскымъ. бл҃гомъ и прѣлюбѣдѣнїемъ(ъ). добротѣ wкаанѣхъ дѣшѣхъ свои wskврѣни. послѣж(д)е же вѣпаде вѣ напасти и скврѣби лютыѣ. ꙗко и вѣ послѣднѣхъ ницѣтѣхъ приити емѣ, елико и того самого хл҃ѣа лишати сѣ. зра же его епїфанїе сїце страж(д)ѣща, скврѣѣше дѣшеѣ. и молѣше бѣжѣнааго андреа, сзтвори(т) сзъ нимъ мѣл(с)тѣ. бѣжѣныи же ѿвѣща. ни чѣдо ни. нѣ паѣе wстави его сїце страдати, полезно бо емѣ е(с). еда како ѹмѣл(с)р(д)итъ сѣ гл҃ъ, и вѣзвратитъ его вѣ прѣвыи емѣ чїнъ.

w иномъ юноши

Юноша же дрѣггыи именемъ ѿуаннъ, також(д)е любовъ имѣаше кзъ епїфанїѣ. понеже и wба сѣтыѣ книги ѹчїста. любѣше же ѿуанъ епїфанїа зѣло, добродѣтѣлемъ же нїкакоже хотѣше послѣдовати. вѣ нѣкыи же ѿ днѣи сѣдацѣма имѣ на нѣкоемъ мѣстѣ, и нѣкаа словеса бесѣдѣцѣма имѣ во ползѣи. жена же нѣкаа тѣдѣ хотѣщи минѣти. ꙗко ѹзрѣ wбою, наѣатъ нечѣстїваа, нѣкаа словеса скврѣнна бесѣдовати кзъ нимъ, и wбразы бл҃жныѣ показовати. раждегши сѣ гагрѣна, и хотѣше понѣ единого еѹ привѣщи кзъ своемъ бл҃дномъ хотѣнїю. симъ же ѿ нежъ творимомъ, ѹзрѣ епїфанїе и ѿврати лице свое, и wskлавивъ сѣ ре(ч) кзъ ѿуаннѣ. зри лїсїцѣхъ сїхъ бесѣдѣхъ како бесѣдѣетъ лѣкавѣ. хотѣ ѹловити дѣшѣхъ нѣкоего ѿ юныи(хъ). ѿуанъ же нечѣстїыми помыслы поработѣнъ сынъ, зрѣше прилежнѣ на на во тѣи епїфанїа. сзсмотри же его епїфанїе нечѣстѣ на на сїце вѣзїраѣща, wskврѣби сѣ во пагѣбѣ дѣшѣхъ его. вѣ истинѣхъ

нечистъ бѣ и стрѣ(с)тиа блѣдныѣ поработенъ вѣданыи. запрѣти женѣ винои епѣфаніе, и сѣ стѣдомъ ищезе ѿ немѣ. и г҃ла іѡаннъ кѣ епифаніѣ. бѣ да ѡпразнитъ нечистѣ сѣ женѣ. понеже ѡазви стрѣ(д)це мое скверными еѣ словеса. епифаніе же ѿвѣща. мнѣ мнит сѣ, іако не тѣзиѣ ѡазви стрѣ(д)це твое, нѣ и вѣсхыти. нѣ блуди любимыѣ да не сѣбѣдет сѣ и на тебѣ ре(ч)нное. іако, вѣзрѣвы на женѣ сѣ похотиѣ, ѡже прѣлюбы сѣтвори сѣ неѣ вѣ стрѣ(д)ци своемѣ. да аще не би хотѣлѣ ѡазвити стрѣ(д)це свое, то пошто прилежнѣ вѣзиралѣ еси кѣ блѣдници. и г҃ла іѡаннъ, то еда дѣволъ сѣтвори женѣ, не бѣ ли вѣсѣко сѣтвори сѣ; и пакы тѣ повелѣ еѣ не вѣзирати сѣ похотиѣ; да чѣсо ради сѣтворивѣ сѣ, вѣ мирѣ приведе. прочее ѡбо, виновенъ бѣ сицевом(ѡ) дѣлѣ. епѣфаніе же ре(ч). не сицеваа г҃ли словеса в іѡанне. понеже зра та іако не вѣси что г҃леши. рѣци же ми кѣ симѣ. не сѣтвори ли бѣ вѣ мирѣ семѣ ножѣ и мечѣ, не да закалаемѣ себе и дрѡгѣ дрѡга сѣ ними, нѣ да потрѣбаа намѣ сѣ нимѣ сѣсѣцаемѣ. сѣтвори бѣ вѣже, не да ѡдавлѣемѣ себе, нѣ да сѣтворимѣ (ѣбѣ) сѣ нимѣ потрѣбѣ нѣшѣ. сѣтвори бѣ жезлѣ, не да биемѣ себе и дрѡгѣ дрѡга имѣ. нѣ да подѣпираѣще сѣ сѣ нимѣ. ѡкрѣплѣем сѣ крѣпцѣ ходити. и пошто по единомѣ сѣа г҃ла. сѣтвори бѣ женѣ. не да блѣдимѣ сѣ неѣ, нѣ да плодит сѣ мирѣ члѣвѣскаго множества. іако да вѣсѣкѣ члѣкѣ хота женѣ имати. по законѣ повелѣнном(ѡ) ѿ бѣа поиметѣ сѣ. вѣбаѣ вѣ юности сыи да сѣматрѣетѣ. да аще може(т) дѣвѣствовати, то добро и ѡгодно бѣ. аще ли не може(т), то длѣженъ е(с) искати и вѣрѣсти женѣ чѣстѣнѣ и добродѣтѣланѣ. и сѣ сѣвѣтомѣ родителѣи своихѣ и вѣноѣ, поѣти себѣ женѣ. и прочее. ни тѣ, нѣ вѣна, не иматѣ власти помышлѣти инамо. нѣ е(с) іако сѣпрѣгѣ голѣбинѣ, цѣли и чисти. да аще кто сѣхраниѣ чинѣ сѣ, вѣрѣемѣ на вѣсѣкр(с)ние іако аг҃ли бѣдѣтѣ. ѿвѣщаѣ же іѡаннъ. жена по законѣ г҃ню приваѣет сѣ и сѣвѣкѣплѣетѣ мѣжѣ. не блѣда ради, нѣ чадотворенїа. елици же блѣдатѣ и прѣлюбодѣистѣвѣтѣ, или сѣдомѣскаа творачѣи дѣла, ѡзратѣ на послѣдокѣ что бѣдѣ(т). понеже нѣнѣ сквернатѣ себе іако нечювестѣвнїи скоти. непоминаѣще страшныи вѣнѣ вѣгнѣ. и плачѣ неѣтѣшными. и тѣмѣ кромѣшнѣ. и страшныѣ вѣны аг҃лы немл(с)тивыѣ. имѣѣ вѣ рѣкахѣ свои(х) жезлы и порѣваѣѣ грѣшныѣ мнѣ по(д)бныѣ, вѣ вѣгнѣ хотаѣ сѣ тамо мѣжити. ѿвѣща же ем(ѡ) епифаніе. то аще сѣа вѣси, блуди да не погѣбиши (дѣ)шѣ своѣ. и аще не можеши сѣхранити себе вѣ чистотѣ, поими себѣ женѣ по законѣ бѣжиѣ. іако да зде добрѣ поживеши, и вѣ бѣдѣемѣ вѣцѣ спо(д)биши сѣ блаженѣствѣ стѣихѣ. сѣа слыша іѡаннъ, г҃ла кѣ немѣ. блѣжена сѣтѣ ѡста твѣа г҃и епифаніе, іако сѣа изрекѣ еси. не мни же іако бѣ сице вѣсѣхѣ ѡмѣдрї, и избра и ѡсти іакоже тебе. хоѣѣ во и азѣ быти іакоже ты, нѣ не могѣ. любѣ постити сѣ и вѣа ноѣѣ бѣдѣти и молити сѣ, нѣ не могѣ. хоѣѣ и любѣа даати мл(с)тына ѡбогымѣ, нѣ не имамѣ злата нѣ сребра. и аще би по воли моеи, не биѣѣ никако хотѣлѣ гнѣвати сѣ или клеветати, или иночто ѿ вѣрѣдѣшихѣ сѣтварѣти, нѣ вѣбаѣ волеѣ и неволеѣ сѣгрѣшаѣ. вѣа ѡбо ѿ естѣства и вѣбыѣаа зла сѣтварѣѣ. вѣаже и ѿ вѣсовѣ. г҃ла же кѣ немѣ епѣфаніе. нецѣеванїа сѣа сѣ(т) братѣ мои, иже не ползѣѣтѣ на(с) нѣчѣсоже. а іаже г҃леши хотѣлѣ биѣѣ и азѣ

БЫТІ ІАКОЖЕ И ТЫ НЖ НЕ МОГЖ. ТО ЧТО ЕС) ВЪЗБРАНѢЖ ТЕБѢ. ЕДА НЕ МОЖЕШИ
 БЕЗМЛЪСТВОВАТИ ІАКОЖЕ И АЗЪ; ЕДА НЕ МОЖЕШИ БЖЕСТВНАА ПИСАНІА ПРОЧИТАТИ ІАКОЖЕ И
 АЗЪ; ЕДА НЕ МОЖЕШИ КЪ ВСѢМЪ ЛЮБОВЪ ИМАТИ, ЕДА НЕ МОЖЕШИ ПОСТИТИ СЯ ПРОТИВЖ СИЛѢ
 СВОЕЙ И БДѢТИ, НІ ГЪЖЕ СИА ВЫШЕ МѢРЫ Ѡ ТЕБЕ НЕ ИСТАЗЪЕТЪ. ЕДА ПОВЕЛѢ ГЪЖЕ НЕ ІАСТИ И
 ПИТИ И СПАТИ; НЕ БЖДИ ТО. НЖ ВЪЗБРАНИ НЕ ОБЪЯДАТИ СЯ НИ ОПИВАТИ. И ГЛѢШИ ІАКО
 ХОТѢЛ БИХЪ БДѢТИ И МОЛИТИ НЖ НЕ МОГЖ. ПОЧТО ЛЮБИМИЧЕ. НЕ ЮН ЛИ ЕСИ ІАКОЖЕ САДЪ
 КРАСЕНЪ ЦВѢЦЪ КРАСОТОЖ ЮНОСТИ. И КЫИ ѠВѢТЪ ДАСИ О СЕМЪ ВЪ ДНѢ СЖДА. ЕДИНЖ
 ЖЕНЖ СТАРИЦЪ ПРИВЕДЖТЪ ТОГДА И ПОСРАМИТЪ ТА. И РЕКЖТЪ КЪ ТЕБѢ. ЗРИ НЕМОЦЪННЖ
 СИЖ СТАРИЦЪ, КАКО ВЪСЕДШО ПОДВИЗА СЯ УГОДИТИ БЖ. ТЫ ЖЕ ЮНЪ СЫИ СМѢШИ ГЛАТИ
 СІА. (77а) НЖ ДА ВСѢ ОСТАВЛЪ, ЕДИНО РЕКЖ ТИ. СЕ ВѢЖ(Д)Ъ ІАКО НИЧЪСОЖЕ НА(С) ПОЛЗЪЕТЪ
 Ѡ СИ(Х) ВЪ ВРѢМА ИСХОДА. ПОНЕЖЕ САМОВЛАСТНОЕ ЕС) ВЪ НА(С). ИЛИ СП(С)ТИ СЯ, ИЛИ НИ. ДА
 АЩЕ ВСѢКО ЛЮБИШИ МА. МНѢ ВѢРЪИ. БѢЖИ БЛЖДА. БѢЖИ ОБЪЯДЕНІА И ПИАНЪСТВА. И
 БѢЖИ ЕЖЕ ПО ЧАСТО ПО СТЪГНАМЪ ГРАДА ПРОХОДИТИ. И ВЪЗИРАТИ ПО ДВЕРЦЕХЪ СМАТРѢТИ
 ДОБРОТЖ НЕЧИСТЫХЪ И НЕБОЖЦИХЪ СЯ БЖ ЖЕНЪ. ПОДВИЗАИ СЯ О СП(С)ЕНІИ СВОЕМЪ. ІАКО ДА
 ОБРАЩЕШИ БЛ(Д)ТЪ ПРѢ(Д) БГОМЪ, И МЛ(С)ТЪ ВЪ ДНѢ СЖДА. НИЧЪСОЖЕГО НА(С) ПОЛЗЪЕТЪ
 СЖЦИИ(Х) МИРА СЕГО, ТЪЧИЖ ДѢЛА НАШАА ДОБРА. ІАКОЖЕ СИА ДРЪГЪ КЪ ДРЪГЪ ГЛАСТА,
 ВЪНЕЗАПЖ ОБРѢТЕ СЯ ТАМО И БЛЖЕНЫИ АНДРЕА ПРОХОДА. ДА ІАКО УЗРѢ СЕГО ЕПІФАНІЕ,
 ОСТАВЛЪ ІВАНА И КЪ БЛЖЕНОМЪ ПРИТЕЧЕ. И СѢДЪША ВЪ СКРОВНѢ МѢСТѢ, НАЧАТЪ
 БЕСѢДОВАТИ КЪ ЕПІФАНІЮ БГОДЪХНОВЕНАА СЛОВЕСА. И РЕ(Ч), МНА ЛЮБИМОЕ ЧАДО ІАКО ВЪСЖЕ
 ИЗРЕКАЛЪ ЕСИ СЛОВЕСА ТАКОВАА КЪ ЮНОШИ ОНОМ(У), ПОНЕЖЕ НЕ ПОСЛАШАЕТЪ ТЕБЕ НІ ВЪ
 ЕДИНОМЪ. АЗЪ БО ДХОМЪ БЛИЗЪ ВАЮ СТОАХЪ ЕГДА ДРЪГЪ ДРЪГЪ БЕСѢДОВАСТА. НЖ БЛЮДИ
 КАА СЖТЪ ПРИЛЪЧИТИ СЯ ЕМ(У) ХОТАЦІАА. НЕ ПО МНОЗѢ БО ВРѢМЕНІ, БЖДЕТЪ БЛЖДНИКЪ.
 ПРѢЛЮБОДѢИ. МЖЖЕЛОЖЕЦЪ, ИЖЕ ЕС) ЛЮТЪИШАА СТР(С)ТЪ ПАЧЕ ВСѢХЪ СТР(С)ТЕН. ПРѢ(Д)
 СИМИ БО ДНЪМИ ХОТѢШЕ ГЪЖЕ ПОТРѢБИТИ ѠЗЕМА ПАМАТЪ ЕГО ПОНЕЖЕ ОСКРЪБЛѢЕТЪ ДХЪ ЕГО
 СТЪИИ. НЖ УМЛИ ГЖ ХРАНИТЕЛЪ ЕГО АГГЛА, ДАТИ ЕМ(У) ВРѢМА ПОКААНІА ПОНѢ ЕДИНОВОГО ЛѢТА.
 И ПОСЛАША БЖ АГГЛА, И ДА(С) СЯ ЕМ(У) ІАКОЖЕ И ПРОСИ. ПОВЕЛѢ ЖЕ И СЕ КЪ АГГЛА. АЩЕ
 ПОКАЕТЪ СЯ ВЪ ДАННОЕ ЕМЪ ВРѢМА, ТО ДОБРО И БЛАГО. АЩЕ ЛИ ПРѢБЫВАЕТЪ ВЪ ТѢЖ(Д)ЕХЪ
 ЗЛЫИ(Х) ДѢЛѢХЪ, ТО ВЪЗЛОЖИ НА НЪ НЕДѢЖЪ ЛЮТЪ. ІАКО ДА ИСТАЕТЪ ТѢЛО ЕГО И
 РАСТОЧИТЪ КОСТИ ЕГО. И ТАКО ОКААНЖ ДШЖ ЕГО ВЪВРЪЗИ ВЪ АДЪ. И СЕ ВѢЖ(Д)Ъ ЧАДО
 ІАКО НЕ ПОКАЕТ СЯ. НЖ ГНѢВЪ БЖИИ ПРИВЛѢЧЕ(Т) НА СЯ. ТѢМЖЕ, ГОРЕ БЛЖДНИКУ И
 ПРѢЛЮБОДѢЮ. ЗА НЕ СѢДАЩЕ ЕМЪ ВЪ АДѢ ВЪСПОМѢНЕТЪ ГЛЫ ТВОЖ, ГЛА КЪ НЕМЪ ЕПІФАНІЕ.
 ГИ, ПОВЕЛѢВАЕШИ ЛИ ПОВѢДАТИ ЕМ(У) СІА ІАЖЕ ГЛА; ЕДА КАКО ВЪНІДЕТЪ ВЪ СР(Д)ЦЕ ЕГО
 СТРАХЪ ГНЪ, И ВЪЗВРАТИТ СЯ Ѡ ПЖТИ СВОИ(Х) ЛЖКАВЫИ(Х). И РЕ(Ч) КЪ НЕМ(У) БЛЖЕНЫИ.
 АЩЕ ВЪЗВѢСТИШИ ЕМЪ СИА, ПОРЖГАЕТ СЯ ТЕБѢ ІАКОЖЕ И О ПРѢДНІИХЪ ИХЖЕ ГЛА КЪ НЕМЪ.
 ВСЕЪ БО ЕС) ПОМРАЧЕНЪ УМО(М) И МЖДРОВАНІЕМЪ. ИБО И ГЪЖЕ СІЦЕВАА НІКОМ(У)ЖЕ ГЛѢ(Т).
 НЖ ТЪЧИЖ СЪВѢСТНОЕ ОБЛИЧЕНІЕ ПОСТАВИ, СЖДИТИ И ОБРАЩАТИ ЧЛКА. ПОТЪЦИ ЖЕ СЯ
 ЛЮБИМОЕ ЧАДО, ДОБРЫМИ ДѢТѢЛМИ ПРОСВѢТИТИ ЖИ(Т)Е СВОЕ. ІАКО ДА ЕГДА ГЪЖЕ ПРѢСТАВИТЪ
 НА(С) Ѡ ЖИТІА СЕГО, НАСЛѢДИМЪ БЛАГАА ІАЖЕ УГОТОВА ЛЮБАЦИМЪ ЕГО. СКОНЫАВШЕ ЖЕ СЯ
 ЛѢТЪ ОНОМЪ ДАНОМЪ НА ПОКААНІЕ ІВАННЪ. ЗРИ(Т) ВЪ ВИДѢНІИ ОЦЪНѢМЪ ЕПІФАНІЕ РАБА

бѣжа андреа тако похѣтъ его, и веденъ въ непроходнаа мѣста, и смрадна зѣло и темнаа. дрѣзжѣи свѣтилникъ въ рѣцѣхъ своихъ, имже просвѣщааше мѣсто оно мрачное. мѣна же тако подъ землею бѣхѣ видимаа нами тамо. зрѣтъ же тамо темницѣ и заклѣпы и жѣзница страшны и мрачны. въ нихъ же бѣшѣ, лисица, и зѣмѣ, и весѣ. въ иныхъ же мѣстохъ, ехидни, аспиды, враны же, и вранове. птица нечисты и смрадаа исплазненны. звѣрѣе и пси. и инѣ гади мнози имже не бѣ числа. егдаже ѹбо всѣ сѣмѣтри, послѣж(д)е прѣиде въ нѣкое жилище иже бѣ смрадаа многа исплазнено. въ немъ же не бѣ ино нѣчѣсоже, тѣмъ же лаина члѣвъкъ и пѣсѣа. глѣ епѣфаніе кѣ прѣпо(д)бномѣ. мола та, (77б) что приидохоумъ здѣ. ѹмиленаа сѣа и смраднаа зримъ; ѡвѣща емѣ блѣженныи. ни чѣдо, нѣ да видиши мѣсто, иже ѹготова себѣ дрѣзгъ твои ѡванъ. лаина сѣа таже зриши, дѣла его сѣтъ. нѣ зри здѣ что сѣ(т) написанаа. възрѣвъ же епѣфаніе. и се скрижалъ на въздѣсѣ. и бѣ написано сѣце. ѡбитѣлъ въ чѣнаа и мѣчѣние въ чѣное, ѡвана сѣна елевтинова. се бо бѣ има оцѣ его. глѣ ѹбо епѣфаніе. горе мнѣ грѣшномѣ. тако не би(х) хотѣлъ ни врагомъ мои(м) възнѣти з(д)е въ мрачнаа сѣа мѣста. блѣженныи же андреа ѡвѣща. сѣа сѣ(т) дѣшѣ его дѣлаа и неисправленіа. елици же сѣа дѣлажѣтъ, или мѣжѣ, или женѣ, сѣ смрадъ ѹготовашѣ себѣ здѣ. и егда скончѣжѣт сѣа ѡ житіа сего, насытѣт сѣа ѡ сего дѣшѣ и(х). по възстаніи же тѣлесемъ. тогда конечѣнѣ ѡгню въ чѣномѣ прѣдани бѣдѣжѣтъ. епѣфаніе же възпроси пр(д)бнааго. ѡ прѣж(д)е видѣнныи(х) птицѣхъ же и звѣрѣи, затворенныи(х) въ мрачныи(х) ѡнѣхъ мѣстохъ. и глѣ кѣ немѣ праведныи. то сѣтъ безаконныхъ и грѣшныхъ дѣшѣ. епѣфаніе же глѣ. ѹвы мѣнѣ гѣи мои. и сѣцего ли видѣнѣа дѣшѣ члѣвѣскыѣ по(д)бны сѣ(т); ѡвѣща пр(д)бныи. ни чѣдо. нѣ грѣшныхъ дѣшѣ сѣцево видѣнѣе имажѣтъ. показати намъ хотѣа бѣ, коегож(д)о дѣлаа комѣ оупо(д)бишѣ сѣа въ мирѣ семъ житіемъ свои(м). ѡвы же сѣтъ дѣшѣ ѹбѣнѣцѣ. ѡвы же блѣдѣнѣи. инѣ же, иже содомъскаа дѣлаа творѣнѣи. дрѣзгыѣ же еретикъ и невѣрныхъ. жѣже приложишѣ сѣа скотомъ несмыслѣнымъ, и ѹпо(д)бишѣ сѣа имъ. сего ради гѣ сѣцеваго вида сѣа ѹстрои видѣти сѣа нами. и просто единожѣ рѣци. възсѣхъ иже въ нечѣстѣи живѣщи(х). и ни понѣ исповѣданіемъ и покааніемъ ѡчищѣнныи(х) себѣ. мѣчѣтъ сѣа въ геенѣ ѡгнѣнѣи, прѣдавѣ сѣа тѣмѣ кромѣшѣи. идеже плачѣ и скрежетѣ жѣвомъ. такоже сѣа въ видѣнѣи глѣашѣ пр(д)бныи, въззѣвѣжѣ ѡ сѣна епѣфаніе, ѹдивѣлѣ сѣа ѡ **поканныи(х)** емѣ. ѹтрѣ же бывшѣ, прѣиде кѣ немѣ вѣстѣнѣи глѣа. тако ѡванъ любимый твои въ недѣжѣ възпаде и прѣиди скоро въ посѣщеніе его. ѡнъ же се слышѣвъ, просѣзѣ сѣа и рѣ(ч). зри показанѣе мнѣ ѡ блѣженааго. възставѣ ѹбо и иде посѣтити его. и тако ѹзрѣ его въ таковомъ недѣжѣ, сѣ слѣзѣми въздѣхѣнѣвъ рѣ(ч). сѣи блѣженааго андреа прорѣ(ч)нѣи. и ѹзрѣвъ его ѡванъ, въздѣхѣнѣвъ изъ глѣбины сѣ(д)ѣа и рѣ(ч), моли бѣа за ма любимѣи, еда како пощѣдит ма нѣнѣ не похѣти ма ѡ житіа сего. вѣмъ бо тако ѡ одра сего не възстанѣ прочѣе. кѣ немѣ же епѣфаніе ѡвѣща. гѣ братѣ полезное да сѣтворитѣ, азъ бо что тебе ползѣвати не можѣ. дѣнъ же за дѣнъ раслабѣ сѣа ѡкаанныи. и истаа пѣтъ его тако вода на земѣа. и погыбе видѣнѣе ли лѣца его. и расыпашѣ сѣа кости его прѣадѣ. растѣвъ же и разыдошѣ сѣа сѣстави его толико, еликоже

не моци приближити са никомѸже кѸ немѸ). нѸ тѸчиѸ възывати ги помлѸи. сице Ѹбо житие свое сконѸа вѸаанныи. и кѸ адѸ приближи са. по малѸх же днѸхъ, срѸте блѸженыи андреа епѸфанѸа на нѸкоемѸ мѸстѸ. и видѸннаа томѸ вѸ видѸни възпомѸнѸ гла. видѸ ли Ѹадо гдѸ бѸхомѸ вѸ мимоше(д)шѸѸ ноцѸ оба сѸ— (78а) ше(д)ша вѸ мрачнѸхъ скровице(х) адовѸхъ. видѸ ли тамо темницѸ и верѸѸ заклепѸ адовѸ вѸ прѸисподнихъ. видѸ ли дрѸга твоего мрачное и смрѸдащее вно жилище; прочете ли написаное на скрижали онои мрачнои; видѸ ли грѸшнѸхъ дѸшѸ каковы и ком по(д)бны сѸ(т), и како вѸ тѸмѸ и сѸни сѸмрѸтнѸи прѸбываѸтѸ. ихже не полѸжити намѸ таковыи(х) жилищѸ, гдѸ молимѸ. епѸфанѸе же слышѸ глѸмаа ѿ блѸженааго, весѸ вѸбразомѸ измѸнѸ са ре(Ѹ). видѸ(х) ѿѸе видѸхъ. и ѸзрѸвѸ, страхомѸ вдрѸжимѸ есѸмѸ. нѸ мѸли бѸ в ѸадѸ своемѸ. іако да не сѸведенѸ бѸ(д) тамо. страх бо нападе на ма, и покры ма тѸма. и боа са да не како кнѸзѸ мира сего вѸбрѸтѸ ма вѸ грѸсѸхъ, сластостр(с)тіа привѸзана, и привлѸѸетѸ ма кѸ себѸ. и ре(Ѹ) кѸ немѸ блѸженыи. и мнѸ сице годѸ е(с), еже боати са тебѸ вѸсегдѸ. сего бо ради азѸ тебе вѸсегдѸ наказѸѸ подвижати са. іако да наслѸдникѸ бѸдеши цѸр(с)тѸвна нѸв(с)наго. блюди же себе вѸсегдѸ. еже тѸцати са вынѸ теци добрыми дѸлы. іако да зрѸтѸ тебе дѸша моа вѸ дѸховнѸхъ ѸповаѸца, и порадоѸ са дѸхомѸ, іакоже тѸмѸ сна дрѸгѸ кѸ дрѸгѸ бесѸдѸѸщемѸ. и се нѸции кѸ нимѸ приближишѸ са. и хота блѸженыи да никтоже ѸвѸстѸ житие его, цѸлова епѸфанѸа вѸтиде.

в женѸ прѸѸзѸченои ѿ влѸхва

НѸкаа жена благоговѸина божѸи са бѸ. имаѸи мѸжа люта и сластолюбѸва зѸло. растѸѸѸ все богатство еѸ, вѸ пѸанѸствѸ и блѸдѸ по вѸса дѸни. жена же его скрѸѸаѸи недоѸмѸѸѸи са Ѹто сѸтворити. възыде же вѸ ѸмѸ еѸ помыслѸ нѸкѸи, вѸбрѸсти нѸкого дѸховна мѸжа, іако да сѸвѸѸаетѸ еи о семѸ Ѹто сѸтворитѸ. и како ѿвратѸтѸ своего мѸжа, ѿ злыи(х) его дѸлѸ. іакоже сѸа имѸаше вѸ ѸмѸ своемѸ, прѸиде кѸ неи жена нѸкаа и повѸда еи нѸкого мѸжа, именемѸ вигрѸна, еже сѸтворитѸ еи всѸ хотѸнѸа еѸ. възставши Ѹбо и иде кѸ немѸ. и обрѸте тамо множества народа пришедѸшихъ кѸ немѸ. іако възсѸмѸ сѸтвори(т) по воли комѸж(д)о ихъ, и отидошѸ. послѸж(д)е же всѸхъ прѸиде и та. и іако сѸдошѸ. наѸатѸ сѸ слѸзами повѸдовати гла. іако мѸжѸ мои вѸда(с) себе житѸ бесѸинномѸ. и ѿ блѸдилица вѸ блѸдилице, възходѸци не насыѸает са блѸѸаѸи. и все богатѸство мое, сѸ дѸшеѸ своеѸ погѸби. и недоволеномѸ(Ѹ) естѸ вѸсѸхъ, нѸ и близѸ домѸ(Ѹ) моего нѸкоеи вѸтроковици нечѸстѸ прилѸпѸ са, и на кѸж(д)о дѸнѸ тамо възхода. и ѿноса вѸставшее ми имѸнѸе. нѸнѸ же Ѹбо, слышано бы(с) мнѸ іаже в тебѸ, іако Ѹгоднаа гѸви сѸтварѸеши. и слышѸ іако многѸхъ ѿ сицевѸѸ

бѣды свободилъ еси, и сего радїи придохъ твоѣмъ(Ѹ) прѣ(д)виѸ. и елика можеша помози ми, и дамъ ти елика могъ противъ силѣ мои. сиа же рекши, ѿвѣща къ ней тѣ. възсѣ ѿже хоцеша и любяши, полѹчиши ѿ мене. аще хоцеша, то Ѹвада похотѣ его еже не трѣбѣвати жены. аще ли хоцеша Ѹмра его. аще ли хоцеша, прѣдамъ его дѣхъ лѣжавъ и вѣде(т) бѣснѣж са. расмотривъ Ѹбо скажи ми и еже хоцеша то сътвора. ѿвѣща къ немъ(Ѹ) жена, ниѹзсже ино хоцѣхъ гдѣ мои, тѣмъ не бл҃жидити емѸ въ бл҃жидилицѣхъ. нѣ мене единъ тѣмъ любити. ѿн же ре(ч). ѿкоже хоцеша сие сътвора. и пакы ре(ч) еи. поиди прочее въ домъ(Ѹ) свои, и Ѹготови ми кандило и масло, и поасъ. и въ днѣ срѣды приидѣ тамо. и ѿже сѣтъ полезнаа сътвора. и прииде въ днѣ срѣды. и въземъ масло, и възливаъ въ кандило шепцѣхъ призываше. и възжегъ кандило постави прѣ(д)вѣразы ихъже имааше жена въ домѸ своемъ. въземъ же и поасъ и нѣкаа словеса шепцѣхъ своимъ злохытрѣствомъ. и сваза дѣвѣзлы да(с) еи гдѣ. ѿпоаши са симъ подъ всѣми ризами своими. и даж(д)ѣ ми единъ златницѣхъ ѿко да раздамъ Ѹбогымъ за дѣшъ твоѣхъ. ѿна же съ прилежаніемъ да(с) емъ(Ѹ). ѿвѣщавъ же са и множишѣхъ датї аще съврѣшитъ желанїе свое. ѿ чѣ(с) же ѿного мѣжъ еѣ ѿре(ч) са и възненавидѣ ѿже прѣж(д)е творѣше, тѣмъ единъ женъ своѣхъ любѣше. и бѣ ѿтоли прилежѣ домъ(Ѹ) своемъ. минѣвши же Ѹбо шестимъ днѣмъ, зрѣтъ въ сѣнѣ жена. ѿко мнѣти са еи стоати на нѣкоемъ поли единомъ. и прииде къ ней старе(ц) мѣринъ. и ѿвѣмъ сѣхъ на чѣ(т) прилежнѣ цѣловатї еѣ гдѣ. добръ вѣрѣтохъ та гдѣ(д) моа, прииди Ѹбо и възкѣпѣ спимъ. понеже нововѣрѣна ми еси, и азъ мнѣ(о)гими лѣты жалахъ тебе, и винѣ искахъ къ себѣ привѣщи та. нѣ же прииди съпрѣжнице моа съ мною спати. ѿко да и ты мене насладиши са, и азъ твоѣхъ красоты насыщѣ са. ѿкоже сиа томъ(Ѹ) гдѣшъ къ ней, въ страхъ възпадъши жена и трепетъ. и на чѣ(т) проклинати его ѿко да ѿидетъ ѿ неѣ. ѿн же бѣсѣдно нѣдѣше сѣхъ еже бл҃жидити съ нимъ. ѿна же ѿрѣваъ гдѣаше. ѿстѣпї ѿ мене, понеже азъ иномъ(Ѹ) мѣжеви не съвѣкѣплѣхъ са. сие же боримъ тои въ сѣнѣ и нѣдимъ, ѿ сѣна възвѣзѣхъ абие. и ѿко ѿ трѣда нѣкоего избавѣвши са, помышѣаше въ себѣ чѣ(с) мѣчтанїе се видимое. и ѿ кѣдѸ дѣволъ толико вѣрѣте дрѣзновенїе на ма. позна бо ѿко мѣрїнъ ѿнъ, лѣкавыи дѣволъ е(с). и ѿко Ѹбо сиа помышѣаше, пакы сѣномъ Ѹспе. и се пѣсѣ чрѣнъ великъ, ѿвѣмъ сѣхъ и Ѹсты къ Ѹстомъ цѣловаше сѣхъ ѿко чѣкѣ. трепетомъ же пакы съдрѣжима пакы възвѣзѣхъ. и съ страхомъ къ себѣ гдѣаше. Ѹвы мнѣ вѣаааи и грѣшнѣи, ѿко завистъ на ма положи лѣкавыи, и никакоже мене ѿстѣпаетъ. и чѣ(с) сътворити не вѣда. и ѿкѣдѸ мнѣ се прѣлѣчи са не вѣда. и пакы въ дрѣгѣхъ нѣцѣхъ, зрѣтъ себе на позорици нѣкоемъ стоѣща, еже глѣт са иподромъ. и ѿко тамо стоѣщи еи, на чѣ(т) цѣловати тамо стоѣщиѣхъ идолы. въ дрѣгѣхъ же нѣцѣхъ зрѣтъ пакы себе, ѿдѣщѣхъ жавы и ины гдѣ различны. и иными многими мѣчтанъми по вса днѣ мѣчѣма бѣ вѣааааа. и сѣна сладка никакоже възкѣсити можаше. Ѹтѣснѣвши са Ѹже прочее и неимѣщи чѣ(с) сътворити. на чѣ(т) постити са и къ мѣтвѣ прилежати и мѣти бѣ, ѿкѣдѸ сиа прилѣчишѣ са еи. и чѣ(с) по(д)баѣтъ творити, и свободити са таковыи(х) мѣчтанїи. и

іако сице постомъ и мѣлтвоѡ наѹатъ ѡпражнѣти са, зритъ пакы въ сѣнѣ, іако стоахъ
 къ западѡ иконы єѡже имаше въ домѡ своемъ. и сама також(д)е къ западомъ
 стоѡщи іако бѣснѡѡщи, и ѡмомъ истѡпивши. стоѡщи же єи сице и недоѡмѡѡщи, се
 прииде къ неи нѣкы юноша и гѣла єи. понеже ѡмоли ма постаѡщи са и мѣлтвоѡ твораѡщи,
 се приидохъ к тебѣ. (79а) сказаѡти ти винѡ како тебѣ сѣа прѣлѡѹишъ са. и се рекъ,
 показа єи иконы єѡ и ре(ѹ). зри ѹто сѣтвори тебѣ влѡхвѡ и ѹародѣи. ѡна же вѣзрѣвѡ
 и видѣвѡ. и се бѣшъ иконы єѡ, помазаны ланны повѣсѡдѡ. и смрадъ многъ ѡ нихъ
 исхож(д)ааше. и іакоже видѣ сѣа жена, ѡжасе са. и ѡбраѡѡ са гѣла къ юноши. мѣла та
 гѣи повѣж(д)ъ ми кто се сѣтвори. ѡн же ре(ѹ). вѣгръ проклатый влѡхвѡ, и тѡж(д)и ѡ
 бѣа. ты сама давши єм(ѡ) властъ. и нѣ(с) въ икона(х) твои(х) бѣестѡвныѡ бѣ(д)ти.
 ѡбѣже бо ѡ сихъ, немоѡщи трѡпѣти смрада и скврѡны. іакоже сѣа гѣлаѡѡ ємѡ. зритъ
 ѡна и се кандило иже бѣ прѣ(д) ѡбраѡы, исплѡнъ сѡѡце пикотинѡ. и на єдиной странѣ
 кандила написано бѣ има андихр(с)ово. ѡ дрѡгыѡ страны писано бѣ сице. жрѡтва
 бѣсовѡскаа. симже показаномъ женѣ. абие юноша ѡнъ невидимъ бы(с) ѡ неѡ. ѡна же
 вѣзбѡнѡвши ѡ сѣна, сѡматрѣаше вѣдѣннаа въ сѣнѣ. и наѹатъ скрѡбѣти и плакати
 гѣлаѡи. ѡвы мнѣ ѡкааной ѹто пострадахъ. мнѣвши къ пастырю ити, къ влѡкѡ
 вѣпадохъ. мнѣвши въ пристаниѡи сѣп(с)ти са. въ пѡѹинѣ истопиши погрѡзохъ. мнѣвши
 сѣп(с)єнїе ѡбрѣсти, въ ровъ погыбѣли вѣпадо(х). сѣа и ина множаишаа къ себѣ гѣлаѡи
 жена и себе ѡкарѡѡщи. помышлѡѡ диваѡи са ѡ иконахъ ѹто сѣтворитъ. имѣти ли
 сихъ въ домѡ своемъ, или ни. недоѡмѡѡщи же ѡ се(м) ѹто сѣтворити. прѣиде въ ѡмъ
 єѡ, сказаѡти єпѣфанїѡ прѣлѡѹъшее са єѡ. бѣ бо жителѡствѡѡщи близъ домѡ ѡѡа єго.
 видѣше же и ѡтрока іако добродѣтѣленъ є(с). сѡмотрѣвши же врѣма єгда ємѡ
 исходаѡѡ ѡ великыѡ бѣжиѡ ѡрѡке сѣтыѡ софїѡ, и срѣте єго прѣ(д) дверми. и
 припадъши къ ногамъ єго, сказа ємѡ всѣ по рѡдѡ. ѡн же слышавъ, вѣздѡхнѡвѡ ре(ѹ).
 проклатъ бѡдї дїаволе іако не прѣстаєши навѣтѡѡ рода ѹлвѹѣ. сѡмотрив же въ себѣ
 сѣа, ре(ѹ) къ женѣ. ше(д) и подсѡ ѡнъ сѡжези. сѡкрѡши же и кандило. иконы же твоѡ
 принеси къ мнѣ, и ѹто ѡ сихъ бѡдетъ волѣ гнѣ. вѣмъ бо іако на мнѣ бѡдѡтъ навѣти
 и мѡѹтанїа бѣсовѡскаа. нѡ имамъ бѣа помощника гѣа нѣшего їѹ хѣа, и мѣлтвы ѡгоднїка
 єго андреа. и не ѡбоѡ са зла іако тѡ вѣсєгда сѡ мноѡ є(с). жена же єлика заповѣда єи
 єпѣфанїе, сѣтвори всѣ. дастъ же ємѡ и сѣтыѡ иконы. въ ноѡѡ же ѡнѡ зритъ пакы жена
 іако прииде нѣкыи мѡринъ нагъ къ дверемъ домѡ єѡ ѡпалєнъ ѡгнемъ, и не смѣаше
 вѣнатрѡ вѣзнити. нѡ вѣнѣ стоѡ скрѡбенъ и рыдаѡ. дрѡгы же м(ѡ)ринъ мимошєдъ
 тѡдѡ, и іако видѣ єго ѡгнемъ ѡполѣвши, вѣпроси єго. поѹто сице лѡтѣ ѡполѣлъ єси
 ѡ дрѡже. ѡн же ѡвѣѡѡа, лѡкавыи єпѣфанїе заповѣда сєи женѣ сѡжеѡи ма. дрѣи бо
 вѡзлы сѡзаны бѣхъ, имѣѡ и заклатїе ѡ дрѡга нашего вѣгрїна. сѡжеженѡ же подсѡ,
 ѡрѣшенъ быхъ и бѣгѡ са ꙗхъ. и ктомѡ нетрѡпла ѡже раны и досады. ѹто же
 сѣтворити не вѣда лѡкавомѡ єпѣфанїѡ. понеже неправдѡ ми сѣтвори, разлѡѹивъ ма
 ѡ любимыѡ ми жены. нѡ блюди єпѣфанїе іако на та хоѡѡ излѣати гнѣвѡ іарости
 моеѡ. и на тебѣ ѡмѡѡєнїе мое сѣтвори. жена же ѡтрѡ бывшѡ, повѣда єпѣфанїѡ

видѣніе. ѿн же іако (79б) сиа слышавъ, ѿсклаби са, и ре(ч), еи. въ виногра(д) гнѣз
 прииде(т) ѹкрасти гроздіе. вѣм бо силѣ хранацаго ма бѣ. въ пришедъшѣ же ноцѣ(з).
 поемлетъ диаволъ лѣкавыи(х) бѣсовъ. и нападошѣ на епѣфаніа въ полноцѣ томѣ
 спацѣ. слышѣ же мѣлѣи и(х), нѣкакоже сѣмѣти са. понеже ѹкрѣплѣнъ бѣ силою хрѣстоу.
 наѹашѣ же бѣси скверными помысли, тѣлесныѣ его ѹды разжидати. ѿн же бѣ мола
 дати емѣ помощѣ. и избавити его ѿ таковыѣ рати. зрѣше бо епѣфаніе нечистыѣ бѣси.
 ѿвы, іако звѣра прѣвѣраждѣши са. ѿвы же, іако зѣмѣи и скорпиѣ, хотѣше пожрѣти
 его. зра же безобразіе ихъ, глѣ. зра ва(с) іако вѣсѣе потрѣдисте са прише(д)ше къ
 мнѣ. се въземла ѿрѣжѣи иже да(с) ми хрѣстоу, и ѹстрѣма са на вы. и сѣ словомъ абіе,
 въздѣвѣ рѣцѣ кр(с)та ѿбразно, и наѹатъ деѣлатаго ѿлѣма. и егда прииде, до,
 запрѣтилъ еси ѣзыкомъ и погыбе нечѣстивыи, и има его потрѣбит са въ вѣкы вѣкѣ.
 и врагѣ оскѣдѣшѣ ѿрѣжѣи въ конѣ(ц). и погыбе паматъ его сѣ шѣмомъ. бы(с)
 възнезапѣ шѣмъ сѣ нѣ(с)е, іако громъ и мѣлѣи. и разгнав са. и бѣ слышати
 бѣжѣщемъ имъ възывати. горе горе. и сице свобож(д)ши са и(х) епѣфаніе, славѣше
 бѣ. къ немѣ же приѣвѣгъ, не посрами са. ѹтрѣ же бывшѣ изыде на възысканіе
 блженнаго андреа. и срѣтѣши его жена ѿна и ре(ч). нѣтъ вѣмъ іако тебе ради бѣ избави
 ма ѿ вѣхъ врагъ мои(х). ре(ч) же къ неи епѣфаніе. по вѣрѣ твоѣ, бѣ сие тебѣ дарова.
 за не и мы ѣлѣи грѣшныи есмы, и трѣбѣемъ помощи бжѣи. сиа же том(ѣ) рекшѣ,
 ѿстѣпи ѿ неѣ. и ѿвѣрте блженнаго на мѣстѣ глѣмѣмъ халкопратѣи. и іако ѹзрѣ его
 блженыи, прииде къ немѣ ѿсклабенномъ лицемъ радѣши са. близъ же его пристѣплъ
 ре(ч). видѣ ли дѣлатѣлѣ виногра(д) како сѣблюдетъ гроздіе виногра(д) гнѣ; и како
 ѿганѣетъ враны и гадовы; глѣ же къ немѣ(ѣ) епѣфаніе. поѹоди х са зѣло ѿче и
 ѹстрашихъ. къ немѣ же блженыи ре(ч). аще не вишѣ сиа сѣлѣчила са, како жена
 хотѣше избавити са ѿ бѣды своеѣ. и ѿ сего да разѣмѣеши что е(с), еже, дрѣгъ дрѣгъ
 тѣготы носити. сиа рекшѣ пр(д)бном(ѣ), ѿвѣща епѣфаніе. ѿнесли всѣ сѣ вѣси, мола та
 повѣдати ми что бѣ подѣ ѿнъ, что ли кандило и масло ѿно сѣ водою въ немъ. и поѹто
 сицевыми наѹинаніи дѣиаволъ, влѣхвомъ ѿнѣмъ дѣиствова къ женѣ. прѣпо(д)бныи же
 къ немѣ. аще хоѣеши ѹвѣдѣти, слыши. ибо николиже ѿ тебе ниѹзоже сѣкрыхъ, и нѣтъ
 не сѣкрыѣ. дѣиаволие дѣло е(с), прѣвое ѿганѣти бл(д)тѣ ѿ снѣвѣ ѣлѣескыхъ. таѣе
 потомъ възходитъ невѣзбранно къ нимъ. не іако бжѣи са бл(д)тѣ ѿхѣдитъ, нѣ
 гнѣшѣщѣи са и ненаѣидаѣи грѣхѣвнаго смрада. нѣ пакы же бѣси неволеѣ нѣдатъ
 ѣлѣкы сѣгрѣшати. нѣ тѣѣи помысли възлагаѣ(т), и сѣкѣстаніе тѣлесное. тѣ(м) же не
 хотѣ трѣпѣти доблѣстѣвнѣ трѣды тѣлесныѣ, послѣшаетъ сѣвѣты вражѣи и
 възпадаѣтъ въ сѣтѣ грѣхъ. потом же вишѣ ѿвѣрѣтѣ дѣиаволъ, дѣистѣѣетъ въ не(м) іаже
 хоѣе(т). сице и о женѣ сѣи сѣтвори лѣкавыи. видѣ бо прилѣжнѣ бѣ любаѣиѣ, и не
 има— (80а) ше како сѣи нѣзложити. сего ради въ мѣжа еѣ възсѣа сицевыѣ стѣр(с)ти
 іако да понѣж(д)и жена идѣтъ къ влѣхѣ ѿнѣмъ. тѣ же по воли еѣ сѣтвори(т) іакоже
 хотѣше.